

Univerzita Palackého v Olomouci
Fakulta tělesné kultury

Diplomová práce

Autor: Bc. Magdaléna Zárubová, aplikované pohybové aktivity

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Dana Štěrbová, Ph.D.

Olomouc 2019

Bibliografická identifikace

Jméno a příjmení autora: Bc. Magdaléna Zárubová

Název práce: Prevence šikany a kyberšikany žáků s mentálním postižením z pohledu pedagogů na základní škole speciální

Pracoviště: Katedra společenských věd v kinantropologii

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Dana Štěrbová, Ph.D.

Rok obhajoby diplomové práce: 2020

Abstrakt: Diplomová práce se zabývá prevencí šikany a kyberšikany u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (mentálním postižením) na základní škole speciální v Olomouckém kraji. Hlavním cílem práce bylo zjistit, jaké jsou možnosti realizace prevence šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením z pohledu pedagogů. Vytvořit a následně vyhodnotit materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením. Z anketního šetření vyplývá, že k možnostem realizace prevence šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením z pohledu pedagogů patří např. vybudování důvěrného vztahu, okamžité řešení problémů, pedagogický dozor, vzájemná komunikace mezi pedagogy, dohled zákonných zástupců, vytvořené programy “na míru“ pro žáky s mentálním postižením. Vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením pedagogičtí pracovníci vyhodnocují pozitivně a doporučují je i základním školám běžného typu, kde jsou žáci s mentálním postižením integrováni.

Klíčová slova: žák, mentální postižení, prevence, pedagog, šikana, kyberšikana, škola, integrace

Souhlasím s půjčováním diplomové práce v rámci knihovních služeb.

Author's first and surname: Bc. Magdaléna Zárubová

Title of the thesis: Prevention of bullying and cyberbullying of pupils with mental disabilities from the point of view of teachers at a special primary school

Department: Department of Social Sciences in Kinanthropology

Supervisor: Doc. PhDr. Dana Štěrbová, Ph.D.

The year of presentation: 2019

Abstract: The diploma thesis deals with the prevention of bullying and cyberbullying of pupils with special educational needs (mental disabilities) at a special primary school in the Olomouc region. The main goal of the work was to find out what are the possibilities of prevention of bullying and cyberbullying in pupils with mental disabilities from the point of view of teachers. Create and then evaluate materials to prevent bullying and cyberbullying for students with mental disabilities. The survey shows that the possibilities of preventing bullying and cyberbullying for students with mental disabilities from the perspective of teachers include, for example, building a confidential relationship, immediate problem solving, pedagogical supervision, mutual communication between teachers, supervision of legal representatives, "tailor-made" programs for pupils with mental disabilities. The created materials for the prevention of bullying and cyberbullying for pupils with mental disabilities are evaluated positively by pedagogical staff and recommended to ordinary primary schools, where pupils with mental disabilities are integrated.

Keywords: pupil, mental disability, prevention, teacher, bullying, cyberbullying, school, integration

I agree the diploma thesis to be lent within the library service.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně pod vedením Doc. PhDr. Dana Štěřbová, Ph.D., uvedla všechny použité literární a odborné zdroje a dodržovala zásady vědecké etiky.

V Olomouci dne 28. 5. 2020

.....

Děkuji Doc. PhDr. Dana Štěrbová, Ph.D., za odborné vedení a cenné rady, které mi poskytla při zpracování závěrečné písemné diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD	1
1 PŘEHLED POZNATKŮ	2
1.1 Vymezení pojmů mentální postižení a mentální retardace	2
2. RODINA A VÝCHOVA DÍTĚTE S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	5
2.1 Vývojové období pubescence jedinců s mentálním postižením	6
3 VOLNÝ ČAS JEDINCŮ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	9
3. 1 Funkce volného času	9
3. 2 Význam volného času jedinců s mentálním postižením	11
4 ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI	13
4. 1 Podpůrná opatření	16
4. 2 Specifika vzdělávání žáků s mentálním postižením	19
4. 3 Didaktické pomůcky	20
5 ŠIKANA A KYBERŠIKANA	22
5. 1 Základní formy šikany a kyberšikany	23
5. 2 Rozdíl mezi šikanou, kyberšikanou, škádlením, obtěžováním, kyberútokem	24
5. 3 Statistické údaje o výskytu šikany, kyberšikany	26
5. 4 Násilí a jeho zrod	28
5. 5 Typologie agresorů a jejich motivy	29
5. 6 Typologie obětí	31
5. 7 Přímé a nepřímé znaky šikany	32
5. 8 Vývojová stádia šikany	34
5. 9 Právní zodpovědnost školy vůči šikaně a kyberšikaně	36
5. 9. 1 Trestně-právní hledisko šikany osob s mentálním postižením	37
6. PREVENCE A PREVENTIVNÍ OPATŘENÍ ŠIKANY A KYBERŠIKANY ZE STRANY RESORTU ŠKOLSTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY	38
6. 1 Prevence šikany a kyberšikany ze strany pedagogických pracovníků školy	38
6. 1. 1 Prevence šikany a kyberšikany z pohledu školního klimatu	41
6. 1. 2 Zásady pro vzdělávání žáků o prevenci šikany a kyberšikany	44
6. 2 Projekty zaměřené na prevenci rizikového chování	46
6. 3 Prevence šikany a kyberšikany ze strany rodiny	48
7 CÍLE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	50

7. 1 Hlavní cíle.....	50
7. 2 Dílčí cíle.....	50
7. 3 Výzkumné otázky.....	50
8 METODIKA	52
8. 1 Itinerář sběru dat.....	52
8. 2 Metodika vytváření materiálů k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postížením	55
8. 2. 1 Hravá prevence šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postížením.....	56
8. 2. 2 Stop šikaně a kyberšikaně pro žáky s mentálním postížením	56
8. 2. 3 Pracovní listy k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postížením	57
8. 3 Charakteristika výzkumného souboru.....	57
8. 4 Technika sběru dat	58
8. 4. 1 Písemná elektronická komunikace	58
8. 4. 2 Anketa šetření	59
9 VÝSLEDKY PRÁCE	60
9. 1 Dovednosti v elektronické komunikaci u žáků s mentálním postížením z pohledu pedagogů ..	60
9. 2 Didaktické materiály pro žáky s mentálním postížením k prevenci šikany a kyberšikany	62
9. 3 Co potřebují pedagogové k prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postížením	64
9. 4 Forma informování žáků s mentálním postížením o prevenci šikany a kyberšikany od pedagogů	66
9. 5 Jak předcházet šikaně a kyberšikaně u žáků s mentálním postížením z pohledu pedagogů	68
9. 6 Účinná, neúčinná preventivní opatření u žáků s mentálním postížením z pohledu pedagogů .	70
9. 7 Srozumitelnost vytvořených materiálů k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postížením z pohledu pedagogů	75
9. 8 Cílová skupina žáků a věková kategorie pro vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postížením z pohledu pedagogů	80
10 DISKUSE	86
11 ZÁVĚR	92
12 SOUHRN.....	94
SUMMARY	96
13 PŘÍLOHY	108

ÚVOD

„Čím je člověk starší, tím je tvrdší. V první třídě se o přestávce pereš a pak je hned zase všechno v pořádku. Teď se rveš tak dlouho, dokud ten druhý nepadne. Potom ho dokonce ještě párkrát kopneš, dokud se hýbá.“ Benny, 15 let (Erb, 2000, p. 5).

V dnešní době dochází k násilí den co den. Můžeme se s ním setkat všude, v rodině, ve škole nebo mezi kamarády. O obtěžování a šikanování, vedoucí často až k násilí, se dnes mluví velmi často, bohužel častěji než o milých věcech. Není nic neobvyklého, když v televizních novinách slyšíme, že nezletilí okradli seniory či je zmlátili, nebo dokonce zabili. Můžeme se dočíst i o šikanování učitelů a studentů, kteří se se svou bolestí nedovedli svěřit, vyrovnat a svůj život dobrovolně ukončili. Proto není divu, že se o násilí mezi dětmi a mladistvými hodně diskutuje (Erb, 2000).

Jak již bylo naznačeno, šikana představuje epidemii, nebezpečnou sociální nemoc ve společnosti, jejímž důsledkem je poškozování zdraví jednotlivce, skupiny a společnosti. Tato sociální nemoc se netýká pouze oběti a agresora, ale všech členů sociální skupiny. Posouvá kulturu a normy dnešního chování (Kolář, 2011). V dnešní době plné elektroniky je obsluha počítačů neodmyslitelnou součástí života (Martínek, 2015). Lidé po celém světě sdílí, nahrávají veškeré informace o sobě, ale i o jiných. Neočekávají odsouzení, ale obdiv, pochvalu a souhlasné komentáře. V této chvíli se již tradiční šikana mění na kyberšikanu, se stejným cílem, někomu ublížit, ubližovat, a to psychicky či fyzicky (Čech, 2017).

V průběhu své pedagogické praxe, jsem několikrát zaslechla, jak žáci s lehkým mentálním postižením či bez postižení na chodbě křičí: „*On/ona mě šikanuje!*“ Zamyslela jsem se, zda tito žáci jsou si vědomi toho, co říkají. Ministerstvo školství od 1. září 2016 zavedlo inkluzivní vzdělávací systém. Po dvou letech tohoto vzdělávacího systému dle Jiřího Pilaře z Asociace speciálních pedagogů v rozhovoru s Martinem Veselovským dne 3. prosince 2018 v pořadu Drtinová Veselovský TV uvedl: „Doposud nejsou pedagogové připraveni na výuku žáků s lehkým mentálním postižením v běžné základní škole“ (Veselovský, 2018). Jakým způsobem jsou žáci se speciálními vzdělávacími potřebami chráněni, informováni o šikaně a kyberšikaně, když v inkluzivním vzdělávacím systému nejsou pedagogové stále připraveni? Mají vyučující dostatečné množství kvalitních vzdělávacích materiálů k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením? Na tyto otázky se pokusím odpovědět ve své diplomové práci.

1 PŘEHLED POZNATKŮ

1.1 Vymezení pojmů mentální postižení a mentální retardace

Speciálně pedagogická vědní disciplína, zabývající se osobami s mentálním postižením se nazývá psychopedie. Termíny osoba s mentální retardací a osoba s mentálním postižením se v současné české psychopedii používají jako synonyma (Černá, 2015). Někteří autoři považují pojem mentální postižení za širší, než je mentální retardace, protože do něj zařazují osoby s inteligenčním kvocientem (dále IQ) nižším než 85, což má své uplatnění především v české školní praxi, na rozdíl od mentální retardace s IQ pod 70 (Vašek et al., 1994).

Mentální postižení American Association of Intellectual and Developmental Disabilities (2010) charakterizuje:

Významným snížením intelektových funkcí a adaptačního chování, které se projevují v mnoha každodenních sociálních a praktických dovednostech. Toto postižení se objevuje před 18 rokem života. Intelektové funkce se vztahují ke všeobecným psychickým schopnostem, jako je schopnost učit se, usuzovat, řešit problémy a další.
(p. 2)

Chráska (1998) uvádí, že:

Ve školním prostředí se používá a pracuje s pedagogickou diagnostikou. Jedná se o speciálně pedagogickou disciplínu, která se zabývá objektivním zjišťováním, posuzováním a hodnocením vnějších a vnitřních podmínek i průběhu a výsledků výchovně vzdělávacího procesu. Na základě těchto zjištění jsou potom vyslovovány prognostické úvahy a navrhována pedagogická opatření. (p. 5)

Mentální retardace představuje diagnózu stanovenou lékaři (pedopsychiatra, klinického či poradenského psychologa). Diagnóza je v lékařství chápána jako klasifikace, zařazení jevu do určité třídy (Zelinková, 2001).

Od 1. 1. 1993 se používá v České republice 10. revize mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů vydanou Světovou zdravotní organizací (dále MKN-10), která definuje mentální retardaci jako stav související s opožděným nebo omezeným vývojem myšlení, charakteristický především snížením schopností, projevující se průběhu vývoje, které vytvářejí celkovou úroveň inteligence – tedy schopnosti komunikační, sociální, motorické, poznávací. Pöthe, Mašát (2000) dodává, že definice mentální retardace není jednotná. Z biomedicínského pohledu je definována jako

důsledek poškození mozku v rané ontogenezi, zatímco sociokulturní pojetí zdůrazňuje sociální fungování adaptace vůči přijímaným normám. Abychom mohli mluvit o mentální retardaci, musí být přítomny dva momenty: výrazně podprůměrná inteligence a snížená schopnost adaptability. Valenta (2014) označuje za mentální retardaci vývojovou duševní poruchu se sníženou inteligencí demonstrující se hlavně snížením kognitivních, sociálních, řečových a pohybových schopností.

V MKN-10 jsou duševní poruchy označeny písmenem F, za ním následuje číslice blíže určující diagnózu. Pokud se za číslicí vyskytuje desetinná tečka a číslo, informuje nás o tom, zda je výrazně postižené chování (1) či minimálně nebo nikoliv (0). Například: F70.1 F = duševní porucha, 7 = mentální retardace, 0 = stupeň lehké mentální retardace, 1 = významná porucha chování vyžadující léčbu nebo pozornost (Valenta, 2009). V následující (Tabulka 1) je uveden přehled jednotlivého lékařského označení dle MKN-10.

F70 lehká mentální retardace	IQ 69 - 50
F71 středně těžká mentální retardace	IQ 49 - 35
F72 těžká mentální retardace	IQ 20 - 34
F73 hluboká mentální retardace	IQ 20 - méně
F78 jiná mentální retardace	Určení stupně mentální retardace není snadné pro přidružené senzorické či somatické poškození, u těžkých poruch chování, pro autismus.
F 79 nespecifikovaná mentální retardace	Není dostatek informací pro zařazení osob do některého z výše uvedených stupňů.

Tabulka 1. F70-F79 Mentální retardace dle MKN-10 (Valenta, 2009, p. 9).

Psychopedická terminologie občas diferencuje chování z hlediska typu mentální retardace

- Typ torpidní (hypoaktivní, netečný, apatický)
- Typ eretický (hyperaktivní, neklidný, verzatilní)

Mentální retardace se řadí k nejběžnějším poruchám vyskytující se v populaci bez ohledu na rasu, kontinent, ekonomický, kulturní okruh apod. Z těchto důvodů podléhá péče o osoby s mentální retardací i v mezinárodním kontextu „zvláštnímu režimu“ (Valenta, 2014). Dle

statistických údajů žije v České republice 300 000 osob s mentální retardací a 100 000 osob s jiným duševním postižením. Odhady v celosvětovém měřítku se přibližují ke 200 milionům osob, z čehož plyne, že každých 20 sekund přichází na svět dítě s mentální retardací (Valenta, 2014). Distribuce mentální retardace z hlediska stupňů platí čím hlubší postižení, tím nižší četnost. Osoby s lehkou mentální retardací jsou nejčastější zastoupenou skupinou tvořící $\frac{3}{4}$, lidé se středně těžkou mentální retardací činní 0,4%, s těžkou mentální retardací 0,3% a jedinci s hlubokou mentální retardací 0,2% (Valenta, 2009).

2. RODINA A VÝCHOVA DÍTĚTE S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Rodina je prvním a závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává (Matoušek, 1993). Dobrá rodina je jednou z podmínek radostného dětství. A radostné dětství je jednou z podmínek pro dobré, zdravé utváření lidské osobnosti. Duševně zdraví, dobře vyspělí a zdatní lidé vytváří zdravou společnost (Matějček, 2017).

Narození dítěte s postižením představuje pro rodiče zátěž, s níž obvykle nepočítají. Výsledkem je trauma a frustrace zklamaného očekávání (Vágnerová, Strnadová, & Krejčová, 2009). Určitou dobu rodičům dítěte s postižením trvá, než se smíří se změnami i požadavky nové situace (Green, 2003). Typ a závažnost postižení je důležitým faktorem rodičovského stresu, z něhož vyplývá míra závislosti dítěte na péči jiné osoby, ale i přetrvávající názory na různá postižení. Partneři by si měli být v této situaci vzájemnou oporou. Často se však liší jejich způsob prožívání a zvládání náročné situace a očekávání, která vůči sobě mají, což může vést až k rozpadu rodiny (Vágnerová, Strnadová, & Krejčířová, 2009). Rodiče by měli mít na paměti, že dítě samo své postižení nevnímá jako utrpení. Žije si svým životem, odpovídající dosaženému stupni vývoje (Pacher, 2017).

Pro správný vývoj dítěte s postižením je nejdůležitější mu pomáhat k plnohodnotnému životu v rámci možností. Litováním, přetvařováním, odstraňováním i sebemenších překážek může být kontraproduktivní (Pacher, 2017). Podstata výchovy spočívá především v tom, že děti obtížněji chápou, co od nich rodiče vyžadují, pomaleji se učí, je nutné jim všechno mnohokrát opakovat a v důsledku toho se jejich výchova může stát drilem, který je zatěžující pro obě strany (Vágnerová, Strnadová, & Krejčová, 2009). U výchovy osob s mentálním postižením lze rozvíjet mnoho aktivit, týkající se především vývoje řeči (Pacher, 2017). Je důležité mít na paměti, že tyto osoby mají většinou kratší paměť a snadněji se unaví. Jedná se o přirozenou odpověď organismu na vnitřní či vnější zátěž, proto je třeba častěji střídát zaměření činností a využívaných prostředků (Valenta & Müller, 2003). Hezké oblečení a vzhled podporuje sebevědomí, proto by při výběru měl rodič dbát na čistotu a respektovat přání jedince s postižením. Zdravé sebevědomí se může vyvíjet, pokud samostatná činnost vede ke spokojenosti a naplnění.

Rozvoj sociální výchovy je klíčový, neboť rozhoduje o budoucích šancích jedince s mentálním postižením (Pacher, 2017). Vágnerová (2003) upozorňuje, že osoby s mentálním postižením jsou více izolovány od svých vrstevníků, ale i intaktního sociálního prostředí či různých sociálních skupin. Sociální výchova umožňuje osobám s mentálním postižením postupné začleňování do společnosti na základě vzájemné interakce. Prostřednictvím

sociálního učení si lidé s mentálním postižením osvojují žádoucí normy a role, případně je mění a získávají nové normy, tím ovlivňují a rozvíjí svou osobnost. V raném věku přetrvává vazba na matku a nerozvíjejí se u těchto jedinců kompetence potřebné k osamostatňování. Přes veškerá omezení by mělo být dítěti s mentálním postižením v rodině umožněno, aby se od nejranějšího věku podílelo na normálním životě a to vždy s ohledem na jeho možnosti psychické i fyzické (Vágnerová, 2003).

Výchova by měla být vedena jemně, důsledně a důrazně. Pokud jsou určeny hranice a pravidla, rozvíjí se smysl pro pořádek a zodpovědnost (Pacher, 2017). Postižení může být doprovázeno obtížnějším sebeovládáním, snadnějším navozením afektivních výbuchů, které je třeba většinou chápat jako obrannou reakce na nesrozumitelné či subjektivně nepřiměřené požadavky. Přes veškeré úsilí rodičů se čím dál tím víc s věkem projevuje vývojové opoždění dítěte. Osobě s mentálním postižením zůstávají dětské atributy i v době, kdy jeho vrstevníci dospívají, začínají se osamostatňovat (Vágnerová, Strnadová, & Krejčová, 2009).

2.1 Vývojové období pubescence jedinců s mentálním postižením

Pubescence představuje přechodnou dobu mezi dětstvím a dospělostí. První fáze dospívání je od jedenácti do patnácti let života. Druhá fáze končí dosažením dvaceti let (Vágnerová, 1999). Tato etapa života je označována jako léta “bouří a stresů“. Vliv sociálních a biologických faktorů způsobuje rozkolísanost a konfliktnost. Dochází k výrazným změnám ve fyzickém a psychickém vývoji osobnosti. V období dospívání je typická rozdílnost akcelerace vývoje nejen u dívek a chlapců, ale i u téhož pohlaví. U dívek nastupují tyto změny dříve. Pedagog se tak setkává ve třídě stejně starých žáků s rozdílnou fyzickou vyspělostí (Binarová, 2003).

Toto období u osob s mentálním postižením je podle Lečbycha (2008) velice komplikované a složité, neboť rodiče pubescentů s mentálním postižením musí kromě problémů týkajících se s dospíváním řešit i potíže spojené s primárním postižením. Dospívající žáci s mentálním postižením se obvykle nedostávají na úroveň abstraktního myšlení. Tím vzniká značná disproporce mezi rozumovou a biologickou zralostí, která se postupně v průběhu vývoje prohlubuje, zatímco u osob bez mentálního postižení se tato disproporce postupně vyrovnává. Myšlení jedinců s mentálním postižením je fixováno na úrovni určitých operací a obtížně přesahuje rámec skutečné situace k úvahám o jejich, dosud neexistujících variantách. Přijmutí a plné pochopení biologických změn pro tyto jedince je velice ztížené. Z těchto důvodů se může ve zvýšené míře objevovat výkyv nálad a emoční

instabilita nebo zvýšený neklid (Vágnerová, Hajd-Mousová, & Štěch, 2001). U dospívajících osob s mentálním postižením se mohou vyskytovat překotné pokusy o tělesné sblížení, které může vyústit v rizikové experimentování. Tyto pokusy jsou způsobeny zvýšenou hormonální hladinou a instinktivní touhou redukce pudu, experimentování s volbou objektu vybití pudového napětí (Lenoráková, Matznerová, & Velemínský, 2002). Mellan in Lečbych (2004) dodává, že pudové podněty mohou vést k neobratným, impulzivním, společensky obtížným či nebezpečným projevům. Je tedy důležité vzdělávat tyto žáky v sexuální výchově. Coren in Lečbych (2003) upozorňuje, že žáci s mentálním postižením jsou v této oblasti poučení méně, než jejich vrstevníci bez postižení. Vágnerová, Hajd-Mousová, & Štěch (2001) jsou názoru, že sebepojetí u dospívajících osob s mentálním postižením představuje problém z hlediska budování identity. Sebepojetí u těchto jedinců je více závislé na názorech ostatních lidí v jejich okolí. Mohou tak zahrnovat do své identity celý komplex žádoucích i nežádoucích vlastností svého zevnějšku, podle názoru okolí. Pokud se mentální postižení pojí s typickým vzhledem (s Downovým syndromem), může se vzhled člověka s mentálním postižením stát symbolem, ale i důvodem proč na něj lidé v okolí reagují odlišněji než na jeho vrstevníky bez postižení. Mezi negativní reagování lze uvést hlasité komentování osob s mentálním postižením na ulici, ve škole či dělání si z těchto jedinců legraci. Blažek & Olmrová (1988) uvádějí, že sebehodnocení osob s mentálním postižením bývá infantilní, nekritické a často přejímáno bez korekce od lidí z nejbližšího okolí.

Důležitým činitelem sebehodnocení jedinců s mentálním postižením představuje škola a jejich vrstevnická skupina. V tomto případě velice závisí na podmínkách, ve kterých jsou vzděláváni (Blažek & Olmrová, 1988). Vágnerová, Hajd-Mousová, & Štěch (2001) říkají, že integrace do vrstevnické skupiny může představovat obohacující sociální zkušenost, a pokud ji žák zvládne, bude se v budoucnosti adaptovat na majoritní společnost jednodušeji než jeho vrstevníci, kteří žijí více izolováni. Jedinci s mentálním postižením ve srovnání s majoritní společností více podléhají riziku negativního hodnocení od vrstevníků. Vrstevnické skupiny, které v tomto vývojovém období nabývají na důležitosti žáků, by se žák s mentálním postižením rád začlenil. Často se však stává, že při zapojování do skupiny vrstevníků bez postižení se vyskytují problémy. Vztahy, které se ve skupinách vytvářejí, bývají významně asymetrické, hrozí riziko šikany, posmívání, ponižování a vyčleňování těchto žáků mimo skupinu (Lečbych, 2008). V současné době plně elektronické komunikace i lidé s mentální retardací využívají internet čím dál častěji ke komunikaci. Internetové

sociální sítě jim pomáhají k začlenění se do společnosti. Je důležité, aby zákonní zástupci, škola chránili své děti/žáky před kyberšikanou (Projekt, 2016).

3 VOLNÝ ČAS JEDINCŮ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Volný čas umožňuje lidem svobodnou volbu činností, kterou si volí nezávisle na osobních či společenských povinnostech, vykonávají je dobrovolně. Podstatné je chápat volný čas jako příležitost ke smysluplné činnosti a k rozvoji osobnosti, k plnému, humánnímu životu. V tomto smyslu jsou základními funkcemi volného času odpočinek, rozvoj osobnosti a zábava (Jíra, 1997). Pávková et al. (2002) dodává, že volný čas dětí, mládeže nezahrnuje vyučování a činnosti s ním související. Do tohoto času též nepatří činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka (spánek, hygiena, jídlo, zdravotní péče).

3. 1 Funkce volného času

- Preventivní funkce volného času vede k rozvoji harmonické osobnosti jedinců. Z hlediska pedagogiky volného času má mimořádný význam. Předem připravenými, organizovanými aktivitami lze zabránit nežádoucím projevům sociálního a antisociálního chování žáků (Neumajer, Rohlíková, & Zounek, 2015). Součástí prevence jsou preventivní programy v rámci volnočasových aktivit, mezi něž patří například zájmové kroužky, sportovní aktivity a aktivity, které dbají na zlepšení životního stylu a umožňují předcházet sociálně-patologickým jevům. Z pohledu vzdělávání je vhodné interaktivní učení zaměřené na rozvoj sociálních kompetencí žáků. Důležitá je též věková přiměřenost a rozvoj kompetencí přednášejících. Včasná prevence je též velmi důležitá. Žáci by se měli naučit rozpoznat rizikové chování a vědět, jak na ně správně reagovat (Hájek et al., 2008).

V dnešní době se používají ve velké míře digitální technologie, proto je poměrně snadné zneužívání těchto technologií na kyberšikanu (Neumajer, Rohlíková, & Zounek, 2015). Hollá (2011) poznamenává, že dnešní mládež tráví s porovnáním v dřívějších dobách mnoho času u počítačů. Proto se šikanování přenáší z hřišť na počítače do tzv. virtuálního prostoru. Kopecký (2016) ve své habilitační práci zmiňuje, že české děti patří k nejaktivnějším uživatelům sociálních sítí v Evropě. Za nejčastější využívanou sociální síť je považován Facebook s více než 80% aktivních uživatelů, z čehož více než polovinu tvoří děti ve věku 11 - 15 let (53,12 %). Přičemž minimální povolená věková hranice pro vstup na tuto sociální síť činí 13 let věku. Mezi další čteně využívané sociální sítě patří Google+, Lidé.cz., Twitter. Kopecký (2016) dále upozorňuje, že řada dětí je na sociální síti Facebook připojena na 24 hodin denně, především prostřednictvím mobilních telefonů. Více než 60 % dětí používá tuto

sociální síť aktivně víc než hodinu denně, a téměř 33 % dětí více než tři hodiny denně. Z habilitační práce rovněž vyplývá, že 36,6 % českých dětí nezná většinu svých facebookových přátel. Zároveň pokud je dítě osloveno neznámou osobou na sociální síti, aby si jej přidalo mezi své přátele, 26,2 % z nich to učiní, aniž by si prověřilo jeho identitu. Řada dětských uživatelů Facebooku přiznává, že se stalo oběťmi kybernetických útoků a kyberšikany.

- Sociální funkce volného času představuje jednu z podstatných funkcí institucí zaměřených na výchovu mimo vyučování je podílet se na utváření bohatých a žádoucích sociálních vztahů. Socializace představuje proces, při kterém se jedinec adaptuje do sociálního prostředí, kooperuje s ním a stává se jeho součástí. Člověk představuje bio-psycho-sociální bytost, která potřebuje žít v různých formálních i neformálních skupinách. Volný čas plní sociální funkci různým způsobem, na základě kterého si žáci osvojují všelijaké formy společenského chování, formují si vztahy a usilují o začlenění do sociální komunity. Sociální kontakt má podstatný význam pro žáky z málo podnětného rodinného prostředí. Volný čas má rovněž eliminovat nedostatky rodinného prostředí a rozvíjet aktivity, ve kterých se jedinci mohou prezentovat na základě svých schopností, neboť potřebují zažít úspěch, aby získali přiměřený sociální status (Hájek et al., 2008).
- Zdravotní funkce volného času představuje podporu zdravého tělesného, duševního i sociálního rozvoje jedince. Jde o nastavení denního režimu, který vede ke zdravému životnímu stylu (střídání duševní a tělesné činnosti, práce a odpočinku, vytváření optimálních stravovacích návyků, dodržování hygieny atd.). Pokud jedinci nemají dostatek volného času, nepřispívá to k pozitivnímu fyzickému a psychickému rozvoji, rovněž přicházejí o možnost poznání nových lidí (Hájek et al., 2008).
- Výchovně – vzdělávací funkce volného času je zaměřena na sociální a preventivní funkci. Důraz je kladen na to, aby se mezi jedinci/žáky nerozšiřovalo rizikové chování. Proto je důležité jedince/ žáky něčím zaujmout, motivovat. V průběhu výchovně vzdělávacího procesu lze realizovat tuto funkci volného času individuální formou (konzultací, poradenských činností), ale i formou různých skupinových aktivit (zájmové útvary, příprava na olympiádu apod.). Volnočasové aktivity poté přinášejí pocit uspokojení a vedou ke kladnému sebehodnocení (Hájek et al., 2008).

3. 2 Význam volného času jedinců s mentálním postižením

Dle mezinárodního dokumentu Úmluvy o právech lidí se zdravotním postižením, nabývající platnost v roce 2008, ve článku 30 o Účasti na kulturním životě, rekreaci, volném čase a sportu, hovoří o integraci osob se zdravotním postižením v běžných sportovních aktivitách, možnosti organizovat, rozvíjet speciální aplikované sportovní, zájmové aktivity a účastnit se jich. Zajišťuje, aby lidé se zdravotním postižením měli rovnoprávný přístup jako ostatní, k účasti ve hře, rekreačním, zájmovým a sportovním činnostem, včetně činností v rámci školy. Z toho vyplývá právo na přístup ke službám a přístupu do rekreačních, turistických, sportovních zařízení (Kudláček & Ješina, 2013).

Národní institut dětí a mládeže v rámci projektu Klíče pro život v roce 2016 zjišťoval, možnosti dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v oblasti volnočasových aktivit. Z něho vyplývá, že začlenění dětí se speciálními vzdělávacími potřebami do volnočasových aktivit mezi majoritní společnost spočívá v malé informovanosti rodičů, kteří mnohdy ani nezkusí běžný zájmový kroužek a hned vyhledávají specializovaná zařízení. Přitom se často tyto děti skutečně mohou zařadit mezi děti bez handicapu a navštěvovat zájmový kroužek v místě bydliště. Pokud se jedná o těžší postižení, pak je na místě využití konkrétních pomůcek, kterých je již na trhu dostatek (Štěpánková, 2016).

Integrace představuje celoživotní a celospolečenský koncept ovlivňující jedince s postižením v daném ekosystému (Válková, 2012). Ovšem pokud majoritní společnost odmítá jedince se speciálními vzdělávacími potřebami, a tím ho stigmatizuje, představuje to negativní vliv na jeho další vývoj (Hirsch, 2013). Ješina et al. (2012) uvádí, že začlenění jedinců s postižením do volnočasových aktivit představuje prevenci sociálního vyloučení.

Krejčířová (2006) zdůrazňuje, že veškeré aktivity, kterým se dítě se speciálními vzdělávacími potřebami ve svém volném čase věnuje, mají rozhodující význam při rozvoji osobnosti. Válková, (2000) účastněním pohybových aktivit, rozvíjí jedinci s mentálním postižením řečové, kognitivní schopnosti, sociální adaptabilitu, přičemž jim pravidelný pohyb pomáhá utvářet hodnotovou orientaci. Přesto se jedinci s postižením volnočasových pohybových aktivit často neúčastní (Ješina et al., 2012). Jedním důvodem může být dle Frey et al. (2017), že jedinci s mentálním postižením jsou méně aktivnější než jejich zdraví vrstevníci. Další příčinou může být rodina věnující dítěti s postižením až přespříliš velkou péči, která mu neumožňuje žádnou vlastní iniciativu. Z takto „opečovaného dítěte“ vyroste buď žák zakřiknutý s tendencemi k úzkostnému pohybovému chování, či „tyran“

s tendencemi vynucovat si péči, neschopný pochopit, že se dospělá, zodpovídající osoba nemůže věnovat pouze jemu (Bolach, Bolach, & Kielan, 2008). Podobné situace se mohou být jak v rodinách vychovávajících dítě s postižením, tak i v rodinách, kde je dítě bez postižení (Atherton & Crickmore, 2011, Štěrbová, 2013).

Každá rodina má své návyky, které dítě nabývá především z nápodoby, sociálního učení a vzorců chování ve volném čase jako jsou například výlety, dovolené, kulturní akce (Hofbauer, 2004). Pokud jedinci s mentálním postižením mají možnost rozvíjet své specifické dispozice a talent, mohou v daném oboru vyniknout a stát se uznávanými umělci (Valenta, 2014). Černá et al. (2008), upozorňuje na důležitost spolupráce mezi rodinou, školou či jiným vzdělávacím zařízením. Matějček (2001) uvádí, že pokud je o dítě se speciálními vzdělávacími potřebami řádně postaráno, ubývá tím stresu, který je na zákonné zástupce kladen. Cílem této vzájemné spolupráce je šťastný a spokojený jedinec, který je v co nejvyšší míře zapojený do společnosti.

4 ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI

Základní vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami navazuje na rodinnou, předškolní výchovu a vzdělávání (Bartoňová et al., 2007). Ve chvíli, kdy žák vstoupí do školy, vstupuje tím škola do života rodiny a má tendenci tam setrávat dlouhá léta. Jedná se o starosti s úkoly, s učením, se známkami, s učiteli, ale i s prázdninami. U malých a velkých školáků existují dva velké okruhy problémů. První se týká školního prospěchu, druhý společenské situace dítěte ve škole, tj. jeho postavení ve třídním kolektivu, jeho vztahů ke spolužákům, vztahů k učiteli apod. (Matějček, 2015).

Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami je osoba se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním (Zákon 561/2004, § 16, odst. 1).

Základní vzdělávání je řízeno zákonem 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále školský zákon). Školský zákon, § 36 stanovuje základní vzdělávání žáků, které probíhá v rámci povinné školní docházky po dobu devíti školních let, nanejvýš však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku. Dále školský zákon § 55 uvádí, že v případě potřeby může ředitel školy ve výjimečných případech povolit vzdělávání žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami do konce dvacátého roku věku, v případě žáků vzdělávající se v základní škole speciální pak se souhlasem zřizovatele do dvacátého šestého roku věku. Školský zákon § 37zmiňuje, že dítěti, které nejsou po dovršení šestého roku věku tělesně nebo duševně přiměřeně vyspělé pro školní vzdělávání, může být začátek povinné školní docházky odložen nejdéle do zahájení školního roku, v němž dítě dovrší osmý rok věku. O odkladu školní docházky rozhoduje ředitel školy na základě písemné žádosti zákonného zástupce žáka, která musí být doložena doporučujícím posouzením příslušného školského poradenského zařízení (dále ŠPZ) a odborného lékaře. Školy nebo školní třídy, oddělení a studijní skupiny zřízené dle školského zákona §16, odst. 9 lze zřídit pro skupiny pouze pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Pokud ŠPZ po vyšetření žáka dojde k závěru, že samostatná podpůrná opatření nedostačují k naplňování vzdělávacích cílů žáka, i jeho vzdělávacích možností a k uplatnění práva na vzdělávání. Podmínkou pro zařazení do takto zřízené třídy, oddělení či studijní skupiny je založeno na souhlasu žáka, písemné žádosti zletilého žáka, zákonného zástupce

dítěte nebo žáka, doporučení ŠVZ. O způsobu hodnocení žáků dle (561/2004Sb, § 51) rozhoduje ředitel školy se souhlasem školské rady. Závěrečné hodnocení žáka na vysvědčení je vyjádřeno klasifikačním stupněm, slovně či kombinací těchto způsobů. Školský zákon podotýká, že:

Ředitel školy může převést žáka do vzdělávacího programu základního vzdělávání pro žáky se zdravotním postižením nebo do vzdělávacího programu základní školy speciální na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení pouze s předchozím písemným souhlasem zákonného zástupce žáka. Ředitel školy je povinen informovat zákonného zástupce žáka o rozdílech ve vzdělávacích programech a o organizačních změnách, které ve spojení s převodem do jiného vzdělávacího programu mohou nastat. (Zákon č. 561/2004 Sb., § 49, odst. 2)

Bývalá ministryně školství a tělovýchovy Mgr. Kateřina Valachová, Ph.D., od 1. září 2016 zavedla v českém školském systému společné vzdělávání neboli inkluzi, na základě svých slov:

Pro mě je společné vzdělávání naprosto přirozená věc a ani nevím, proč tomu říkat inkluze. Donedávna si děti stejně jako za starých časů společně hrály a společně žily ve vesnici nebo ve stejné ulici ve městě. Znaly se a ony i rodiče úplně přirozeně chápali, že když spolu žijí a hrají si, budou se také společně učit. (Mach, 2016)

Po zavedení společného vzdělávání, byly školy praktické pro žáky s lehkým mentálním postižením zrušeny, čímž se tyto školy se staly běžnými základními školami s žáky, kteří využívají podpůrná opatření (Podkapitola 4. 1) různého stupně. Žáci s lehkým mentálním postižením jsou vzdělávání buď v základních školách běžného vzdělávacího proudu či v základních školách/třídách zřízených dle § 16, odst. 9 zákona 561/2004 Sb. Tito žáci jsou na základě doporučení školského poradenského zařízení vzdělávání podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, a to minimální doporučené úrovně pro úpravy očekávaných výstupů. (Lípa, 2018).

Základní škola speciální má specifikum v tom, že vzdělává ve specifickém oboru vzdělání, dosahuje se jejím absolvováním specifický stupeň vzdělání, nicméně jedná se o školu zřízenou podle § 16 odst. 9 školského zákona. Pro zařazení do tohoto vzdělávacího programu však platí ještě specifická pravidla zákona 561/2004 § 48 a vyhlášky 27/2016, § 22, o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů. Školský zákon, § 42 hovoří o vzdělávání žáků s hlubokým mentálním

postižením. V takovém případě krajský úřad stanoví, se souhlasem zákonných zástupců dítěte způsob vzdělávání, jenž odpovídá duševním a fyzickým možnostem dítěte, na základě doporučujícího posouzení odborného lékaře a ŠPZ. Krajský úřad zajišťuje především pomoc pedagogickou a metodickou. Dojde-li ke změně duševních a fyzických možností dítěte, krajský úřad upraví způsob vzdělávání.

Lípa (2018) uvádí vzdělávání osob se speciálními vzdělávacími potřebami, které je realizováno v soustavě škol a školských zařízeních, ale i částečně ve specializovaných institucích, které nabízí tři formy speciálního vzdělávání:

- Individuální integrace začleňuje žáky se speciálními vzdělávacími potřebami do prostředí běžné školy.
- Skupinová integrace představuje zařazení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do speciálních tříd zřízených podle § 16 odst. 9 při běžných školách.
- Vzdělávání ve škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením, pro které je určená škola speciální, popřípadě kombinace uvedených forem.

Lípa (2018) upozorňuje, na stále více prosazované společné vzdělávání/inkluzi bez ohledu na dopady daného jedince/žáka a jeho okolí. Žák se speciálními vzdělávacími potřebami vzdělávaný v inkluzivním školském systému, může i přes veškerá PO zažívat pocity neúspěchu, nezvládnutí učiva, odmítavý přístup spolužáků, čímž se může stát předmětem šikany. Foist (2016) uvádí rozdíl mezi inkluzivním a integrovaným vzděláváním, které spočívá především v tom, že do konceptu inkluzivního vzdělávání se řadí mnohem širší populace, než jsou pouze žáci s postižením a narušením. Školská zařízení ve smyslu inkluze by měla přijímat všechny žáky, bez ohledu na fyzické, intelektuální, sociální, emocionální, jazykové a jiné podmínky a předpoklady.

Populace s mentální retardací tvoří jednu z nejohroženějších skupin lidí, která je vystavena značnému riziku marginalizace a sociální exkluze (Pivarč, 2017). Ve školním roce 2016/2017 se vzdělávalo 81 644 žáků s postižením ve školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Žáci s mentálním postižením se stali druhou nejpočetnější zastoupenou skupinou žáků hned za žáky s vývojovými poruchami učení. Počet individuálně integrovaných žáků s mentálním postižením do běžných tříd základních škol činil 13,6% (Pivarč, 2017). V důsledku zavedení společného vzdělávání se počet žáků, vzdělávajících se v základních školách speciálních se snižuje. Ve školním roce 2017/2018 činil počet žáků navštěvující základní školu speciální 23 041, zatímco počet žáků se speciálními vzdělávacími

potřebami, kteří jsou vzdělávání prostřednictvím společného vzdělávání, činilo 72 765 (Lípa, 2018).

4. 1 Podpůrná opatření

Zákonem č. 82/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, uvádí:

Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření. Podpůrnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta. Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření školou a školským zařízením. (Zákon č. 82/2015, §16, odst. 1).

Podpůrná opatření, dle zákona č. 82/2015, §16, jsou určena k poradenské pomoci školám a školám a školským poradenským zařízením. Upravují očekávané výstupy vzdělávání v mezích stanovených rámcovými vzdělávacími programy a akreditovanými vzdělávacími programy, organizaci, obsah výuky, včetně jejich forem, metod, způsobu o průběhu zkoušení žáka, ale i jeho hodnocení. Upravují podmínky pro přijetí žáků ke vzdělávání a jeho ukončení, používání kompenzačních pomůcek dle individuálních potřeb žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Dále i vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu (dále IVP), využití asistenta pedagoga, nebo dalšího pedagogického pracovníka, tlumočnicka českého znakového jazyka, přepisovatele pro neslyšící či možnosti působení osob poskytujících dítěti, žákovi nebo studentovi po dobu jeho pobytu ve škole nebo školském zařízení podporu podle zvláštních právních předpisů, nebo poskytování vzdělávání, školských služeb v prostorách stavebně nebo technicky upravených. Podpůrná opatření jsou členěna:

Do pěti stupňů podle organizační, pedagogické a finanční náročnosti. Podpůrná opatření různých druhů nebo stupňů lze kombinovat. Podpůrná opatření vyššího stupně lze použít, shledá-li školské poradenské zařízení, že vzhledem k povaze

speciálních vzdělávacích potřeb dítěte, žáka nebo studenta nebo k průběhu a výsledkům poskytování dosavadních podpůrných opatření by podpůrná opatření nižšího stupně nepostačovala k naplňování vzdělávacích možností dítěte, žáka nebo studenta a k uplatnění jeho práva na vzdělávání. Začlenění podpůrných opatření do jednotlivých stupňů stanoví prováděcí právní předpis. (Zákon 82/2015 Sb., § 16, odst. 3)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT) od 1. ledna 2020 vydalo úpravu Novely vyhlášky č. 27/2016 Sb. (vyhláška č. 248/2019 Sb., kterou se mění vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů, a vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů).

Cíl novely vyhlášky spočívá ve snížení administrativní zátěže na straně škol a školních poradenských zařízení (dále ŠVZ), snížení nákladů na podpůrná opatření a zároveň zvýšení kvality vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a žákům nadaným. Zpřesnění pravidel určující podmínky společného vzdělávání v souladu s původním záměrem systému podpůrných opatření – pomoci vyrovnat vzdělávací příležitosti všech žáků (Metodický pokyn k novele vyhlášky č. 27/2016 Sb., 2016).

Současné změny od 1. ledna 2020 nastávají s příchodem nového žáka s novým doporučením. Pokud je ve třídě žák se „starým“ doporučením, bude ve třídě výuka organizována podle dřívějších pravidel (Polášková, 2019). Při kterých:

Ředitel školy může s písemným doporučením školského poradenského zařízení povolit nezletilému žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami nebo s mimořádným nadáním na žádost jeho zákonného zástupce a zletilému žákovi nebo studentovi se speciálními vzdělávacími potřebami nebo s mimořádným nadáním na jeho žádost vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu. Ve středním vzdělávání nebo vyšším odborném vzdělávání může ředitel školy povolit vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu i z jiných závažných důvodů. (Zákon 561/2004 Sb., §18)

Od 1. září 2016 ke zpracování IVP slouží jednotný formulář pro všechny vyučovací předměty. Na jeho tvorbě se podílí třídní učitel, učitelé daného předmětu, kteří žáka s handicapem vyučují a asistent pedagoga. Za vytvoření IVP zodpovídá ředitel školy. Tento vzdělávací plán musí být vypracován do 30 dnů od doručení ze ŠPZ. Do IVP se

zaznamenávají tyto klíčové body: závěry vyšetření žáka podstatné pro vzdělávání žáka ve škole, vyhodnocení plánů pedagogické podpory IVP (pokud byl poskytován), podpůrná opatření: metody výuky, úprava obsahu vzdělávání, forma vzdělávání, úprava očekávaných výstupů vzdělávání, organizace výuky, personální podpora ve škole, personální podpora – pedagogická, hodnocení žáka, speciální učební pomůcky, úpravu podmínek přijímání ke vzdělání a ukončování vzdělávání. V průběhu edukace žáků může být IVP upravován a přizpůsobován podmínkám. Jednou do roka provádí ŠPZ kontrolu plnění IVP, které má platnost jeden rok (Individuální vzdělávací plán, n.d.).

Od 1. ledna 2020 pro žáka s novým doporučením není nutné tvořit IVP, jestliže je dostatečně zřejmé z poradenského doporučení, jak má být žák ve škole vzděláván. Zároveň není nutné vytvářet plán pedagogické podpory z důvodu odlišné praxe na školách. K doporučení podpůrného opatření od 1. ledna 2020 není možné vydávat další doporučení pro žáka, který již doporučení od ŠPZ vlastní z důvodu, kdy zákonní zástupci žáka hledají poradnu, která jim dá, to co oni chtějí. Nové doporučení je vydáno, pokud se změni vzdělávací potřeby žáka, žák se vzdělává ve více institucích nebo je potřeba spolupráce více poradenských zařízení (v případě potřeby návštěvy z důvodu vyšetření žáka). Doba platnosti doporučení se mění na dva až čtyři roky (v odůvodněných případech). Poradna vyhodnocuje, zda je u žáka potenciál změny a v jakém časovém horizontu. Pro žáky s lehkým mentálním postižením má první doporučení platnost jeden rok, následující doporučení dva roky. Pro zařazení žáka do školy nebo třídy zřízené podle § 16 odst. 9 školského zákona je platnost doporučení prodloužená až na čtyři roky. Lhůta pro průběžné vyhodnocování poskytnutých PO zůstává přiměřená v povaze speciálních vzdělávacích potřeb a je v kompetencích poradenského zařízení ji stanovit. Personální podpora je vyhodnocována vždy po jednom roce (Polášková, 2019).

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání žáků v základní škole speciální (dále RVP ZŠS) představuje otevřený dokument, který může být upravován na základě potřeb a zkušeností s realizací se školním vzdělávacím programe i podle měnících se potřeb žáků. RVP ZŠS obsahuje dva díly, které jsou zpracovány podle stupně mentálního postižení žáků (Brychnáčová & Málková, 2008).

4. 2 Specifika vzdělávání žáků s mentálním postižením

Při plánování a realizaci vzdělávání žáků s přiznanými podpůrnými opatřeními se musí brát ohled na individuální vzdělávací potřeby žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (mentálním postižením). Pedagog žákovi uzpůsobuje vzdělávací strategie na základě stanovených podpůrných opatření. Pokyny pro správné využití podpůrných opatření školou a školským zařízením stanovuje vyhláška č. 27/2016 Sb. K úpravám očekávaných výstupů stanovených ve školním vzdělávacím programu se využívají podpůrná opatření IVP (zákon 561/2004, §16).

Žák s mentálním postižením při výuce rozvíjí intelektové schopnosti, dovednosti, vědomosti a návyky. Při vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením je důležité, aby pedagog využíval speciálně pedagogické postupy, alternativní, ale i modifikované metody používané ve vzdělávání žáků v běžné škole (Bartoňová, Vítková et al., 2013).

Při vyučování žáků s lehkým mentálním postižením musí pedagog častěji poskytovat příklady obecných učebních postupů a dovedností, které tito žáci nezískávají spontánně sami. Zásady výuky žáků s mentálním postižením se výrazně neodlišují od „standardních“, neboť speciálně pedagogické principy a přístupy jsou v nich integrovány (Bartoňová, Vítková et al., 2013). Pedagog spíše vytváří různé vycházející z didaktických zásad: zásada názornosti, zásada trvalosti, zásada soustavnosti, zásada požadavku hry, zásady soutěživosti a relaxace, zásada přiměřenosti, zásada individuálního přístupu, zásada požadavku úspěšnosti, zásada uvědomělosti a aktivity žáků či zásady integrovaného vyučování. Pedagog může při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami využít následující druhy učení (Valenta, 2000).

- Podmiňované učení představuje typický druh učení při hrách, neboť vychází z podmiňování I. P. Pavlova nebo instrumentálního podmiňování Ch. E. Skinnera. Tento druh učení je vhodný i pro žáky s těžkým mentálním postižením (Valenta, 2000).
- Percepčně motorické učení (senzomotorické) představuje motorické úkony složitější než předcházející druh učení. Nejde pouze o mechanické řetězení pohybových prvků, ale i o integraci všech složek. Senzomotorické učení jsou si schopni osvojit žáci s lehkým a středně těžkým mentálním postižením (Valenta, 2000).
- Verbální učení (paměťové) patří mezi nejrozšířenější druh učení spočívající v osvojování sekvencí reakcí, jež mají verbální povahu (nejen slova, ale i znaky,

symboly). Tento druh učení má velký význam pro žáky s mentálním postižením. Vytváří „cvičení“ a základnu pro pojmotvorní proces (Valenta, 2000).

- Řešení problémů prezentuje učení vyžadující logické myšlení, činnost, která je žákům s mentálním postižením většinou nedostupná. Metodu pokus omyl se nedoporučuje používat v učení u žáků s mentálním postižením kvůli tendenci ke stereotypii (Dolejší, 1978). Myšlení žáků s mentálním postižením se vyznačuje slabou řídicí schopností, pokud si neosvojí jednotlivé myšlenkové operace, nejsou schopni je aplikovat na konkrétní úlohy. Nejsou schopni domyslet své jednání a anticipovat, okamžitě přistupují k řešení úkolů, aniž by se v nich orientovali. Výrazná nekritičnost myšlení nedovoluje pochybovat o svých úsudcích a srovnávat je s požadavky reality (Valenta, 2000).
- Pojmové učení se užívá při tvoření pojmů a je nejzásadnější schopností analýzy, syntézy a abstrakce. Tento druh učení je velice náročný pro žáky s mentálním postižením. Avšak žáci s lehkým stupněm mentálního postižení jej mohou zvládnout. Žák s těžším stupněm postižení je schopen srovnávat rozdíly mezi předměty, ale nedovede určit znaky, ve kterých se shodují (Valenta, 2000).
- Sociální učení je prostředkem socializace, souvisí se zvnitřňováním postojů, hodnot, modelů chování a se schopností vstupu do odpovídajících sociálních rolí. Tento druh učení má tři podoby. Jedná se o sociální podmiňování, kdy žádoucí chování odměňujeme, imitaci a identifikaci ztotožnění se se vzorem (Valenta, 2000).

4. 3 Didaktické pomůcky

Pojem didaktická či učební pomůcka je podřazený pojmu didaktický prostředek. Didaktické prostředky jsou využívány v průběhu každého vyučování s cílem, aby probírané učivo bylo, co nejvíce zprostředkováno žákům. Záměrem používání didaktických pomůcek je, co největší zvýšení efektivity výuky. Existují dvě skupiny didaktických prostředků, materiální a nemateriální. Nejčastějšími materiálními didaktickými prostředky jsou tzv. učební pomůcky. V současné době zaznamenáváme velmi rychlý rozvoj technických prostředků (Průcha, 2000).

Učební pomůcky a materiální předměty dle Maňáka (2003) představují přímý materiál zprostředkující žákům poznání skutečnosti. Turek (2008) považuje za materiální prostředky didaktické techniky, vyučovací interiéry a učební pomůcky, které doplňují činnost učitele při výuce a zároveň jsou nositelem učiva, které si žáci osvojují. Využívají se v případě, pokud

nelze zprostředkovat učivo pomocí slov. Učební pomůcka dle Pedagogického slovníku představuje:

Tradiční označení pro objekty, předměty zprostředkující nebo napodobující realitu, napomáhající větší názornosti nebo usnadňující výuku, např. přírodniny, obrazy, schémata, symboly, modely. Současná nabídka učebních pomůcek zahrnuje širokou škálu auditivních, vizuálních, obrazových a technických pomůcek, které jsou součástí vyučování. (Průcha, Walterová, Mareš, 1998, p. 267)

Trh s didaktickými pomůckami je velice bohatý, to však může představovat problém správného výběru pro zvolený cíl výuky. Kromě technických pomůcek, které jsou velice atraktivní, je třeba zachovat i pomůcky tradiční, neboť i ty mohou být při výuce velmi prospěšné Petty (2002). Během pedagogické praxe se stává, že přes široký sortiment didaktických pomůcek, metodické a názorné vybavení nevyhovuje nebo nestačí, a proto je nutné, aby si potřebné výukové materiály připravili pedagogové sami. Dobře vytvořená didaktická pomůcka by měla odpovídat daným potřebám žáků, respektovat hlediska estetická, didaktická, technická, ekonomická (Mošna, 1991). Šimoník (2005) dále uvádí atraktivitu, zaměření dle věkové cílové skupiny, jednoduchost a zobrazení reálné skutečnosti.

5 ŠIKANANA A KYBERŠIKANANA

V demokratické společnosti stojí a padá rovnoprávnost vztahů mezi jejími členy a skupiny. Šikanování je označováno jako naprostá asymetrie sil, kdy mocnější zneužívá slabšího a pošlapává jeho práva. Šikanování se může konat všude kolem nás po celý život. Začínaje v rodině mezi sourozenci, v mateřské škole a následně ve školských zařízeních, v zájmových skupinách, na vojně, partnerských vztazích, mezi nájemníky či sociálních službách (Kolář, 2011). Dnešní doba je poněkud zvláštní ve způsobu jednání a uvažování mládeže. Dříve když mladí někomu ubližovali, snažili se, aby bylo jejich chování kryté. Dnes je tomu naopak. Vše nahrávají, nafotí, sdílí a zveřejňují s ostatními. Neočekávají odsouzení, ale obdiv, pochvalu či souhlasné komentáře. Zde fyzická šikana přechází v psychickou šikanu a kyberšikanu (Čech, 2017).

Definice šikany

- Dle Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (2016) šikana představuje jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině, která se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemůže bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování.
- Jeden nebo více jedinců úmyslně, většinou opakovaně týrá osobu nebo osoby a používá k tomu agresi a manipulaci (Martínek, 2015).
- Definice kyberšikany není jednotná (Kopecký & Szotkowski, 2015, Hollá, 2016). Kowalski & Limber (2007) označují kyberšikanu jako elektronickou šikanu, prostřednictvím e-mailu, instantagramu, messengeru, diskusních fórech či prostřednictvím textových zpráv odesílaných z mobilních telefonů. Bennett (2011) označuje kyberšikanu za elektronické nepřátelství, elektronicky rušivé vlivy, elektronické ponižování a elektronické vylučování. Autorky Vandebosch & Cleemput (2008) zdůrazňují potřebu vytvořit jasnou definici kyberšikany, která bude v souladu s vnímáním dětí a dospívajících, neboť nejednotnost pojmu vede k tomu, že jak běžná populace, ale i vědci vnímají tento fenomén rozdílně.

- Kyberšikana je forma agrese, která se uplatňuje vůči jedinci či skupině osob s použitím informačních a komunikačních technologií (počítačů, tabletů, mobilních telefonů a dalších moderních komunikačních nástrojů) a ke které dochází opakovaně, ať už ze strany původního agresora či dalších osob - tzv. sekundárních útočníků (např. opakované sdílení nahrávky, opakované komentování apod.). (Kopecký & Szotkowski, 2017, p. 1)

5. 1 Základní formy šikany a kyberšikany

Mezi základní formy šikany uvádí Kolář (2011)

- Šikana dle typu agrese a prostředků týrání jako je fyzická, psychická a smíšená šikana, kyberšikana v podobě specifické formy psychické šikany.
- Šikana podle speciálních vzdělávacích potřeb aktérů, k nimž patří jedinci s mentálním, sluchovým, zrakovým, tělesným postižením či jinou disabilitou.
- Šikana podle věku a typu instituce, například různé druhy, ale i stupně škol, výchovná zařízení, zaměstnání.
- Šikana z hlediska odlišnosti pohlaví. Dívčí či chlapecká šikana, homofobní šikana, šikana chlapců vůči děvčatům či naopak.
- Šikana odehrávající se ve školách s odlišným způsobem vedení.

K nejznámějším projevům kyberšikany řadí Kopecký, Szotkowski, & Krejčí, (2014), Krejčí, (2010), Willard, (2007)

- Zveřejňování ponižujících fotografií či záznamů.
- Pomlouvání a ponižování na sociálních sítích, blogů nebo jiných webových stránek.
- Zesměšňování pomocí falešných profilů na sociálních sítích, blogů nebo jiných webových stránek.
- Napadání a provokování uživatelů v online komunikaci výhradně prostřednictvím veřejných diskuzí.
- Publikování cizího tajemství s cílem poškodit oběť na sociálních sítích, nebo jiných webových stránek, ale i pomocí SMS zpráv.
- Vyřazení z virtuální komunity ze skupiny přátel v rámci sociálních sítí.
- Obtěžování neustálým prozváněním, voláním či psaním zpráv.

- Kyberšikana spojená s online hrami (např. krádeže virtuálních postav či předmětů s následným vydíráním, vyhrožováním).
- Happy slapping. Jedná se o fyzický útok spojený s vytvořením záznamu, jenž je umístěn do prostředí internetu a dále sdílen.
- Kyberstalking. Forma na hranici kyberšikany a stalkingu, ve které dochází k dlouhodobému obtěžování oběti v kyberprostoru.

5. 2 Rozdíl mezi šikanou, kyberšikanou, škádlením, obtěžováním, kyberútokem

Šikana probíhá v konkrétním prostředí, nejčastěji v edukačních zařízeních. Jedná se o prostředí, ve kterém se oběť nevyskytuje neustále, čímž trvá omezenou dobu na rozdíl od kyberšikany. Internetový prostor nás neustále obklopuje. Můžeme se na něj připojit denně 24 hodin po dobu 7 dní v týdnu. Tímto způsobem může agresor anonymně týrat oběť ráno, ve škole, v práci, doma, večer – kdykoliv. Oběť se nemá, kde schovat (Čech, 2017). V porovnání se šikanou má mnohem větší dosah, čímž se ještě více zhoršuje prožívání oběti (MŠMT, 2016). Nikdo totiž neví, kolik lidí urážející, ponižující materiál na internetu shlédlo, kolik lidí si jej stáhlo do počítače a může šířit kdykoliv dále (Čech, 2017).

Škádlení a šikana může ve třídě vytvořit velmi nepříjemné školní klima, které u žáků vyvolává odpor ke škole, vyhýbání se výuce, které může nakonec přispět k odchodu žáka ze školy (Jenkins, 2019). Je velmi důležité, aby pedagogové, ale i veřejnost dokázala rozpoznat šikanování od škádlení a měla povědomí o různých typech agrese a příbuzných fenoménech zla, díky kterému lze poměrně rychle zjistit, zda se jedná o šikanování, či nikoliv. V (Tabulka 2) je přehledně uvedený rozdíl mezi škádlením a šikanováním (Kolář, 2011).

	Škádlení	Šikanování
Definice	Patří k rovnocenným, partnerským či kamarádkým vztahům. Chápáno jako projev přátelství. Jedná se o žertování za účelem dobré nálady, kde není vítěz ani poražený.	Patří do násilných a závislostních vztahů. Jeden nebo více žáků vědomě a opakovaně ubližuje druhým.
Záměr	Vzájemná radost, legrace, dobrá nálada.	Ponížit, zranit, ublížit.
Motiv	Rozpouštění napětí ve třídě a navození pohodové atmosféry. Zájem o druhé, seznamování, náklonnost. Zmužnění	Zabíjení nudy, žárlivost, předcházení vlastnímu týrání, moc a krutost, zvědavost a la Mengele, překování samoty.
Postoj	Sebeúcta a respekt k druhému.	Znevážení, devalvace druhého.
Citlivost	Empatie druhých.	Nelítost a tvrdost.
Zranitelnost	Osoba není zvýšeně zranitelná a přecitlivělá.	Bezbrannost, oběť se nemůže, neumí či nechce bránit.
Hranice	Vzájemné respektování a vnímání verbálních a neverbálních limitů. Při škádlení není použito plné síly.	Silnější strana nebere ohled na slabšího. Oběť dává signál, že je jí ubližování nepříjemné, agresori pokračují dál. Občas sadomasochistická interakce.
Právo a svoboda	Osoba se může bránit, případně škádlení zastavit a vystoupit z něho.	Pokud se osoba brání, či „legraci“ oplácí, je tvrdě potrestaná.
Důstojnost	Osoba se necítí ponížena, trapně či uboze.	Zesměšňování a ponižování lidské důstojnosti.
Emoční stav	Radost, lehké naštvání, ale ne bezmoc.	Bezmoc, strach, bolest, stud.
Dopad	Pozitivní nálada, podpora sebehodnoty.	Osoba má strach ze školy, malá sebedůvěra, úzkost, deprese.

Tabulka 2. Rozdíl mezi škádlením a šikanou (Kolář, 2011, p. 65).

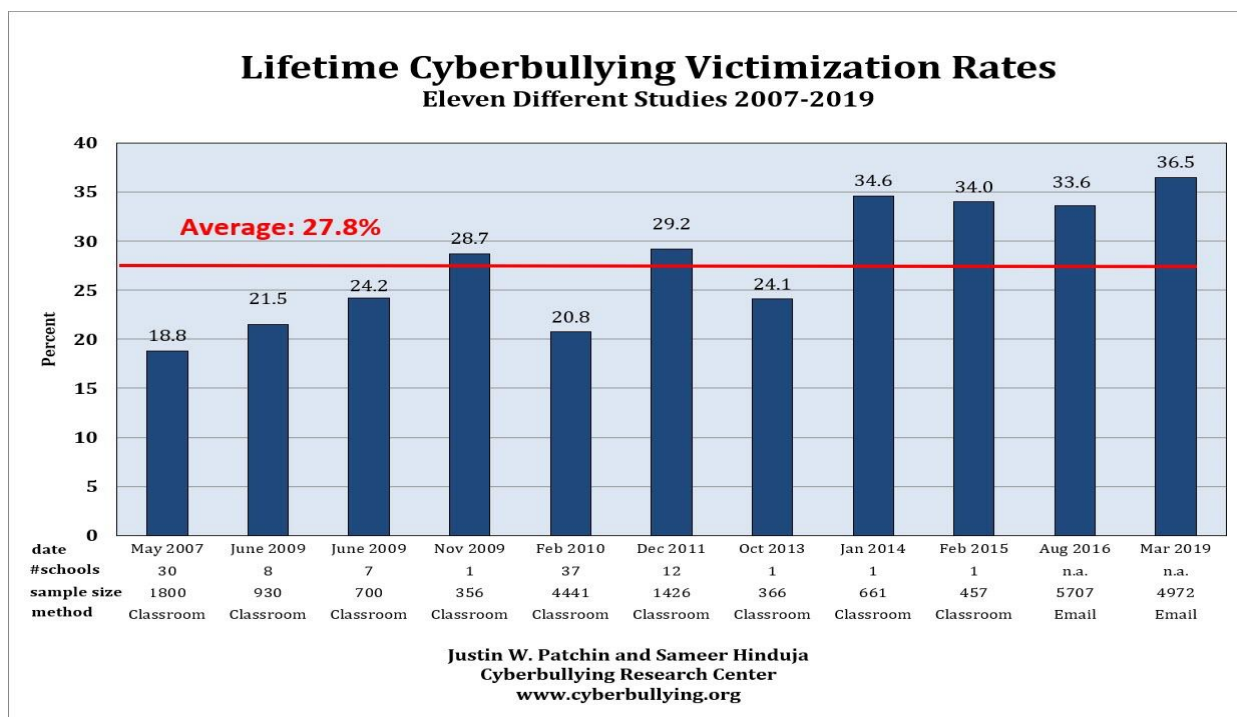
Kyberšikana, bývá často zaměňována s tzv. online obtěžováním. Rozdíl spočívá v tom, že kyberšikana musí splňovat kritéria opakovanosti, dlouhodobosti a musí být vnímána jako ubližující. Zatímco, u online obtěžování se jedná o jednorázové útoky, nezanechávající u oběti téměř žádné nepříjemné pocity (Černá et al., 2013).

Pro jednorázové útoky se používají pojmy kyberútok nebo kyberobtěžování, jenž nezanechávají vážné důsledky a mohou být snadno zastaveny, např. nahlášením pachatele, blokadou závadného obsahu apod. V rámci těchto typů útoků jsou síly agresora a oběti stejné (Wolak, Finkelhor, Mitchell, & Ybarra, 2008).

5. 3 Statistické údaje o výskytu šikany, kyberšikany

Obětí šikany, ale i kyberšikany se může stát kdokoliv (Dubin, 2009). Výzkumníci z Kanady (Beran & Li, 2007) upozorňují, že 1/3 obětí kyberšikany bylo současně obětí školní šikany. Ze studie realizované na vzorku 10 008 osob ve věku 13-22 let ve Velké Británii, USA a Austrálii (Ditch The Label, 2013) vyplývá, že 7 z 10 dětí se stalo obětí kyberšikany, přičemž 20 % prožívalo kyberšikanu denně. Němečtí autoři (Riebel, Jäger, & Fischer, 2009) potvrzují, že se také u německých dětí objevuje kyberšikana. Podle nich kyberšikanu prožilo 5,4 % dětí, občasné incidenty spojené s jednotlivými projevy kyberšikany potvrdilo 14,1 % respondentů. Tsitsika, Janikian, Mavromati, Tzavela, & Consortium, (2012) zmiňují, že v sedmi evropských zemích (Island, Německo, Nizozemí, Polsko, Rumunsko, Řecko, Španělsko) bylo v roce 2012 osloveno více než 13 000 dětí, z nichž zkušenosti s kyberšikanou potvrdilo 21,9 % respondentů. Čechová & Hlistová (2009), Kováčová (2012) uvádí, že počet obětí kyberšikany na Slovensku činil až 38,7 % dětí.

Statistiky vykazují trvalý růst kyberšikany ve světě. Mezi lety 2007 a 2016 byl počet dospívajících, kteří zažili kyberšikanu, téměř stejný (32% + -). Podle statistiky v roce 2019 se s kyberšikanou setkala téměř 43% dospívajících, jednalo se především o dospívající slečny (Skrba, 2019). Na (Obrázek 1) je znázorněn vývoj obětí kyberšikany ve Spojených státech amerických v období 2007-2019.

Obrázek 1. Vývoj růstu obětí kyberšikany ve Spojených státech amerických od roku 2007 - 2019 (Patchin & Hindura 2019).

Výzkumy zabývající se výskytem kyberšikany v České republice souvisejí s nárůstem vážných případů ve formě vydírání a vyhrožování jedinci, přičemž jsou k útokům zneužívány intimní materiály vylákané od dítěte. Poukazují rovněž na propojenost kyberšikany a sextingu, který napomáhá realizaci intenzivních útoků na děti (Kopecký, Szotkowski, & Krejčí, 2014).

Dle Martínka (2015) prošlo v roce 2015 šikanou 41% českých dětí a dle Kopeckého et al. (2015) 8 % dětí zažilo kyberšikanu. Ve stejném roce zaznamenala Linka bezpečí 1378 hovorů o rok později 2124 hovorů.

V roce 2018 se na Linku bezpečí obrátilo přes 1826 dětí prostřednictvím telefonu, chatu či e-mailu. Z těchto čísel však nelze vyčíst, zda jsou to děti pouze ze základních škol či i středních škol a zda mají nějaké postižení. Děti se na Linku často obracují anonymně, neuvádějí svůj věk ani další údaje o sobě. Jedná se o počet dětí, které hovořily o šikaně a kyberšikaně na Lince bezpečí. Může jich být však mnohem více, které šikanu a kyberšikanu řešily s někým jiným či ji vůbec neřešily (K. Lišková, osobní sdělení, Linka bezpečí, 18. února, 2019).

Z průzkumu operátora O2 a Univerzity Palackého v Olomouci, který byl provedený mezi 26 000 žáky základních škol ve školním roce 2018/2019 vyplývá, že se okolo 40 % žáků potýkalo především s jednorázovými útoky na internetu. Reálnou kyberšikanu zažilo kolem 10% žáků (Kybernetické agresí čelili čtyři z deseti žáků základních škol, 2019).

Dlouhodobě se výskyt případů zvyšuje stejně jako v zahraničí (Štefan, 2019). Podíl případů šikany a kyberšikany ve školním prostředí závisí dle vedoucí projektu pro školy společnosti Scio Elišky Sovové na velikosti školy, dodržování sjednaných pravidel všech pedagogických pracovníků, domácí výchově, složení žáků z pohledu rizikového chování, či zda se škole nachází žák v rámci inkluzivního vzdělávání (Štefan, 2019). Dobešová & Szotkowski z týmu E-bepečí (2013) upozorňují, že je potřeba řešit rychlý nárůst kyberšikany jak po stránce preventivní, tak intervenční.

Velice ohroženou skupinu tvoří žáci se speciálními vzdělávacími potřebami, především žáci s mentálním postižením, kteří na rozdíl od majoritní společnosti jsou více důvěřiví, nemívají mnoho kamarádů, proto tráví spoustu času sami doma u počítače. Málokdy dokáží rozpoznat, kdy se jedná o soukromé informace a zřídka se ptají, proč je internetový protějšek vyžaduje. Mívají potíže rozpoznat, kdy se jedná o lež a kdy o pravdu, neumí číst mezi řádky (Dubin, 2009). Tohoto názoru je i Lung et al. (2019), který uvádí, že až 60% žáků s mentálním postižením je ohroženo šikanou a kyberšikanou. Za podstatný

ochraňující faktor proti tomuto druhu násilí považuje přátelství, které je u této cílové skupiny kvůli sociálním kompetencím snižené.

Jedná se o varující údaje, a pokud bude stát, ale i pedagogická veřejnost před tímto fenoménem zavírat oči, lze předpokládat, že výskyt obětí a agresorů bude stále růst. Málomluvný ředitel školy si přizná, že na jeho škole probíhá šikana. Většinou je ředitelství názoru, že se jedná pouze o hru, která je v podstatě nevinná. To způsobí nepotrestání agresorů a oběť si nese po zbytek života pocit křivdy a nespravedlnosti (Martínek, 2015). Před bagatelizací šikany rovněž upozorňuje i školský ombudsman L. Hrzal (2018), říká: „šikana, jakmile začne, tak potom už je to taková trochu nakažlivá nemoc, která nakazí okolí“ (Štefan, 2019).

5. 4 Násilí a jeho zrod

Martínek (2015) považuje násilí jako jeden z nejzávažnějších příčin agresivního chování u dětí a mládeže. Autoři (Olweus, 1993, Whitney & Smith, 1993) vnímají agresi jako jednorázovou záležitost, zatímco šikanu jako opakovaný jev, charakteristický nevyvážeností sil mezi agresorem a obětí.

Média mají silnou moc při ovlivňování myšlení, jednání i citění lidí. Dospělí si často neuvědomují, že předkládají dětem vzory agresivního chování již od raného věku prostřednictvím televize, DVD, počítače. Například příběhy Toma a Jerryho. Na první pohled se zdá, že se jedná o vtipné příběhy, na druhou stranu si již málokdo uvědomuje, jak obě postavy jednají zákeřně a často používají otevřenou agresi. Při sledování akčních filmů je děj mnohdy složitý, dítě se v něm neumí orientovat, nemá vyjasněno, proč se daný hrdina chová agresivně a čeho chce agresi dosáhnout. Největší katastrofou pro malé děti je, kdy se kladný hrdina chová agresivním způsobem. Čím častěji děti tyto filmy sledují, čím více si utvářejí jakousi „kartotéku“ kladných akčních hrdinů, čímž se jejich chování fixuje do paměťových map. V širším sociálním prostředí s konfliktní situací, může takové dítě jednat jako postava z filmů či příběhů, které vidělo. K této problematice Martínek (2015) uvádí řešení, aby dospělí nabídli dítěti jinou smysluplnou činnost. Tím se omezí i riziko používání vulgarismů, které mohou slyšet od svých pohádkových, filmových hrdinů. Na druhou stranu se dítě pohybuje ve školním prostředí mezi vrstevníky. Pokud některý z nich hovoří vulgárně, většinou se stává silným jedincem a ostatní žáci se ho snaží napodobit.

V dnešní době plné elektroniky je obsluha počítačů neodmyslitelnou součástí života. Existují vhodné, kvalitní hry a výukové programy. Bohužel jsou zde hry, ve kterých je řada

násilí. V těchto hrách se dítě často identifikuje s agresorem a agresi bere za přirozený způsob sebeprosazení se (Martínek, 2015).

S největším nárůstem šikany se ve školním prostředí setkáváme na druhém stupni základní školy. Přejít z prvního stupně na druhý nese celou řadu změn a těžkostí, ve kterém se odehrává řada změn (Mellor & Dellamont, 2011, Pellegrini & Long, 2002 in: Janošová, Kollerová, Zábrodská, Kressa, & Dědová, 2016).

5. 5 Typologie agresorů a jejich motivy

Nedá se předem určit, zda se daný žák stane agresorem, lze pouze vysledovat, zda více inklinuje k pozici agresora či nikoliv (Martínek, 2015). Při posuzování případů šikany a kyberšikany je velmi podstatné zjistit motiv, tedy proč jedinec šikanu a kyberšikanu provozoval, co jej k ní vedlo. Následně, pak je zvoleno řešení. Potrestání agresora musí být přiměřené vůči prohřešku. V neposlední řadě je důležité si uvědomit, že agresor může být i obětí, která se nachází v zoufalé situaci, ze které se snaží dostat neadekvátním způsobem (Kopecký, 2019).

Rozdělení typů agresorů dle Martínka (2015)

- Hrubý, fyzický agresor představuje typ agresora, který používá k týrání oběti fyzické převahy a síly. Většinou se jedná o člověka, který od svých rodičů zažívá podobné chování a ve školním prostředí trestá oběť tím, co mu je nepříjemné. Zároveň bychom měli mít na paměti, že takový žák potřebuje jak v rodině, tak ve školním prostředí jasně nastavená pravidla, co smí a co nesmí. Nevhodné je, pokud vyučující známkuje dle nálady, čímž je u jedinců vyvolána nejistota a napětí. Pokud je žák ve stavu neustálého napětí, snaží se ho nějakým způsobem vykompenzovat, například zmlátí slabšího spolužáka.
- Jemný, kultivovaný agresor znázorňuje velice slušného žáka, který rád pomáhá. Jakmile vyučující opustí třídu, spouští poměrně tvrdou šikanu, ale nikdy neublíží oběti sám. Pokud se již šikana vyšetřuje, staví se do pozice: „Já nic, to oni.“ V rodinném prostředí u těchto agresorů většinou převládá tvrdá výchova podobající se vojenskému drilu. Svobodná vůle dítěte je do jisté míry pošlapána. Nastává stav zvýšeného napětí, které si na slabších jedincích kompenzuje.
- Agresor srandista pojednává o osobě, která si nepřipouští žádnou zodpovědnost a starosti. Snaží si užívat života bez překážek, pokud se nějaké objeví, málokdy je

chce překonat. Pokud se mu zdá vyučovací hodina nudná, umí v pravý okamžik pronést vtip, aby pobavil ostatní. Pokud je tato osoba přistižena při šikanování často se brání slovy: „Pane učiteli, to byla jenom sranda.“ Učitel často odpoví: „Tak to již víckrát nedělejte.“ Zbytek třídy potvrdí slova agresora, aby se nestali rovněž obětí. Agresor pochází většinou z rodiny, kde chybí zcela hranice ve výchově.

- Agresoři spouštějící ekonomickou šikanu představují žáky, kteří mají nadbytek všeho, co si mohou přát. Postrádají však cit a opravdové rodičovské souznění. Není jim umožněno, aby po něčem toužili, přičemž touha je nezbytná pro dítě, aby se naučilo vážit věci a mezilidských vztahů. Navíc se v takovém případě objevuje i podpora z rodiny: „S tím se ve třídě nebav, to je sociál.“ Slovo sociál je velice oblíbené u dnešní mládeže. Takto majetní žáci spouštějí ekonomickou šikanu. Majetek agresorů slouží k rozdělení třídy dle nejmodernějšího mobilního telefonu, značkového oblečení apod.

Členění motivů agresorů:

- Upoutání pozornosti znázorňuje agresora, který se snaží být středem třídy, dělá vše pro to, aby získal obdiv a přízeň ostatních (Kolář, 2011).
- Motiv zabíjení nudy přináší citově prázdnému agresorovi šikanování pocit vzrušení, poskytuje mu další podněty, ve kterých prožívá pocit, že skutečně žije (Kolář, 2011).
- „Mengeleho“ v této situaci agresor zkouší za každou cenu, co oběť vydrží (Kolář, 2011).
- Motiv žárlivosti, vyvolává u agresorů závist u dobrých žáků, kteří mají učitelovu přízeň, za kterou se jim mstí (Kolář, 2011).
- Vykonávat něco velkého představuje osobnost agresora, jenž bývá ve školní, ale i jiné činnosti neúspěšný. Šikanováním si dokazuje, že je schopen něčeho viditelného, čímž se stává něčím významným (Kolář, 2011).
- Motiv překonávání osamělosti představuje u šikanování nouzovou formu vztahu. Vztah agresora na oběť může mít charakter závislosti. Vzlykání oběti je agresorem chápáno jako projev, který je určen pouze pro něj (Říčan, in: Čermák, Hřebíčková & Macek, 2003).

5. 6 Typologie obětí

Vystihnout, jak vypadá oběť šikany je obtížnější než zachycení charakteristiky agresora. Výběr oběti je zcela náhodný a může se jí stát zcela každý. Přesto se ve školním prostředí vyskytují typy žáků, kteří jsou opakovaně týráni. Jedná se o osoby, které nedokáží skrývat strach. Nejvíce agresory přitahují oběti se zvýšenou zranitelností, v zátěžových situacích propadají panice, hrůzami, výčitkami svědomí, velké sebekritičnosti. Zvyšující riziko oběti představují osoby s handicapem. K znevýhodněným patří například žáci s mentálním, tělesným postižením, hyperaktivitou a poruchou pozornosti, specifickými poruchami učení. Osoby s mentálním postižením se s obtížemi orientují v sociálních vztazích, naivitou, těžkopádností, závislostí a zvýšenou sugestibilitou. Je obrovské nebezpečí, že takový žák bude ve třídě zesměšňován, ponižován a s postupem času tvrdě šikanován (Kolář, 2011).

- Handicapované děti představují žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, které jsou v současném školském systému integrováni do škol běžného typu. Společnost si tak musí uvědomit, že jsou mezi námi lidé, kteří se určitým způsobem liší od majoritní populace a naopak. Pokud škola není na takového žáka připravena, integrace je pro žáka s postižením spíše ohrožující (Martínek, 2015). Pokud učitel neseznámí žáky s handicapem daného žáka, může dojít k jeho posměchu, ponižování či k nevhodnému fyzickému zacházení (Kolář, 2011).
- Učitelské děti představují nejčastější oběti. Takové dítě má ve třídě několik nevýhod. Učitel v pozici rodiče se občas s kolegy baví, jak se jejich dítě v hodinách chovalo. Při domácím káraní takové dítě často slýchává: „To mě nezajímá, já tam učím a ty mi nebudeš dělat ostudu.“ Dále spolužáci nevěří, že žák z učitelské rodiny nikdy neví, kdy bude zkoušen a co bude v písemné práci. Rodič/učitel je na své dítě přísnější a neuvědomuje si, že může způsobit problémy v rodinném vztahu. Pokud jiný učitel hodnotí učitelské dítě a dostane lepší známku, pro zbytek třídy je hodnocení nespravedlivé (Martínek, 2015).
- Oběť na první pohled jsou žáci, kteří samy o sobě vysílají signál slabosti. Neumí se prosadit, jsou osamocené, zamlklé. Pokud se jim začne někdo posmívat, neumí se bránit, rozpláčou se, utečou, zuří, vztekají se, což agresory ještě více povzbudí. Tyto děti bývají od raného věku ochraňovány, rodina jim dává najevo, jak je svět okolo nich nebezpečný. Často tyto děti doma slýchávají: „To nedělej, nechod', mlč,

neběhej,“ apod. Tyto děti se stávají pasivními pozorovateli a jsou do dané míry vláčeny světem bez vlastní vůle (Martínek, 2015).

- Oběti vychované příliš protektivně jsou žáci, jejichž rodiče si neuvědomují, že jejich ratolest dozrává do určité fáze vývoje a stává se samostatnou. Zákonní zástupci se snaží vše za své děti vyřizovat a musejí je mít neustále pod kontrolou. Pokud ostatní žáci ve třídě vidí, jak zákonní zástupci neustále dohlíží na své dítě, vyvolává to ve zbytku třídy pocit, že nejsou zcela vyzrálí, jak si myslí. Pedagog, který tuto situaci zaznamená, upozorní zákonné zástupce žáka na jejich chování a vysvětlí jim, co mohou nevědomě způsobit svému dítěti (Martínek, 2015).

Kolář (2011) dále rozlišuje oběti

- Nemající žádného kamaráda a jsou zcela izolováni.
- Mající alespoň jednoho kamaráda.

5. 7 Přímé a nepřímé znaky šikany

Říčan a Janošová (2010) upozorňují, že k šikaně a kyberšikaně může dojít i za přítomnosti vyučujícího či zákonného zástupce dítěte. Z tohoto důvodu je důležité umět rozpoznávat přímé a nepřímé znaky tohoto rizikového chování. Jednotlivé znaky mohou být různě závažné, záleží, jak často se kumulují a opakují.

Přímé znaky šikany dle Říčana a Janošové (2010)

- Posměšné poznámky, ponižování, ponižující přezdívka, smích, když odpovídá na vyzvání vyučujícího, okřikování, hrubé vtipy na účet oběti. Důležité je, do jaké míry je takový žák přezdívkou či „žerty“ zranitelný.
- Kritika žáka, především pronášena nepřátelským, nenávisným, pohrdavým tónem.
- Příkazy, kterými se žák podřizuje, posluhuje „kamarády“.
- Strkání, šťouchání, honění, kopání, které není zvláště silné, ale oběť se nebrání.
- Rvačky, kde je zřetelné, kdo je silnější a kdo slabší, přičemž slabší se snaží utéci.

Nepřímé znaky šikany dle MŠMT (2016)

- Třída nejeví o žáka zájem, nemá ve třídě kamarády a tráví přestávky osamoceně.
- Žák se o přestávkách vyskytuje v blízkosti pedagogů.
- Do třídy vchází se zvoněním či krátce po zvonění.

- Do skupinových prací, sportovních týmů bývá žák volen jako poslední či mezi posledními.
- Před třídním kolektivem hovoří ustrašeně, nejistě. Působí smutně, stísněně, nešťastně, mívá blízko k pláči.
- Opakovaně nemá svačinu, neboť ji odevzdal „kamarádovi“.
- Neustále postrádá, hledá své věci.
- Má poškozené, zničené, rozházené věci.
- Mívá odřeniny, modřiny, škrábance, řezné rány, které není schopné vysvětlit.
- Jeho oděv je zašpiněný či poškozený.
- Nechce vysvětlit, jak došlo k poškození, ztrátám jeho věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mívá více absencí, které jsou i neomluvené
- Vyhýbá se především tělesné výchově.
- Zhoršení školního prospěchu, někdy až náhle.

Nepřímé známky šikany rodiči pozorující na svém dítěti dle (MŠMT, 2016)

- Zdržuje se více času doma, než bývávalo dříve zvykem.
- Nevodí, netráví volný čas se spolužáky či jinými kamarády.
- Není zváno na návštěvu k jiným vrstevnickým kamarádům.
- Odmítá jít do školy, odkládá odchod z domova na poslední chvíli.
- Obměňuje cesty do školy, nechodí nejkratšími cestami do školy a ze školy domů.
- Prosí rodiče o dovoz či odvoz automobilem.
- Ztrácí chuť k jídlu, chodí domů hladové.
- Bývá smutný, apatický, mívá výkyvy nálad, zmiňuje se o sebevraždě či se o ni pokouší, ztrácí schopnost soustředit se na učení, o které ztrácí zájem.
- Často žádá o peníze s výmluvami, například, že peníze ztratilo, či krade peníze v domácnosti.
- Často hlásí ztrátu věcí.
- Stává se nečekaně, neobvykle agresivní k rodině nebo jiným lidem.
- Stěžuje si více, než bývalo zvykem.
- Upozorňuje na bolesti hlavy, břicha, zvrací, předstírá onemocnění, snaží se nejít do školy.

5. 8 Vývojová stádia šikany

Ostrakismus představuje první vývojové stádium šikany. Původ slova pochází z Řecka a znamená „střepinový soud“. V této první fázi není oběti ubližováno, je vyčleněna z kolektivu (Martínek, 2015). Oběť je v kolektivu neoblíbená, neuznávaná, odmítaná, téměř nikdo se s obětí nebaví a dělají na její účet „legrácky“. Takový jedinec je označován za outsidersa či „černou ovci“. Tato fáze šikany nese další negativní vývoj (Kolář, 2011).

Charakteristické znaky pro první stádium šikany dle Martínka (2015)

- Spolužáci s obětí nekomunikují, ignorují ji.
- Agresoři se vysmívají jejím slabostem, handicapu i při neúspěchu.
- Agresoři si vymýšlí pomluvy o oběti a lži šíří dál.
- Spolužáci si odsedají, tváří se štítivě a nadávají ji.
- Oběť je osočována kolektivem za věci, které nespáchala.
- Agresoři urážejí rodiče oběti, snaží se oběť vyprovokovat.

Přitvrzování manipulace a výskyt fyzické agrese prezentuje druhé vývojové stádium šikany, při kterém dochází k vyčleňování členů ze skupiny z důvodu krize ve skupině. Samotná krize ve skupině není nic špatného, pokud mají žáci pedagoga, který umí pracovat se skupinovou dynamikou, učí se tak společně řešit problémy a dává šanci pozitivnímu růstu. Pokud jsou žáci v náročných, stresových situacích ponecháni sami sobě, použijí destruktivní způsob řešení problému. Nejčastěji se jedná o upevnění soudržnosti skupiny na účet vyčleněného člena třídy. Žáci si na oběti odreagovávají své nepříjemné pocity, například z těžké písemné práce, z konfliktu s vyučujícím nebo jen z důvodu, že chození do školy je obtěžuje. Dochází k přitvrzování a objevuje se zprvu subtilní fyzická agrese. Pokud se disponovaným jedincům zalíbí zážitek, jak chutná moc, když týrají a bijí slabšího, začnou své agresivní chování opakovat. Velice nepříznivé je, pokud násilí začne praktikovat vůdce skupiny jako „úlevovou“ zábavu nebo pouze pro sebe či okruh svých obdivovatelů. Na vývoji tohoto raného stupně šikany závisí na míře pozitivního zaměření skupiny a na postojích žáků k šikanování (Kolář, 2011).

Charakteristické znaky druhého stádia šikany dle Martínka (2015)

- Agresoři vyhrožují oběti přes telefon, anonymně, zmlácením, mučením.
- Agresoři již nenápadně fyzicky oběti ubližují.

- Agresoři oběti neverbálně vyhrožují, například údery pěstí, přejíždění si prstem po krku.
- Oběť je nucena plnit úkoly agresorů, například nosit jim tašku, psát za ně domácí úkoly.
- Agresoři berou, ukrývají oběti věci denní potřeby.
- Agresoři ničí a přivlastňují si osobní věci oběti.

Klíčový moment - vytvoření jádra agresorů představuje zásadní, třetí fázi, kdy se rozhoduje, zda se počáteční stadium přehoupne do pokročilého stupně šikany. Vedoucí role ve skupině jsou již rozděleny, skupina je v hrubých obrysech rozdělena na podskupiny, které dle charakteru usilují o vliv. Pokud se do této doby nezformuluje silná pozitivní podskupina, která bude alespoň rovnocenným partnerem agresorů, šikana bude nadále pokračovat. Málokdy se stane, že vznikne malá rovnováha mezi dvěma nejsilnějšími podskupinami a šikana se dočasně zastaví (Kolář, 2011).

Charakteristické způsoby ubližování oběti ve třetím stádiu dle Martínka (2015)

- Oběť je nucena nosit na oblečení připíchnuté cedule s ponižujícími nadávkami.
- Agresoři bijí oběť na toaletách, strkají jí hlavu do záchodové mísy, kterou splachují.
- Agresoři ničí osobní věci oběti, vyučujícímu ohlásí, jak má postižený všechno špinavé a poškozené.
- Agresoři plivají či odcizují oběti jídlo, pití.
- Agresoři zakazují oběti kohokoliv samostatně oslovit, musí čekat na vyzvání.

Přijímání norem agresorů většinou představuje čtvrté vývojové stádium šikany. Pokud ve skupině neexistuje silná pozitivní podskupina, činnost jádra agresorů může plynule pokračovat a přinese i plody. Normy agresorů jsou většinou přijaty a stávají se nepsaným pravidlem, čímž vzniká ve skupině proměna. To co říkají pedagogové, agresoři nerespektují a z ukázněných žáků se stávají účastníci týrání (Kolář, 2011). Psychika oběti je silně zasažena. Poměrně často oběť začne ve třídě vyrušovat, aby se agresorům zavděčila a nemusela dělat to, co si na ni vymyslí (Martínek, 2015).

Charakteristické znaky čtvrtého stupně dle Martínka (2015)

- Agresoři dusí, škrťí, kopou, bijí oběť a ostatní spolužáci jsou k tomu od agresorů vybízeni.

- Agresoři pálí oběti vlasy, chlupy na těle, nutí ji olizovat záchodové prkénko.
- Agresoři vyhrožují oběti zbraněmi, násilím, mučením, zabitím.
- Agresoři svlékají oběť do naha a vystavují ji před kolektivem.

Totální neboli dokonalá šikana je poslední, páté vývojovým stádiem šikany v něm jsou normy agresorů respektovány všemi, nebo téměř všemi členy skupiny (Kolář, 2011). Skupina poslouchá pouze hlavní agresory, kteří mnohdy vysílají neverbální signály, které jsou pro zbytek skupiny zcela srozumitelné. Agresoři jsou naprosto opojeni svojí mocí, extrémními formami násilí hrozí ublížením na zdraví, či dokonce smrtí. Oběť se většinou dostane do stadia, tzv. stockholmského syndromu, neumí si představit život bez agresorů, je závislejší a ochotnější dělat cokoli, stává se zcela závislou šikanujícím chováním (Martínek, 2015). Oběť utrpení řeší situaci únikem do nemoci, odchodem ze školy, neomluvenou absencí, zhroucením, pokusem o sebevraždu. Tento stupeň šikany se zřídka vyskytuje i na školách, častěji se s ním můžeme setkat ve věznicích, vojenském prostředí, nedostatečně hlídaných domovech pro mládež, výchovných ústavách (Kolář, 2011).

5. 9 Právní zodpovědnost školy vůči šikaně a kyberšikaně

Je podstatné, aby se na vytváření bezpečného prostředí a prevenci šikany podílela celá škola. Hlavní zodpovědnost za tuto oblast nese ředitel školy. Vedení školy pověří alespoň jednu osobu z řad pedagogických pracovníků například školního metodika prevence, výchovného poradce (Podkapitola 6. 2.) specifickými otázkami v prevenci a řešení šikany, kterými se bude v tématu rizikového chování pravidelně vzdělávat.

Pověřená osoba by měla disponovat kompetencemi k šetření a řešení počáteční šikany a vyhodnocování potřeb školy ve vztahu k pokročilé šikaně. Dojde-li k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, škola nese ohlašovací povinnost a obrací se na Policii České republiky (dále ČR), či na státní zastupitelství. Stejně právo mají zákonní zástupci žáka. Ohlašovací povinnost škola nese, dojde-li k šikanování v průběhu vyučování, anebo poskytování školských služeb, je povinností školy tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka v roli agresora, tak žáka, který byl obětí. Také může šikanu ohlásit orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále OSPOD), pokud je žák v ohrožení druhou osobou, nebo že se ohrožuje svým chováním samo (MŠMT, 2016).

Šikana, která má neobvyklou formu, ať již v počátečním stádiu, by měl řešit nezávislý specialista na šikanu, nikoliv proškolený pracovník školy. Při pokročilém stádiu šikany nebývá často žádný vhodný svědek. Všichni lžou či zapírají, objevují se křivé výpovědi

a falešní svědkové. Většinou se hledají nejslabší články v řetězu skupinové lži. Při odkrývání šikany by neměl být přehlédnutý, vzácně vyskytující se člen skupiny, který odolal velkému tlaku. Pokročilá šikana, často nabývá skutkovou podstatu trestných činů. Odkrývání šikany školou je současně propojováno s vyšetřováním policie (Kolář, 2011).

O výchovném opatření rozhoduje ředitel školy po projednání ve výchovné komisi a pedagogické radě. V úvahu připadá napomenutí, důtka třídního učitele, důtka ředitele školy (MŠMT, 2016). Podmíněné vyloučení a vyloučení ze školy není možné na základní škole (zákon 561/2004Sb., § 31).

5. 9. 1 Trestně-právní hledisko šikany osob s mentálním postižením

V trestním zákoníku č. 40/2009 Sb., není šikana sama o sobě definována jako trestný čin nebo přestupek, přesto může svým charakterem naplňovat znaky z přestupků či trestných činů. Zákon (č. 250/2016 Sb., § 18) stanovuje, že za přestupek je odpovědná osoba starší 15 let. Trestní zákoník (40/2009 Sb., § 355, § 356) uvádí, je-li šikana motivována důvody, jako jsou zdravotní postižení, etnicita, náboženství a podobně, a splňuje-li znaky podle příslušných ustanovení trestního zákoníku, lze v určitých případech uvažovat o trestném činu hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob, případně i podněcování nenávisti vůči skupině osob či k omezování jejich práv a svobody.

Osoby s mentálním postižením se mohou snadněji stát obětí či pachateli kriminální činnosti, neboť jejich pochopení podstaty trestného činu je značně omezené (Bajcura, 2005). Trestní zákoník (č. 40/2009Sb., § 26) pojednává o nepřičetnosti. Pokud osoba s duševní poruchou spáchala trestný čin, při kterém nemohla ovládat své jednání nebo rozpoznat jeho protiprávnost, není trestně zodpovědná. Švarcová, (2003) upozorňuje, na nevhodné, agresivní chování u osob s mentálním postižením, které nelze omlouvat či tolerovat, z důvodu prohlubování či dokonce upevňování ve vhodné chování. Pavlovský, (2012) pokud by osoba s mentálním postižením spáchala trestný čin v zápalu afektu, výbuchu, je proveden znalecký posudek, přihlížející ke struktuře celé osobnosti jedince, a není možné vycházet pouze z určení inteligenčního koeficientu. Trestné činy, způsobené osobou s mentální retardací lze mnohdy snadno odhalit. Chybí jim především sofistikovanost. Jedinci s mentální retardací nebývají při páchání deliktů organizátory nebo iniciátory, spíše delikty vykonávají, z důvodu podléhání vlivům druhých lidí.

6. PREVENCE A PREVENTIVNÍ OPATŘENÍ ŠIKANY A KYBERŠIKANY ZE STRANY RESORTU ŠKOLSTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Původ slova prevence pochází z latiny, znamená opatření učinění předem, včasnou ochranu nebo obranu (Pavlas Martanová, 2014). Prevence šikany a kyberšikany je nesmírně podstatná (Vaníčková, 2014). Vzhledem k tomu, že pedagogové tráví mnoho času se žáky ve škole, mohou představovat pro postižené žáky první intervenci poskytující pomoc (Lund, Blake, Ewing, & Banks, 2012).

Prevence rizikového chování dříve „sociálně patologických jevů“ u dětí a mládeže je v působnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (Pavlas Martanová, 2014). Termín primární prevence rizikového je charakterizován:

Jakýkoliv typ výchovných, vzdělávacích, zdravotních, sociálních či jiných intervencí směřujících k předcházení výskytu rizikového chování, zamezujících jeho další progresi, zmírňujících již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky. (Miovský, 2015, p. 28)

Metodické pokyny a doporučení týkající se oblasti primární prevence prošly od roku 2013 řadou změn. V roce 2016 došlo k novelizaci Metodického pokynu k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních, který se nyní věnuje se i vztahu žáků k pedagogům. K novelizaci školského zákona byl MŠMT vydán metodický dokument „Pomůcka k nově zakotveným právům a povinnostem pedagogických pracovníků a k povinnému vyloučení žáka nebo studenta“, jejímž záměrem je pomoci školám, kde se projevuje, vyskytuje násilí, šikana a zlepšit ochranu pedagogických pracovníků (Chování, primární prevence rizikového chování, 2013). „Dne 8. března 2019 byla schválena Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 - 2027 a Akční plán realizace Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 - 2021“ (Strategie a koncept MŠMT, n.d.).

6. 1 Prevence šikany a kyberšikany ze strany pedagogických pracovníků školy

Pedagogickým pracovníkem je ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálněpedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu (dále jen "přímá pedagogická činnost"); je zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy, nebo zaměstnancem

státu, nebo ředitelem školy, není-li k právnické osobě vykonávající činnost školy v pracovněprávním vztahu nebo není-li zaměstnancem státu.

Pedagogickým pracovníkem je též zaměstnanec, který vykonává přímou pedagogickou činnost v zařízeních sociálních služeb. Přímou pedagogickou činnost vykonává učitel, pedagog v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, vychovatel, speciální pedagog, psycholog, pedagog volného času, asistent pedagoga, trenér, metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně vedoucí pedagogický pracovník. (Zákon č. 563/2004 Sb., § 2, první, druhá část)

Ředitel školy nese hlavní zodpovědnost za fyzické a psychické bezpečí všech žáků, ale i zaměstnanců školy. Určí alespoň jednu osobu, která je na základě pravidelného vzdělávání kompetentní k šetření, řešení začínající fáze šikany, kyberšikany a vyhodnocování potřeb ve vztahu k pokročilému stupni. Nejčastěji jimi bývají školní metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog, speciální pedagog (MŠMT, 2016).

- Školní metodik prevence pracuje v oblasti prevence rizikového chování. Zajišťuje metodickou, koordinační a poradenskou činnost v problematice prevence rizikového chování, jako je například šikana, užívání návykových a psychotropních látek, záškoláctví, agresivita, rizikové sexuální chování, rizika školního neúspěchu aj. Zvyšuje všeobecnou informovanost mezi zákonnými zástupci, učiteli a žáky tak, aby byla zajištěna maximální primární prevence těchto jevů. Úzce spolupracuje se třídními učiteli a podporuje bezpečné a zdravé klima ve třídě a ve škole. Vyhodnocuje varovné signály spojené s možností výskytu rizikového chování. Podílí se na tvorbě a naplňování Minimálního preventivního programu školy. Organizuje přednášky a besedy spojené s problematikou šikany a kyberšikany (Školní metodik prevence, n.d.).
- Výchovný poradce se věnuje zejména kariérovému poradenství, u vycházejících žáků zajišťuje předprofesní a profesní přípravu, organizuje exkurze do škol či do firem. Průběžně eviduje dokumentaci problémových žáků, neomluvené absence, svolává a řídí výchovné komise, spolupracuje se zákonnými zástupci, lékaři, sociálním odborem, soudy, mediační a probační službou (Výchovný poradce, n.d.).
- Školní psycholog mívá pracovní úvazek v rozmezí od 20 do 8hodin týdně. Většinou se jedná o kmenové zaměstnance jiných pracovišť, nejčastěji pedagogicko-psychologických raden. Při vyšších a plných úvazcích bývají školní psychologové

zaměstnanci škol. Školní psycholog představuje první kontakt psychologické pomoci žákům. Věnuje se prevenci šikany a rizikovým formám chování, pracuje s celou třídou, vytváří třídní klima. Provádí konzultace pro zákonné zástupce dětí/žáků, žáky i pedagogické pracovníky (Štěpánková, 2016).

- Speciální pedagog z hlediska prevence šikany a kyberšikany se zabývá provedením nápravných, reedukačních a kompenzačních činností s rizikovými jedinci. Spolupracuje se zákonnými zástupci a rodinami postižených dětí/ mládeže/ žáků při aplikaci nápravných metod. Dále spolupracuje se školami, školskými, zdravotnickými a dalšími zařízeními. Věnuje se studiu nových poznatků v oboru a jejich aplikací do speciálně vzdělávacích a nápravných programů, tvorbou koncepcí, metodik a postupů speciálně pedagogických, preventivních a poradenských služeb ve školství a jejich zaváděním (Speciální pedagog, n.d.).
- Třídní učitel představuje u žáků osobnost, která komunikuje se třídou nejen v rámci svého vyučovacího předmětu, ale i nad jeho rámeček. Aby ve třídě vše „fungovalo“, musí třídní učitel brát na zřetel nejen samotné žáky, ale i různé vlivy, které na ně působí (Fontana, 2003). Umět správně sdělovat pokyny ze strany vedení školy či pokyny své. Na tomto místě je důležitá empatie a porozumění, vztah spíše partnerský, nikoli direktivní. Měl by mít možnost poznat své žáky nejen v průběhu svého vyučovacího předmětu, ale i v širších souvislostech, jako jsou adaptační kurzy, exkurze, školní výlety. Další podstatná činnost třídního učitele spočívá v poučení o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci, informuje žáky o dodržování pravidel stanovené školním řádem. Spolu se žáky se podílí na vytváření třídního klimatu. Seznamuje žáky s vhodným chováním o přestávkách či během školních akcí, prázdninách. Průběžně informuje o všech výchovných problémech a výstupech z jednání se zákonnými zástupci dítěte, žáka (Třídní učitel a jeho role ve výchovně-vzdělávacím procesu, n.d.). Třídní učitel spolupracuje s asistentem pedagoga, který poskytuje žákům individuální i skupinovou podporu při přípravě na výuku, u žáků se zdravotním postižením a sebeobsluze. V případě potřeby je asistent pedagoga přítomen ve třídě v době přestávek, čímž může zamezit vzniku šikany. Komunikuje s učiteli, žáky, pomáhá při komunikaci mezi učiteli a zákonnými zástupci dětí/ žáků. Přesnější stanovení pracovní činnosti vytváří pro asistenta pedagoga ředitel školy (Baslerová, n.d.). Dále třídní učitel spolupracuje s učiteli odborných předmětů, výchovným poradcem, metodikem prevence, speciálním pedagogem, vychovatelem.

Třídní učitel, učitelé jsou mnohdy v roli pozorovatelů. Přesto i přes nejlepší snahu učitelů vznikají ve třídě konfliktní výchovné situace, které musí umět učitelé řešit. Všimají si náznaků rizikového chování, rozpoznají-li včas výchovné či vzdělávací potíže žáka, mohou situaci řešit sami, či za pomoci školního psychologa (Třídní učitel a jeho role ve výchovně-vzdělávacím procesu, n.d.).

Jedním z hlavních faktorů vedoucích k efektivnímu boji proti šikaně a kyberšikaně je kvalitní školení a vzdělávání všech pedagogických pracovníků (Lund et al., 2012). Výzkumy naznačují, že pedagogičtí pracovníci potřebují a chtějí více školení na téma školní šikany, kyberšikany a její vhodné preventivní intervence (Gorsek et al, 2014). Česká školní inspekce (2016) uvádí, že ohledně problematiky šikany od roku 2012 – 2015 se vzdělávali učitelé ve více než čtyřech pětinach škol.

6. 1. 1 Prevence šikany a kyberšikany z pohledu školního klimatu

Klima celé školy se skládá z mnoha faktorů. Záleží na lokalitě školy, zda se jedná o venkov či město, počet žáků navštěvující školu, kdo je zřizovatelem školy, jaké ekonomické a sociokulturní podmínky jsou v jejím okolí. Školní klima vytváří ředitel školy a jeho zástupci, celý pedagogický sbor, skupiny či jednotlivci žáků, ale i zákonní zástupci žáků (Třídní učitel a jeho role ve výchovně-vzdělávacím procesu, n.d.).

Čapek (2010) poznamenává, že třídní klima má trvalejší charakter na rozdíl od třídní atmosféry, která se může změnit několikrát za den. Čáp a Mareš (2007) upozorňují, že zážitky získané ve školní třídě ovlivňují nejen školní výsledky, ale i identitu žáka, jeho chování, jednání, očekávání, životní dráhu. Žáci si osvojují navazování a udržování sociálních kontaktů se spolužáky, učí se respektovat chování druhých, činit kompromisy, řešit konflikty, sledovat chování ostatních členů třídy. Pokud je ve třídě vytvořené pozitivní třídní klima, žáci pocítují jistotu, je jim umožněn úspěch, zažívají pocit spravedlnosti, sami se radostně rozvíjí. Podle Čapka (2010) „klimatu ve třídě nejlépe vyhovuje, upozaduje-li pedagog svou mocenskou roli a tam, kde je to možné, ponechává iniciativu a aktivitu žákům“ (p. 12). Krejčová, Mertin, & Bučilová Kadlecová (2011) podotýká, že především dospívající žáci očekávají od pedagoga podporu, v době ohrožení rizikovým chováním. Aby se žáci cítili ve třídě bezpečně, jsou pro ně zřízené:

- Třídnické hodiny představují významnou formu primární prevence rizikového chování. Dále jsou určeny k podpoře komunikace uvnitř třídy, k rozvoji sociálních dovedností žáků třídy, k rozvoji soudržnosti skupiny, ale i k řešení všech školních

záležitostí, které nesouvisí s výukou. Tyto hodiny jsou předpokladem pro prohloubení vztahu a důvěry mezi třídou a třídním učitelem, asistentem pedagoga. Žáci se začnou obracet zejména na třídního učitele, ale i asistenta pedagoga s postupem času i se záležitostmi, o kterých se jim hovoří těžce nebo by nikdy ani nezačali. Třídnická hodina by měla mít v rozvrhu hodin své pravidelné místo. Při vedení třídnické hodiny je vhodné mít zahajovací a ukončující rituál například sezení v kruhu, shrnutí toho, co se za uplynulé období událo a jak jej žáci sami hodnotí, na závěr shrnout, co žáky čeká, k čemu se zavázali, kdo má jaký úkol (Krejčová et al., 2011).

- Třídní pravidla jsou dle Čapka (2010) určitý „způsob kontroly nevhodného chování žáků, který umožňuje vhodné sociální učení“ (p. 87). Třída by si měla společně vytvořit pravidla s učitelem. Jedná se o vhodnou metodu rozvíjející kooperaci žáků a podporující jejich soudružnost. Určení pravidel může významně ovlivnit motivaci skupiny daná pravidla dodržovat. Společným vytvářením pravidel třídní učitel dává najevo žákům, že je bere za své partnery, kteří mohou rozhodovat o chodu třídy (Kolaříková, Petrová, & Urbanovská, 2017). Třídní pravidla by měla obsahovat, jak se žáci budou k sobě vhodně chovat, jak budou jednat, pokud se k nim zachová někdo nevhodně, jak budou zacházet s osobními hranicemi, postoje k zachování lidské důstojnosti, respekt k odlišnosti a vzájemné respektování (Hrouzek, Marková, & et al., 2012).

Sociální vztahy, přátelství mezi vrstevníky hrají v životě mladých lidí velkou roli. Formou her děti/ žáci snadněji dokáží sdílet vlastní poznatky s druhými. Při výuce by hry měly vést žáky k zamyšlení nad tím, co pomáhá utvářet pozitivní nebo negativní vztahy v kolektivu a jak mohou k jejich proměně přispět samy (Rogers, 2015). Hry jsou voleny tak, aby nevedly k vítězství, porážce a nedělily děti/ žáky na „silné“ a „slabé“. Ve třídách, kde se již šikana objevila nebo stále trvá, má hraní her zvýšená úskalí. Obyčejné hry mohou rychle odstartovat agresivní projevy, které způsobují zranění a ublížení. Proto je důležité, aby pedagog tuto nelehkou situaci uměl konstruktivně zpracovat (Kolář, 2001).

Funkční prevence školní šikany a kyberšikany spočívá v nastavení bezpečného klimatu, skládající se z jasných, srozumitelných pravidel pro všechny žáky, ale i péče od pedagogických pracovníků, kteří respektují své žáky, mající od nich pozitivní očekávání. Kvalitní školní výuky, podpory učitelů a hodnotového systému školy (Orpinas & Horne, 2006). Jakákoliv prevence by měla odpovídat věku žáků. Čím je nižší věk žáka, tím je

prevence méně specifická a více orientovaná na ochranu zdraví a utváření pozitivního školního klimatu. Čím je žák starší, tím více je prevence orientována na jednotlivá rizika (MŠMT, 2016).

K neefektivnější metodě v prevenci rizikového chování patří vyprávění příběhů vycházejících z kazuistik obětí, které jsou přibližně ve stejném věku jako žáci, čímž se žáci snáz ztotožní s hlavními postavami příběhu a lépe vnímají jednotlivé informace. Efektivní jsou rovněž aktivity ve formě objevování, her na detektivy. Cílem aktivit může být zjištění, kdo je pachatel, odhalení falešného profilu, vymyšlení silného hesla, či peer programy, kde starší žáci učí mladší žáky, nebo když si pedagog vymění místo se žákem, který vede vyučovací hodinu, při níž představuje třídě zajímavosti ze světa internetu (Jsem učitel, 2020). Vávrová (1999) uvádí, že se v pedagogické praxi poměrně osvědčila znalost třídního kolektivu. Pedagog následně může požádat žáky, aby ochránili slabšího spolužáka. Jestliže škola má školního psychologa, je vhodná terapie, pokud nikoliv, je třeba domluvit terapii v příslušném zařízení. Rovněž je nezbytné informovat všechny pedagogy. Někteří pedagogové mohou mít tendenci se ztotožnit s odmítavým postojem skupiny k oběti, a celou situaci tak zhoršují nebo dokonce navodí atmosféru šikanování. Vyučující může ovšem mnoha způsoby zlepšit pozici potencionálních obětí. Pedagog by měl pozorovat žáky, kteří jsou nesmělí, tělesně slabší, psychicky labilní, vymykající se průměru. Pokud jsou vyčerpány veškeré možnosti pomoci oběti, je v krajních řešeních nezbytný přestup na jinou školu. Pokud není ze strany pedagogů věnována u žáků dostatečná pozornost chování a vztahů ve třídě, může se stát, že silnější žáci budou ubližovat svým slabším spolužákům a může docházet i k jejich šikanování. Kolář (1997) na základě dlouholetých zkušeností s řešením problematiky šikany v různých školních kolektivech podotýká, jestliže se u jedinců s mentálním postižením projevuje dezorientace v sociálních vztazích, naivita, těžkopádnost či zvýšená sugestibilita, je velké nebezpečí, že takový jedinci budou zesměšňováni, ponižováni a později tvrdě šikanováni. Kolektivní třídní práce se žáky s mentálním postiženým by měla být základním kamenem prevence šikany a kyberšikany. Mezi osvědčené třídní práce se řadí pravidelné třídnické hodiny.

Za neefektivní se považuje, když pedagog žáky zastrahuje, odmítá technologie, jako jsou mobilní telefony, počítače, internet. V takovém případě pedagog nepředstavuje pro žáky zdroj inspirace, poučení a ani autoritu, které by naslouchali. Ve 21. století by měli pedagogové tyto technologie vnímat jako nástroje vhodné pro zlepšení kvality výuky a zvýšení motivace žáků pro vzdělávání. Pokud pedagog používá k prevenci rizikového

chování videa bez následné diskuze, rozboru či vysvětlení jedná se o málo efektivní prevenci (Jsem učitel, 2020). Stejného názoru je MŠMT (2016), které dodává, k nesmyslné prevenci rizikového patří samostatné jednorázové akce a potlačované diskuse. Čáp (2012) upozorňuje, že mylným přesvědčením je přísnost a rychlé trestání. Jedná se o mýtus, který naopak může rozvoj šikany podporovat.

Z České školní inspekce (2016) vyplývá, že žáci ze 787 základních škol byly o šikaně informovány formou výkladu vyučujícího a besed. Třídnické hodiny bývají k tomuto účelu využívány v menší míře. Se vztahy ve třídním kolektivu se pracuje průběžně prostřednictvím nastavování vztahových pravidel.

6. 1. 2 Zásady pro vzdělávání žáků o prevenci šikany a kyberšikany

Při předávání informací o prevenci šikany a kyberšikany, je důležité brát v úvahu specifika jednotlivých žáků. Respektovat specifické didaktické zásady žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (mentálním postižením) k nimž (Kopecký et al., 2015) zařazují:

- Intenzivně motivovat a aktivizovat žáky mladšího školního věku. Motivaci lze provést prostřednictvím odměn, o kterých žáci předem nebudou vědět, aby hlavním záměrem žáků nebylo získávání odměn, nýbrž nabývání informací.
- Žáci nesmí být v průběhu edukace traumatizováni. Žáci by neměli být vystaveni obsahu, který by jej mohl traumatizovat. Nedoporučuje využívat videa s dětskými oběťmi, jako je například video Amandy Todd, která pod vlivem kyberšikany spáchala sebevraždu a natočila o svém příběhu velmi emotivní video. Toto video je možné využít pro edukaci starších žáků.
- Žáci musí, mít dostatek prostoru k sebevyjádření. Žáci mladšího školního věku jsou velice kreativní, vytvářejí si názory a potřebují se o ně podělit s ostatními vrstevníky, ale také dospělými. Žáci své názory mohou vyjádřit jak verbálně, tak i nonverbálně, například kresbou či písemně.
- Žáci musí být motivováni k pozitivnímu a funkčnímu využívání technologií. Cílem preventivních programů zaměřených na rizikové chování v prostředí internetu je naučit žáky těmto rizikům předcházet. Vhodné je prezentovat žákům kyberprostor realisticky ve smyslu, že i v reálném světě, ale i v internetovém se vyskytují jedinci, kteří respektují zásady vhodného chování, ale i ti, kteří tyto pravidla nedodržují.

- Žáci se musí spolupodílet na vytváření vzdělávacího obsahu = výstupů z aktivit. Pedagog, lektor nechá žáky spolupodílet se na vytváření výstupů z jednotlivých preventivních aktivit.
- Uvědomit si, že pravděpodobně žáci staršího školního věku mají k dispozici mobilní telefon či tablet, se kterými aktivně využívají komunikační služby typu Messenger, WhatsApp či Skype. Vlastní účet na sociální síti, přestože porušují pravidla o minimální věkové hranici 15 let pro vstup do tohoto internetového prostředí. Většinou jsou sebevědomí v prostředí internetu, mají leckdy větší znalosti a dovednosti o tom, jak ICT funguje než jejich pedagogové a zákonní zástupci. Aktivně se zajímají o informace spojené s lidskou sexualitou, seznamují se, hledají kamarády, ale i partnery. Prevenci u této věkové skupiny lze zaměřit na témata, která žáky v období pubescence zajímá.

V rámci komplexní prevence proti kyberšikaně je důležité dle Rady pro bezpečné používání sociálních sítí (n.d.).

- Vzdělávat zákonné zástupce, pedagogy, děti, žáky v problematice bezpečného užívání internetu.
- Nainstalovat do počítačů software, který bude blokovat zadané webové stránky.
- Informovat děti/ žáky o nebezpečí kyberšikany.
- Určit jasná pravidla užívání internetu počítačů a ostatních elektronických zařízení.
- Tvořit společně s dětmi, žáky pravidla, vést o nich diskusi. Sepsaná pravidla umístit na viditelné místo.

Pravidla k prevenci kyberšikany by měla obsahovat dle (Rady pro bezpečné používání sociálních sítí, n.d.).

- Uchovávat si veškeré důkazy.
- Nezveřejňovat telefonní číslo, adresu či rodné číslo.
- Udržovat hesla v tajnosti, nikomu je neříkat.
- Nereagovat na neslušné, vulgární e-maily, vzkazy.
- Být opatrný při používání webové kamery, druhá strana hovoru může nahrávat.
- Neodepisovat, nekomunikovat přes internet, pokud nechceme.
- Nesjednávat si přes internet schůzky s cizími lidmi.
- Nesdílet informace typu, kdy a kam jedete na dovolenou.
- Nezveřejňovat, neposílat své intimní fotografie.

- Nereagovat na neslušné, vulgární e-maily, vzkazy.
- Nevěřit všem informacím na internetu.
- Pečlivě si přečíst podmínky užívání, než cokoliv potvrdíte.

6. 2 Projekty zaměřené na prevenci rizikového chování

- Projekt E-Bezpečí (Univerzita Palackého v Olomouci). Centrum prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého (dále Centrum PRVoK) provádí národní certifikovaný projekt E-Bezpečí. Hlavním cílem projektu je zaměření především u dětí na aktivní rozvíjení informovanosti o potenciálních rizicích spojených s informačními a komunikačními technologiemi (dále ICT) ve společnosti. Realizuje prevenci prostřednictvím terénní edukace, zabývá se i výzkumem, poradenstvím a intervencí v dané oblasti. Kromě dětí se projekt zaměřuje na informovanost zákonných zástupců, pedagogů a dalších osob pracujících s dětmi (policisté, pracovníci OSPOD, vychovatelé atd.). Stále není dostatečná informovanost zákonných zástupců dětí o problematice potenciálních rizik spojených s ICT či dokonce v řadě rodin není tato prevence vůbec zastoupena. Ve školských zařízeních nebývá prevenci věnovaný dostatečný časový prostor, přestože se pedagogové snaží prevenci zabezpečit. Projekt nabízí i pro veřejnost informace o prevenci formou veřejných besed o dané problematice (Kopecký et al., 2015).
- Projekt Seznam se bezpečně!, vznikl jako doplňková aktivita sociální sítě Lidé.cz. Cílem projektu je informovat uživatele sociální sítě, mezi nimiž jsou i žáci základních škol, o rizicích seznamování nebo komunikace s cizími lidmi. Projekt vznikl ve spolupráci Policie České republiky, podpory MŠMT v ČR a dále spolupracuje s Linkou bezpečí nebo projektem E-Bezpečí Univerzity Palackého v Olomouci. V roce 2009 projekt natočil stejnojmenný film, jenž byl rozeslán na adresy všech uživatelů sociálních sítí provozovaných společností Seznam.cz (Lidé.cz, Spolužáci.cz, Hry.cz). Film byl rovněž distribuován na všechny základní školy a víceletá gymnázia jako doporučená didaktická pomůcka. V roce 2012 bylo vytvořeno pokračování filmu s názvem Seznam se bezpečně! 2, který se zaměřuje na témata dětské prostituce, seznamování a sociálnímu inženýrství. Součástí pokračování projektu jsou i krátké hrané spoty „Křečci v síti“. V roce 2015 bylo natočeno pokračování filmu Seznam se bezpečně! 3, věnované především zákonným zástupcům

děti. Na projekt Seznam se bezpečně!, navazují odborné konference, vzdělávání učitelů a žáků (Kopecký et al., 2015).

- WebRangers (Google Inc.). Projekt WebRangers představuje mezinárodní projekt iniciovaných firmou Google. Hlavním cílem projektu je zaměřením se na prevenci rizikového chování dětí v kyberprostoru. Projekt vychází z informací, které předávají vzdělaní lektori dětem/žákům, kteří následně šíří nabyté informace mezi své vrstevníky. V České republice je projekt realizovaný ve spolupráci projektu E-Bezpečí Univerzity Palackého v Olomouci, firmy Google a Google Education Group (Kopecký et al., 2015).
- Program Nenech to být! Představuje internetovou aplikaci k prevenci šikany a kyberšikany, kterou vytvořili brněnští studenti. Program je zaštitěný MŠMT v ČR a spravován Linkou bezpečí, která slouží jako pojistka pro brutální případy šikany či eskalujících problémů. Do programu se zapojila již tisícovka škol po celé ČR. Žáci prostřednictvím aplikace mohou anonymně upozornit, že je jejich spolužákům ve školách ubližováno. Výsledky projektu ukázaly, že velkým problémem je kyberšikana, která se vyskytuje minimálně v 15 % případů. Od září 2018 byla spuštěna nová verze aplikace, do které se mohou zapojit zřizovatelé škol, kteří získají data a statistiky o rizikovém chování v regionu (Endruštová, 2018).
- Světová kampaň, na kterou navazuje film V síti, natočili režiséři Barbora Chalupová a Vít Klusák ve spolupráci s odbornými pracovníky zabývající se tématem kyberšikany, mezi něž patří doc. Kamil Kopecký a projekt E-bezpečí. Epicentrem kampaně jsou webové stránky, které jsou rozděleny na tři sekce, pro rodiče, děti, pedagogy. Kromě webových stránek kampaň nabízí komiks pro mladší děti. Hlavním bodem kampaně je dětská verze filmu s názvem V síti za školou, určená dětem od dvanácti let. Jedná se o hodinový film doplněný edukativními vstupy castingově vybraných mladistvě vypadajících tří hereček, které v přímém přenosu zažívaly nebezpečí internetu. Na základě svých zkušeností vysvětlují dětem/žákům, co se stalo, jak nepříjemným situacím předcházet a co dál dělat. Tato verze filmu je méně explicitní než film V Síti, který je určený pro osoby starší patnácti let. K Dětské verzi filmu doporučuje český sexuolog, klinický psycholog a psychoterapeut Petr Weiss, aby děti, žáci viděli film ve svých partách bez zákonných zástupců, jelikož by mohli zažívat pocit studu. K těmto projekcím jsou prováděny diskuze s herečkami či režiséry. Filmy jsou v distribuci v kinech od 27. února 2020. Filmy si mohou objednat

jak školy, tak zákonní zástupci na webových stránkách <https://vsitifilm.cz/>, kde jsou uvedeny rozhovory s herci, trailery, důležité informace o tématu, ale i pracovní listy pro žáky základních škol běžného typu (Klusák, Chalupová, & Szymańska, 2020).

6. 3 Prevence šikany a kyberšikany ze strany rodiny

K úspěšné prevenci šikany a kyberšikany ze strany rodiny je třeba respektování věku, mentální úrovně, znalostí dítěte o daném tématu. Pro děti, žáky mladšího školního věku je vhodné regulovat čas a obsah, zatímco u dětí, žáků staršího školního věku mohou být stejná pravidla kontraproduktivní (Jsem rodič, 2020). V rodině je důležitá komunikace a všímavost. Zákonní zástupci by měli své děti informovat, že jim nikdo nemá právo ubližovat, a pokud by jim někdo ubližoval a situace se neřešila, mohlo by se vše zhoršovat. Řada odborníků se shoduje, že při řešení šikany a kyberšikany je nesmírně důležitá prevence (Jak se bránit šikaně, 2018). Psycholožka a garantka Projektu sebedůvěry Dove Zapletalová říká, že je důležité s dětmi o šikaně a kyberšikaně mluvit jako o jevu, který se v naší společnosti vyskytuje. Může se stát komukoliv, aniž by to znamenalo, že je někdo špatný či divný (Jak se bránit šikaně, 2018). Aby se dokázalo dítě svým zákonným zástupcům svěřit s problémy, je třeba vytvořit vzájemnou důvěru. Vytvoření důvěrného rodinného vztahu představuje dlouhodobý proces, ve kterém dítě musí pochopit, že zákonní zástupci představují pevný bod, na který se mohou s čímkoliv a kdykoliv obrátit. Kritické období může nastat v období pubescence, kdy kamarádi mívají obvykle větší vliv v životě dítěte, než jeho rodina (Jsem rodič, 2020).

V rodinách lze v rámci prevence kyberšikany nainstalovat do počítačů, telefonů, tabletů antivirové zabezpečení, aktivní firewall, pravidelné aktualizace operačního systému. Rovněž je vhodné zajistit regulaci online obsahu, ke kterému mají děti přístup. Přepnout klíčové služby, jako jsou Google nebo YouTube, do režimu bezpečného vyhledávání, čímž se dětem nebude zobrazovat nevhodný obsah (Jsem rodič, 2020).

V případě, že zákonní zástupci odhalí, že jejich dítě čelí šikaně, kyberšikaně je důležité nepodlehnout panice, neřešit situaci unáhleně a shromažďovat veškeré důkazy, neboť tak nejlépe dokáží vyšetřujícím, co se stalo. Je důležité ukázat svému dítěti, že o něj mají zákonní zástupci zájem, chtějí mu pomoci, snaží se mu v klidu naslouchat a probírat jeho trápení bez rychlých soudů. Nadále by měli zákonní zástupci informovat třídního učitele, výchovného poradce či vedení školy. Rozhodně není vhodné, aby řešili situaci bez souhlasu dítěte, pouze mu tak potvrdí jeho vnitřní obavy a pocity bezmoci. Dítě by mělo dostat

možnost se rozhodnout, na co se cítí a do jaké míry se do řešení mají zapojit jeho zákonní zástupci. Doporučuje psycholožka a garantka Projektu sebedůvěry Dove Kučerová (Jak se bránit šikaně, 2018). Zákonní zástupci se například mohou obrátit i na web www.stoponline.cz nebo na linku pro rizika kyberprostoru 778 510 510 (Sedřová, 2019).

Psycholožka a garantka Projektu sebedůvěry Dove Kučerová poznamenává, že oběti šikany, kyberšikany, kterým se podařilo situaci vyřešit a své vnitřní trauma překonat, mohou později objevit na základě svých zkušenosti se šikanou, kyberšikanou zvýšenou vnímavost k tomuto rizikovému chování. Vnitřně se zocelit a následně se aktivně zapojit do boje proti šikaně či pomoci dalším obětem (Jak se bránit šikaně, 2018).

7 CÍLE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

7.1 Hlavní cíle

Hlavním cílem diplomové práce je zjistit, jaké jsou možnosti realizace prevence šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením z pohledu pedagogů na základní škole speciální. Vytvořit materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením a následně pedagogickými pracovníky ze základní školy speciální vyhodnotit jejich kvalitu.

7.2 Dílčí cíle

- D1 Zjistit od pedagogických pracovníků základní školy speciální zda jsou žáci vystaveni nebezpečí kyberšikany.
- D2 Zjistit jaké didaktické materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením používají pedagogové na základní škole speciální.
- D3 Zjistit, jakým způsobem probíhá realizace prevence šikany a kyberšikany na základní škole speciální.
- D4 Zjistit, jak hodnotí pedagogové ze základní školy speciální vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením.

7.3 Výzkumné otázky

- V1 Jaké dovednosti z pohledu pedagogů mají žáci s mentálním postižením v oblasti internetové a mobilní komunikace.
- V2 Jaký didaktický materiál využívají pedagogové k prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením.
- V3 Co schází pedagogům k prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením.
- V4 Jakým způsobem informují pedagogové žáky s mentálním postižením o prevenci šikany a kyberšikany.
- V5 Jaká řešení navrhnou pedagogové pro prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením.

- V6 Jaká jsou účinná, neúčinná preventivní opatření vůči šikaně a kyberšikaně u žáků s mentálním postižením z pohledu pedagogů.
- V7 Jak pedagogové hodnotí srozumitelnost vytvořených materiálů k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením.
- V8 Jaká je dle pedagogů vhodná cílová a věková skupina žáků pro vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany.

8 METODIKA

8.1 Itinerář sběru dat

V (Tabulce 3) je uvedený přehled vykonaných činností v průběhu diplomové práce. Pod již zmiňovanou tabulkou, je uvedený podrobnější popis metodiky sběru dat, předvýzkumu a výzkumu závěrečné práce.

Činnost práce	Časové období
Zvolení tématu práce	duben 2017
TEORETICKÁ ČÁST	
Shromáždění odborné literatury	duben 2017 - květen 2020
Teorie poznatků	duben 2017 - květen 2020
Schválení práce etickou komisí	prosinec 2018
Stanovení cílů práce a určení metod ke zjištění informací	leden 2019
PRAKTICKÁ ČÁST	
Zjištění dostupnosti materiálů k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením	září 2018 - listopad 2018
Vytvoření pracovních materiálů k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením	listopad 2018 - březen 2019
Předvýzkum z vytvořených materiálů k prevenci šikany a kyberšikany žáky s mentálním postižením	březen 2019
Vytvoření anketního šetření pro pedagogy	březen 2019
Oslovení základních škol speciálních v České republice	březen 2019 - duben 2019
Zaslání materiálů k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením a anketního šetření pro pedagogy určené ke zpětné vazbě do základní školy speciální	květen 2019
Obdržení zpětné vazby z anketního šetření od pedagogických pracovníků ze základní školy speciální	červen 2019
Zpracování výsledků z anketního šetření	červenec 2019
Napsání práce	září 2019 - květen 2020

Tabulka 3. Přehled vykonaných činností v průběhu diplomové práce.

V průběhu celé své práce od roku 2017 - 2020 jsem vyhledávala aktuální odbornou českou a zahraniční literaturu. Vycházela jsem ze zdrojů jak v podobě knižní, tak

elektronické. Dokumentů v podobě filmů a rozhovorů na téma šikana, kyberšikana.

Prostřednictvím písemné elektronické komunikace jsem v měsících září - listopad, 2018 zmapovala dostupnost pracovních materiálů určené k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením. Oslovila jsem MŠMT, Mgr. Václava Krásu – předsedu Národní rady osob se zdravotním postižením ČR, pracovníky Minimalizace šikany - komplexní program, pomáhající školám se šikanou, Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením, sdružení Linky bezpečí, Magistrát města Olomouce – odbor sociální prevence, asociaci Záchraný kruh, Člověk v tísní, Centrum PRVok/E-bezpečí, kriminalistický ústav v Praze. Od těchto oslovených subjektů jsem obdržela shodující se informace, že neexistují žádné informační materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením.

Od listopadu 2018 do března 2019 jsem vytvářela pracovní materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením. S vytvořenými materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením mohou pracovat s žáky, dětmi zákonní zástupci, pedagogové, neboť i oni představují podstatnou roli v prevenci šikany a kyberšikany. Podrobnější popis tvorby preventivních materiálů je uveden v (Podkapitola 8. 2). Jednotlivé materiály k prevenci šikany a kyberšikany na sebe navazují a jsou uvedeny v (Příloha 1 Hravá prevence šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením, Příloha 2 Stop šikaně a kyberšikaně pro žáky s mentálním postižením, Příloha 3 Pracovní listy k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením).

Dne 31. prosince 2018 mi byla závěrečná práce schválena Etikou komisí Fakulty tělesné kultury Univerzity Palackého pod jednacím číslem 81/2018 diplomová práce.

V březnu 2019 jsem uskutečnila předvýzkum diplomové práce, před kterým jsem oslovila paní ředitelku z neziskové organizace v Olomouckém kraji pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením, která poskytuje sociální služby, aktivizační a rozvojové programy, osobní asistence a sociální rehabilitace. Pro tyto klienty služeb jsou pořádány pobytové a volnočasové aktivity. Při osobní schůzce jsem vysvětlila paní ředitelce, záměr diplomové práce. Paní ředitelku jsem seznámila s vytvořenými materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením, ujistila jsem ji, že veškeré získané informace zůstanou v anonymitě. Paní ředitelka s předvýzkumem souhlasila, obrátila mne na koordinátory neziskové organizace, kteří zhlédli materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením. Následně oslovovali zákonné zástupce svých klientů. V neziskové organizaci jsem uspořádala dvě setkání trvající devadesát minut, včetně dvou přestávek. V průběhu prvního setkání s klienty neziskové organizace jsem s nimi hrála hry

z vytvořeného materiálu k prevenci šikany a kyberšikany s názvem Hravá prevence šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením. Při druhém setkání jsme společně diskutovali na témata šikana, kyberšikana za pomoci vytvořených materiálů k prevenci šikany a kyberšikany s názvy Stop šikaně a kyberšikaně pro žáky s mentálním postižením, Pracovní listy k prevenci šikany kyberšikany pro žáky s mentálním postižením. Na základě provedeného předvýzkumu jsem do vytvořených materiálů k prevenci šikany a kyberšikany doplnila popisy, jak pracovat s jednotlivými vytvořenými materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením. Ve stejném měsíci jsem vypracovala na základě zvolených cílů práce (Kapitola 7) anketní šetření pro pedagogy (Příloha 4).

Od března do dubna 2019 jsem pomocí internetové komunikace oslovila ředitele devatenácti základních škol vzdělávající žáky s mentálním postižením v kraji Jihomoravském, Královohradeckém, Olomouckém, Pardubickém, Moravskoslezském a v Hlavním Městě Praha. Z celkového počtu oslovených škol bylo třináct základních škol běžného vzdělávacího proudu či základních škol/tříd zřízených dle § 16 odst. 9 školského zákona a šest základních škol speciálních. Z výše uvedených základních škol mi kladně odpověděla pouze jedna základní škola speciální v Olomouckém kraji.

Pedagogičtí pracovníci mně umožnili osobní schůzku začátkem měsíce května 2019, kde jsem jim vysvětlila svůj cíl diplomové práce, seznámila jsem je s materiály k prevenci šikany a kyberšikany. Upozornila jsem je, že účast na výzkumu je dobrovolná, data získaná z anketního šetření budou zpracována a publikována anonymně. Domluvila jsem se s pedagogickými pracovníky, že materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením a anketní šetření k vyplnění jim zašlu prostřednictvím elektronické komunikace. Stejným způsobem mi předají zpětnou vazbu z anketního šetření.

Od pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v Olomouckém kraji jsem koncem měsíce června 2019 obdržela vyplněná anketní šetření, obsahující celkem dvacet tři otázek rozdělených do pěti částí: demografické údaje, dovednosti žáků s mentálním postižením s mobilním telefonem a internetem z pohledu pedagoga, opatření prevence k šikany a kyberšikany na základní škole speciální, vzdělávání žáků s mentálním postižením o šikaně a kyberšikaně, hodnocení vytvořených materiálů k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením. Anketní šetření ze základní školy speciální v Olomouckém kraji vyplnilo dohromady pět pedagogických pracovníků, mezi nimiž byli: školní metodik prevence, výchovný poradce, třídní učitelé, učitelé výchovy k občanství, pedagog rodinné výchovy, asistent pedagoga. Tito pedagogičtí pracovníci mají praxi ve speciálním školském

systemu pět až patnáct let života.

V červenci 2019 jsem za pomoci grafů zpracovala výsledky ze získaného anketního šetření (Kapitola 9).

Od září 2019 do května 2020 jsem zpracovávala výsledky v diskuzi, závěru a souhrnu. Přičemž jsem dodávala do jednotlivých kapitol aktuální informace o zvoleném tématu závěrečné práce.

V průběhu psaní diplomové práce probíhaly odborné konzultace s vedoucí práce, za které jsem velice vděčná.

8. 2 Metodika vytváření materiálů k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením

Materiály k prevenci šikany a kyberšikany jsou určeny pro žáky základní školy speciální. K vytvoření materiálů určené k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením jsem používala informace z odborné knižní a elektronické literatury, své sedmileté praxe se žáky s mentálním postižením a didaktických zásad, které jsou definovány jako „obecné požadavky, které v souladu se základními zákonitostmi výuky a s výchovnými a vzdělávacími cíli určují její charakter“ (Kalhous, Obst et al., 2002, p. 268). Mezi něž patří: názornost, přiměřenost, soustavnost, trvalost, uvědomělost a aktivita žáků. Augmentativní komunikace, která je odvozena z latinského slova augmentare a znamená rozšiřovat. Používá se k podpoře již existujících nedostatečně rozvinutých komunikačních schopností dle možností jedince. Využívá obrázky, fotografie, předměty, symboly, komunikátory, psaná slova. Tímto způsobem komunikace může žák s postižením lépe pochopit smysl psaného, mluveného slova a snadněji si rozšíří slovní zásobu (Janovcová, 2004). Z těchto důvodů jsem do materiálů k prevenci šikany a kyberšikany použila obrázky s krátkým, výstižným popisem. Cílem bylo nedávat do obrázků známé pohádkové, filmové postavy, neboť by se mohlo stát, že se žáci s mentálním postižením budou věnovat pohádce, filmu a ne probíranému tématu. Obrázky jsem používala z internetových stránek, jejichž odkazy jsou uvedeny v referenčním seznamu daného materiálu k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením. Jednotlivé materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením obsahují předmluvu s popisem, jak s konkrétním materiálem pracovat. Materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením jsem průběžně konzultovala s vedoucí diplomové práce. S vytvořenými materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením

mohou pracovat s dětmi, žáky zákonní zástupci, pedagogové, neboť mají podstatnou roli prevenci šikany a kyberšikany.

V následujících (Podkapitola 8. 2. 1, 8. 2. 2, 8. 2. 3) stručně charakterizují vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením. Celý obsah materiálů k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením je uveden v (Příloha 1 Hravá prevence šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením, Příloha 2 Stop šikaně a kyberšikaně pro žáky s mentálním postižením, Příloha 3 Pracovní listy k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením).

8. 2. 1 Hravá prevence šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením

První vytvořený materiál k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením slouží pedagogům, ale i zákonným zástupcům k lepšímu poznání žáků, dětem se speciálními vzdělávacími potřebami a třídního klimatu.

Obsahuje předmluvu, pokyny, jak pracovat s materiálem k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením, sedm her (Trychtýř, Pexeso, Kufr, Pomocná ruka, Ruce, Klubíčko vztahů, Dárky). U každé hry je uveden její význam, vhodný stupeň mentálního postižení, popis hry a její další alternativy, obrázky sloužící ke hře či celkovému pohledu na hru.

Na tento materiál k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením navazují další dva vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením, uvedené v (Příloha 2 Stop šikaně a kyberšikaně pro žáky s mentálním postižením, Příloha 3 Pracovní listy k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením).

8. 2. 2 Stop šikaně a kyberšikaně pro žáky s mentálním postižením

Druhý vytvořený materiál k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením je určen žákům, dětem a jejím pedagogům, zákonným zástupcům, aby jim vysvětlili, co znamená vhodné a nevhodné chování, co dělat, když se setkají se šikanou, kyberšikanou.

V materiálu k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením je uvedena předmluva, jak pracovat s vytvořeným materiálem, obsahující šest kapitol (Vhodné chování, Nevhodné chování, Šikana, Co dělat, když se ti stane šikana a kyberšikana? Nevhodné chování na internetu, mobilu. Co se stane tomu, kdo tě často hodně zlobí). Na konci každé kapitoly je stručně uvedeno, co by si žáci, děti s mentálním postižením měli

zapamatovat. V závěru vytvořeného materiálu k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením se nachází slovníček pojmů, který žákům, dětem s mentálním postižením vysvětluje, co „složitě“ pojmy znamenají. Veškeré kapitoly vytvořeného materiálu s názvem Stop šikaně a kyberšikaně pro žáky s mentálním postižením jsou doprovázeny obrázky s krátkým popisem. Na tento vytvořený materiál k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením navazuje poslední vytvořený materiál k prevenci šikany a kyberšikany, uvedený v (Příloha 3 Pracovní listy k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením).

8. 2. 3 Pracovní listy k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením

Třetí vytvořený materiál k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením je věnován žákům, dětem a jejím pedagogům, zákonným zástupcům pro zpětnou vazbu k získaným informacím z předchozího vytvořeného materiálu (Stop šikaně a kyberšikaně pro žáky s mentálním postižením).

Pracovní listy k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením obsahují předmluvu, jak pracovat s vytvořeným materiálem k prevenci šikany a kyberšikany a sedm kapitol s názvy (Vhodné chování, Nevhodné chování, Hledání pomoci, Jak se řeší časté zlobení, Třídní pravidla a komunikace, Mobilní telefon, Počítač a internet). V těchto pracovních listech k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením se pod každou kapitolou nacházejí otevřené či uzavřené otázky, doprovázené obrázky z předchozích vytvořených materiálů (Hravá prevence šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením, Stop šikaně a kyberšikaně pro žáky s mentálním postižením), na které žáci odpovídají kroužkováním obrázků s krátkým popisem či píšou své odpovědi. Se psaním odpovědí jim může pomoci dospělá osoba.

8. 3 Charakteristika výzkumného souboru

Zkoumaný soubor se sestával z pěti žen vykonávající téměř vždy více než jednu pedagogickou roli. Jednalo se o pedagogické pozice školního metodika prevence, výchovného poradce, dva třídní učitelé, dva učitelé výchovy k občanství, rodinné výchovy, asistent pedagoga ze speciální základní školy v Olomouckém kraji. Pedagogičtí pracovníci, kteří v rámci své školní výuky pracovali se sedmnácti žáky s mentálním postižením ve věku jedenáct až dvacet jedna let, mají praxi ve speciálním školském systému v rozmezí pět až

patnáct let. V (Tabulka 4) uvádím počet odpracovaných let u jednotlivých pedagogických pracovníků.

Pořadí pedagogických pracovníků	Role pedagogického pracovníka a počet let praxe ve speciálním školním systému
1. pedagogický pracovník	školní metodik prevence (15let), třídní učitel (10let)
2. pedagogický pracovník	výchovný poradce (10 - 15let), učitel výchovy k občanství (6 - 10 let)
3. pedagogický pracovník	třídní učitel (10 - 15let)
4. pedagogický pracovník	učitel výchovy k občanství (6 - 10 let), učitel rodinné výchovy (6 - 10 let)
5. pedagogický pracovník	asistent pedagoga (5let)

Tabulka 4. Počet let praxe zkoumaného pedagogického souboru.

8. 4 Technika sběru dat

8. 4. 1 Písemná elektronická komunikace

Metoda písemné elektronické komunikace byla zvolena ke zjištění dostupnosti materiálů k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením. Touto cestou jsem oslovila: MŠMT, Mgr. Václava Krásu – předsedu Národní rady osob se zdravotním postižením v České republice, pracovníky Minimalizace šikany - komplexní program, pomáhající školám se šikanou, Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením, sdružení Linky bezpečí, Magistrát města Olomouce – odbor sociální prevence, asociaci Záchranný kruh, Člověk v tísni, Centrum PRVok/E-bezpečí, kriminalistický ústav v Praze. Na základě negativního zjištění jsem vytvořila materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky

s mentálním postižením, které jsem společně s anketním šetřením na základě ústní dohody zaslala pedagogickým pracovníkům ze základní školy speciální v Olomouckém kraji elektronickou poštou.

Písemná elektronická komunikace se řadí k modernímu způsobu získávání informací, které neprobíhá ve stejném čase mezi tazatelem a respondentem, a při kterém komunikační partneři nevidí přímou reakci na své dělení. Elektronická forma komunikace může být zprostředkována pomocí sociálních sítí či mnou zvoleným e-mailem. E-mail má být napsán spisovně, přesně a srozumitelně. Výhoda této komunikace spočívá, že tazatel může k textu přiložit soubory obsahující například: grafy, fotografie, anketní šetření. Respondent má dostatek času na porozumění tazatele, může si zprávu opakovaně přečíst, nemusí okamžitě reagovat, to však může být nevýhodou pro tazatele, neboť nemá jistotu, že mu respondent včas odpoví (Střížová, 2010).

8. 4. 2 Anketa šetření

Metoda anketního šetření byla zvolena ke zjištění názorů pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v Olomouckém kraji, jak je realizována prevence šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením a jak vyhodnocují pedagogové vytvořené materiály k prevenci o této problematice.

Anketní šetření je tvořeno několika cílenými otázkami k danému tématu. Otázky jsou kladeny věcně a stručně za pomoci otevřených, uzavřených a polouzavřených otázek. Nevýhodou je tzv. samovýběr, který je určen volnou distribucí. Z toho vyplývá, že respondenti si sami určují, zda se zúčastní nebo ne. Podstata anketního šetření tkví v platnosti zjištěných výsledků, nelze je zobecňovat na širší populaci, ale týká se jen souboru respondentů (Reichel, 2009). Anketní šetření obsahuje celkem dvacet tři otázek, které jsou rozděleny do pěti částí: Sociodemografické údaje, Dovednosti žáků s mentálním postižením s mobilním telefonem a internetem z pohledu pedagogů, Preventivní opatření k šikaně a kyberšikaně na základní škole speciální, Vzdělávání žáků s mentálním postižením o šikaně a kyberšikaně, Hodnocení vytvořených preventivních materiálů k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením.

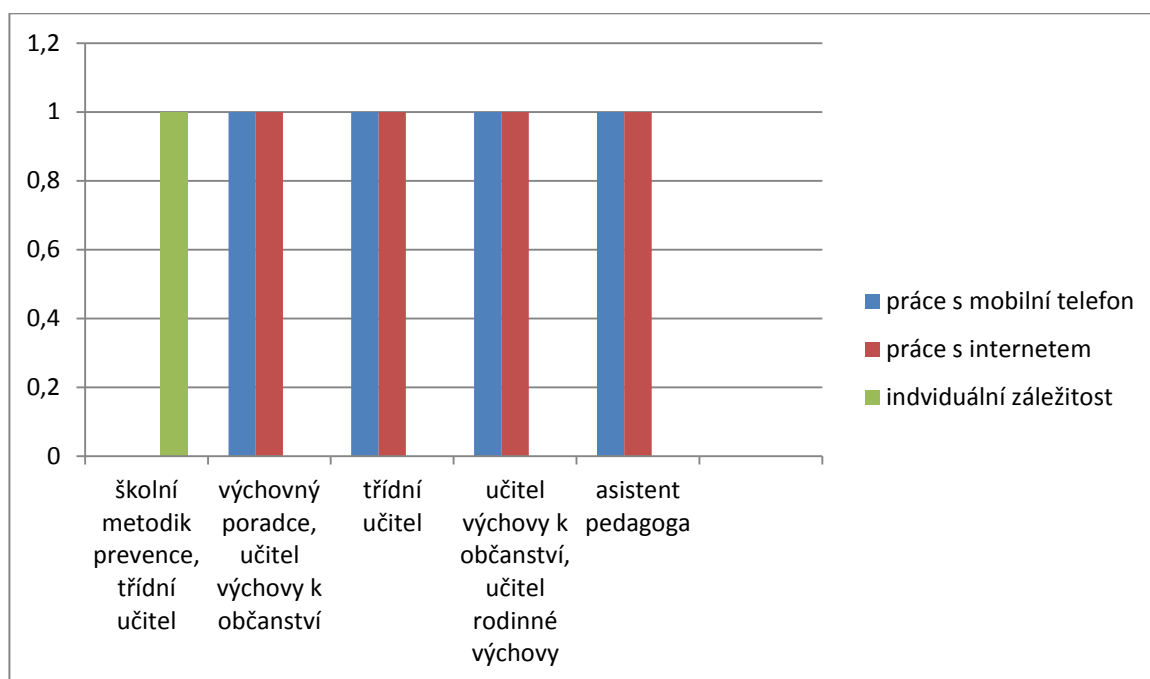
Anketní šetření bylo rozesláno pomocí elektronické pošty. Stejným způsobem byla provedena zpětná vazba u pedagogických pracovníků ze základní školy v Olomouckém kraji. Následně bylo provedeno zhodnocení odpovědí a vyvození závěrů v následující (Kapitola 9).

9 VÝSLEDKY PRÁCE

Na následujících stránkách uvádím výsledky zpracování dat získaných v tomto výzkumném projektu. Výsledky jsou uváděny v obrázcích a grafech.

9.1 Dovednosti v elektronické komunikaci u žáků s mentálním postižením z pohledu pedagogů

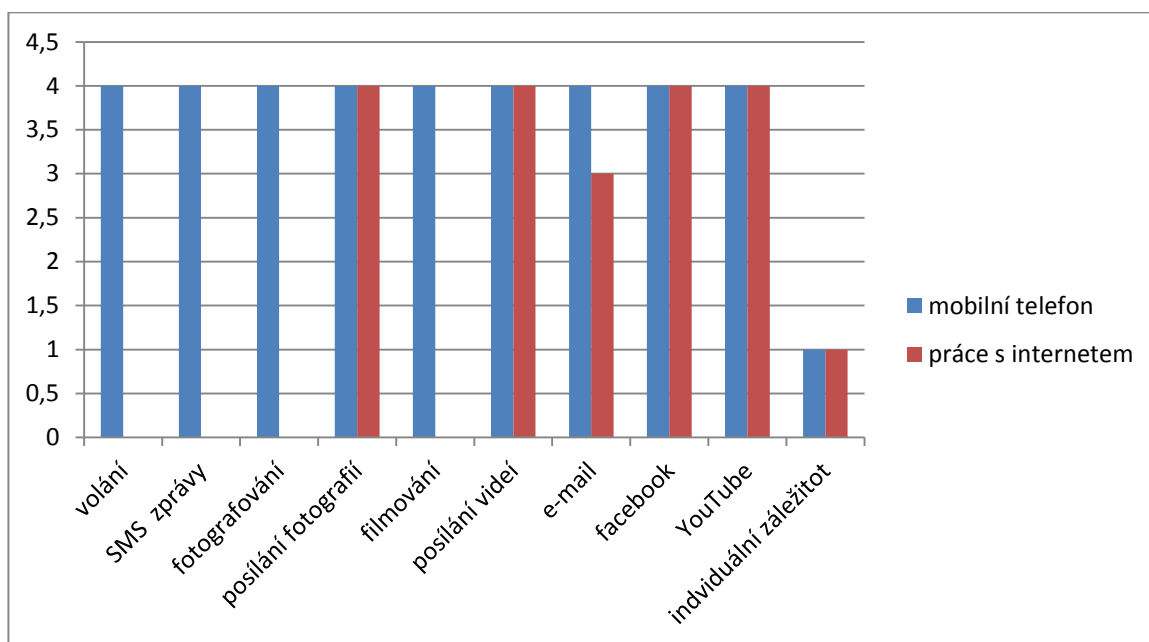
Výzkumná otázka V1 se vztahuje k dílčímu cíli D1. Zkoumá z pohledu pedagoga, zda žáci s mentálním postižením jsou schopni komunikace prostřednictvím mobilních telefonů a internetových sociálních sítí. V (Obrázek 1) je uvedeno, jak jednotliví pedagogičtí pracovníci odpovídali na anketní polouzavřené otázky, zda žáci s mentálním postižením umí používat mobilní telefon a internet, v případě kladných odpovědí, co na těchto komunikačních prostředcích umí (Graf 1).

Obrázek 1. Odpovědi pedagogických pracovníků, zda umí žáci s mentálním postižením používat mobilní telefon a internet.

Obrázek 1 vypovídá o zastoupení odpovědí pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v Olomouckém kraji. Všech pět pedagogických pracovníků odpovědělo na anketní polouzavřené otázky, zda žáci s mentálním postižením umí zacházet a jaké dovednosti mají s internetem a mobilním telefonem. Jeden z pěti pedagogů uvedl, že se

jedná o individuální záležitosti a dále na polouzavřené anketní otázky neodpovídal. Zbývající čtyři pedagogové rozvíjeli anketní polouzavřené otázky, co umí žáci s komunikačními technologiemi, kde uváděli své postřehy z pedagogické praxe (Graf 1).

Graf 1. Dovednosti žáků s mentálním postižením na mobilním telefonu a internetu z pohledu pedagogů.

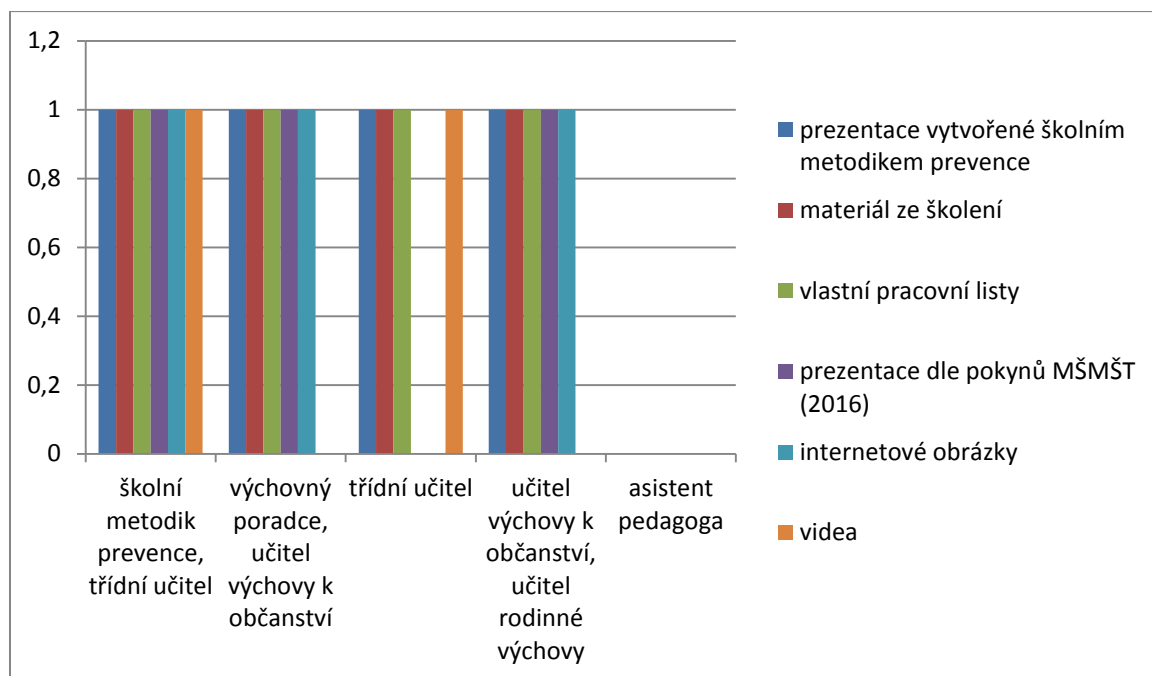
V (Graf 1) jsou prezentovány dovednosti žáků s mentálním postižením ze speciální základní školy v Olomouckém kraji, co umí dle pedagogů s mobilním telefonem a internetem. Pedagogičtí pracovníci uvádějí, že žáci s mentálním postižením umí s mobilním telefonem telefonovat, psát a posílat SMS zprávy, fotografovat, filmovat, posílat fotografie a videa, psát a poslat e-mail, přihlásit se na sociální síť Facebook, YouTube. Pomocí internetu, ať již na počítači nebo v mobilním telefonu, umí žáci s mentálním postižením zasílat fotografie, videa, e-mail, přihlásit se na sociální síť Facebook, YouTube, ačkoliv se jedná o individuální záležitosti žáků.

Na výzkumnou otázku V1, která zkoumala z pohledu pedagoga, jestli žáci s mentálním postižením ze základní školy umí zacházet s mobilním telefonem a internetem, a jaké dovednosti v této oblasti mají, se vztahovala dílčí otázka D1 zabývající se, zda jsou žáci s mentálním postižením vystaveni nebezpečí kyberšikany. Na tyto otázky můžeme odpovědět. Pedagogičtí pracovníci ze základní školy speciální v Olomouckém kraji jsou si vědomi, že žáci s mentálním postižením zvládají běžné činnosti s mobilním telefonem i internetem. Na těchto komunikačních zařízeních umí telefonovat, psát, zasílat, přijímat SMS

zprávy, fotografovat, filmovat, posílat fotografie a videa prostřednictvím mobilního telefonu s internetem, e-mailu. Z výsledků nadále vyplývá, že žáci s mentálním postižením využívají sociální síť Facebook a YouTube. Jak dodává jeden pedagog, vždy se jedná o individuální záležitosti žáků. Ze schopností žáků s mentálním postižením ze základní školy speciální v Olomouckém kraji vyplývá na základě používání mobilního telefonu a internetu, že žáci s mentálním postižením mohou být vystaveni nebezpečí kyberšikany.

9. 2 Didaktické materiály pro žáky s mentálním postižením k prevenci šikany a kyberšikany

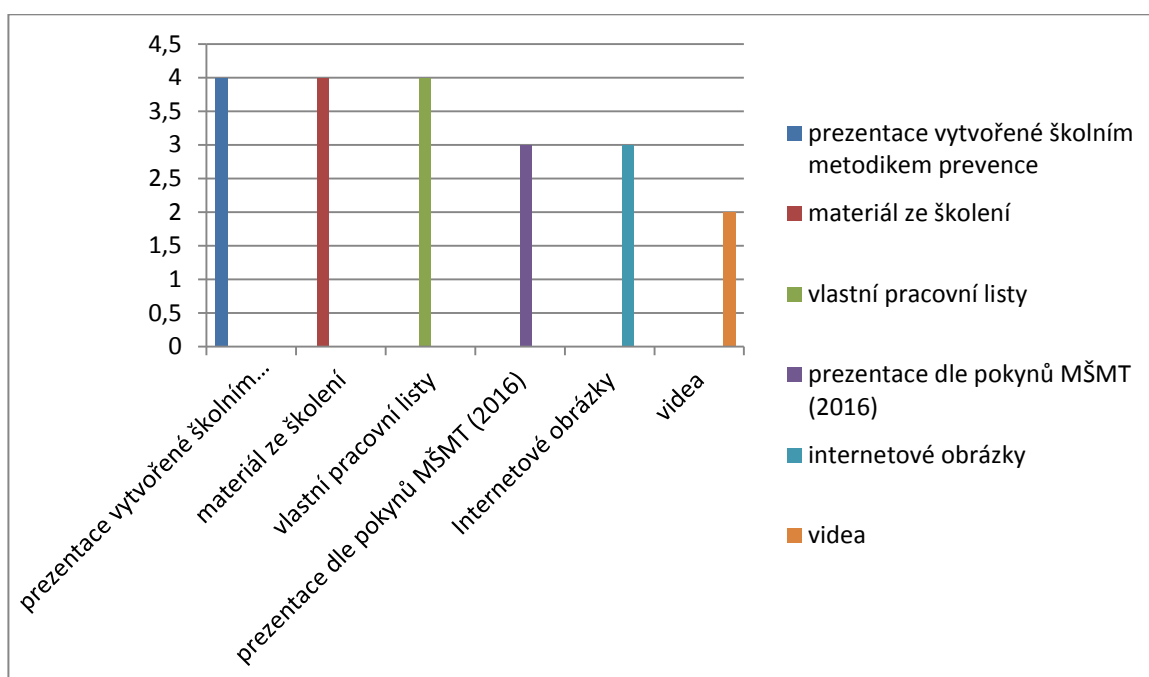
Výzkumná otázka V2 se vztahuje k dílčímu cíli D2. Sleduje, jaké didaktické pomůcky slouží pedagogům k informování žáků s mentálním postižením o prevenci šikany a kyberšikany (Graf 2). V (Obrázek 2) je představeno, jak jednotliví pedagogové, kromě asistenta pedagoga, odpovídali na anketní otevřenou otázku, jaký didaktický materiál používají k prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením.

Obrázek 2. Odpovědi pedagogů, jaké materiály používají k prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením.

Obrázek 2 vypovídá o zastoupení odpovědí pedagogů ze základní školy speciální v Olomouckém kraji. Na anketní otevřenou otázku odpověděli čtyři pedagogové. Jeden pedagogický pracovník, asistent pedagoga, neodpovídal na tuto otázku, neboť pomáhá pedagogům a žákům ve třídě. Čtyři z pěti pedagogických pracovníků uvedli více než tři odpovědi na anketní otevřenou otázku, jaký didaktický materiál používají k prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením.

V (Graf 2) je přehledně uvedena četnost používaného didaktického materiálu k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením na základě odpovědí pedagogů ze základní školy speciální v Olomouckém kraji.

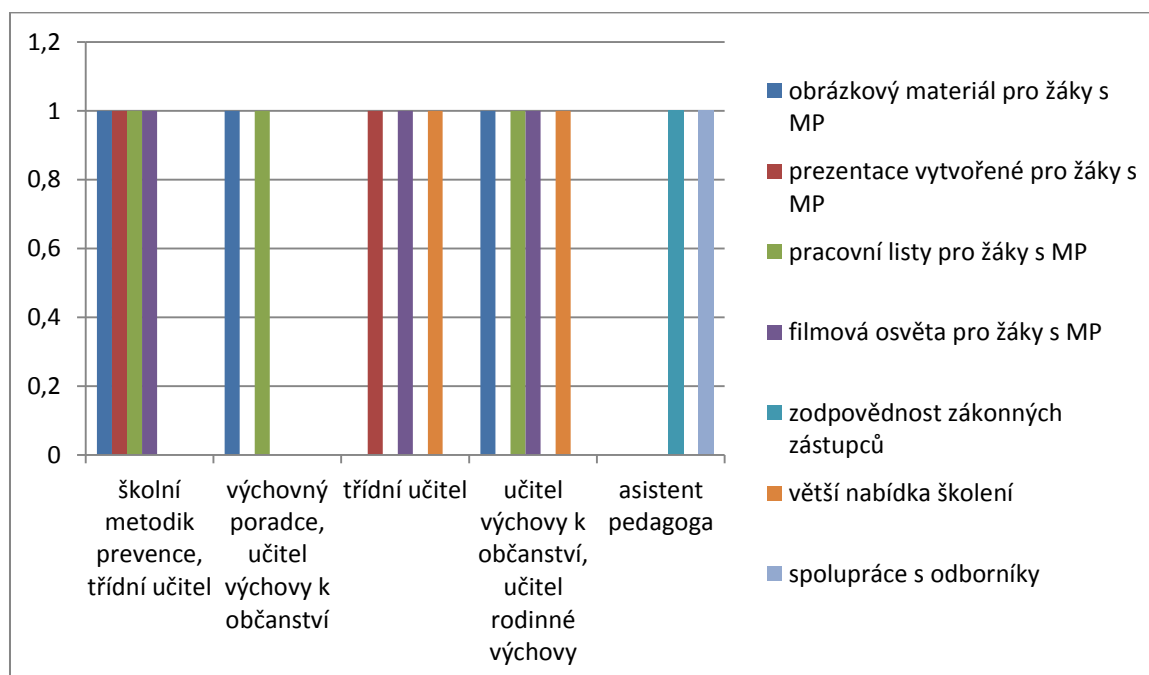
Graf 2. Četnost používaného didaktického materiálu k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením.

V (Graf 2) je znázorněna četnost odpovědí pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v Olomouckém kraji na anketní otevřenou otázku, jaký didaktický materiál používají pedagogové k prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením. Čtyři ze čtyř odpovídajících pedagogů uvedlo, že používá prezentace vytvořené školním metodikem prevence, materiál ze školení a vlastní pracovní listy. Tři ze čtyř pedagogů uvedlo, že si vytvářejí prezentace na základě pokynů MŠMT z roku 2016, internetových obrázků a dva ze čtyř pedagogů pouští žákům s mentálním postižením videa.

Na výzkumnou otázku V2, která sledovala, jaké didaktické pomůcky slouží pedagogům k informování žáků s mentálním postižením o prevenci šikany a kyberšikany, se vztahovala dílčí otázka D2, jaký didaktický materiál k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením používají pedagogové na základní škole speciální. Pedagogové ze základní školy speciální v Olomouckém kraji odpověděli, že používají k prevenci šikany a kyberšikany nejen vlastní prezentace a pracovní listy, ale i sdílejí prezentace a pracovní listy vytvořené školním metodikem prevence, také materiály ze školení, prezentace vytvářené z podkladů MŠMT z roku 2016, internetové obrázky a videa.

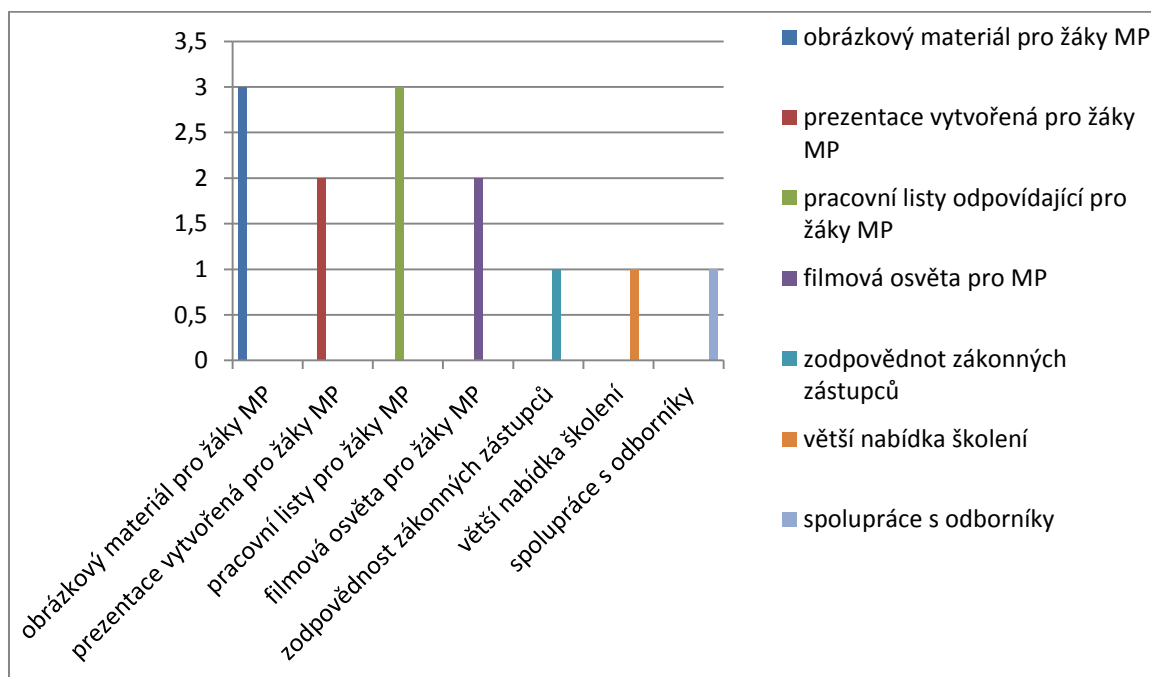
9.3 Co potřebují pedagogové k prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením

Výzkumná otázka V3 se vztahuje k dílčímu cíli D2. Zjišťuje, co schází pedagogům k prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením (Graf 3). V (Obrázek 3) je znázorněno, jak jednotliví pedagogičtí pracovníci odpovídali na otevřené anketní otázky zjišťující, co jim schází k prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením. Pedagogové na základě své pedagogické praxe uvedli své zkušenosti. Odpovědi pedagogů se často shodovali, z tohoto důvodu jsou prezentovány jako jeden celek.

Obrázek 3. Odpovědi pedagogických pracovníků na otázku, co jim schází k prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením.

Obrázek 3 vypovídá o zastoupení odpovědí pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v Olomouckém kraji. Všechny pět pedagogických pracovníků uvedlo více než jednu odpověď na anketní otevřené otázky, co jim schází k prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením. V (Graf 3) jsou přehledně uvedené odpovědi a jejich četnost.

Graf 3. Seznam, co schází pedagogům k prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením.

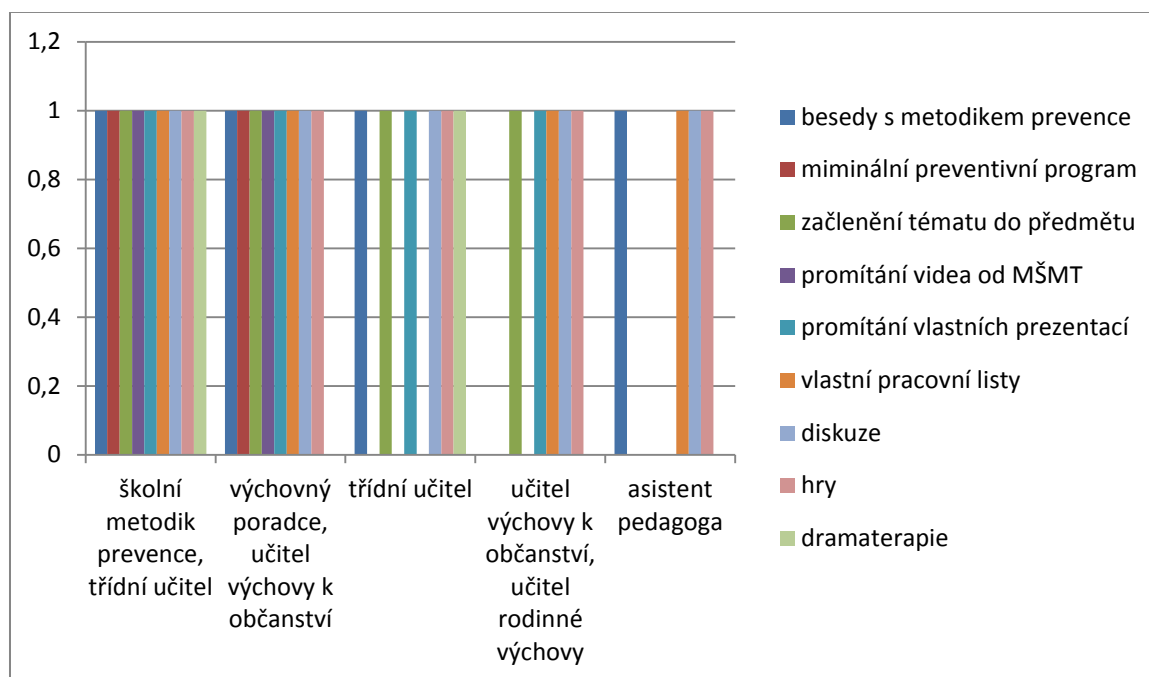
V (Graf 3) je uvedena četnost odpovědí pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v Olomouckém kraji na otevřené otázky, co schází pedagogům k prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením. Tři z pěti pedagogických pracovníků uvádí obrázkový materiál a pracovní listy pro žáky s mentálním postižením. Dva z pěti pedagogických pracovníků zmiňují prezentace a vhodnou filmovou osvětu pro žáky s mentálním postižením, jeden z pěti pedagogických pracovníků dodává zodpovědnost zákonných zástupců či větší nabídku školení a spolupráci s odborníky.

K výzkumné otázce V3, která zjišťovala, co schází pedagogickým pracovníkům k prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením, se vztahovala dílčí otázka D2, jaký didaktický materiál k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením používají pedagogové na základní škole speciální k prevenci šikany a kyberšikany

u žáků s mentálním postižením. Pedagogičtí pracovníci ze základní školy speciální uvedli, že k prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením jim schází vhodný obrázkový materiál, pracovní listy, prezentace či filmová osvěta určená žákům s mentálním postižením. Z uvedených odpovědí je patrné, že pedagogičtí pracovníci používají materiály k prevenci šikany a kyberšikany, které nejsou původně cílené pro žáky s mentálním postižením. Proto si materiály k prevenci šikany a kyberšikany musejí na základě svých pedagogických zkušeností a znalostí cílové skupiny modifikovat pro své žáky s mentálním postižením.

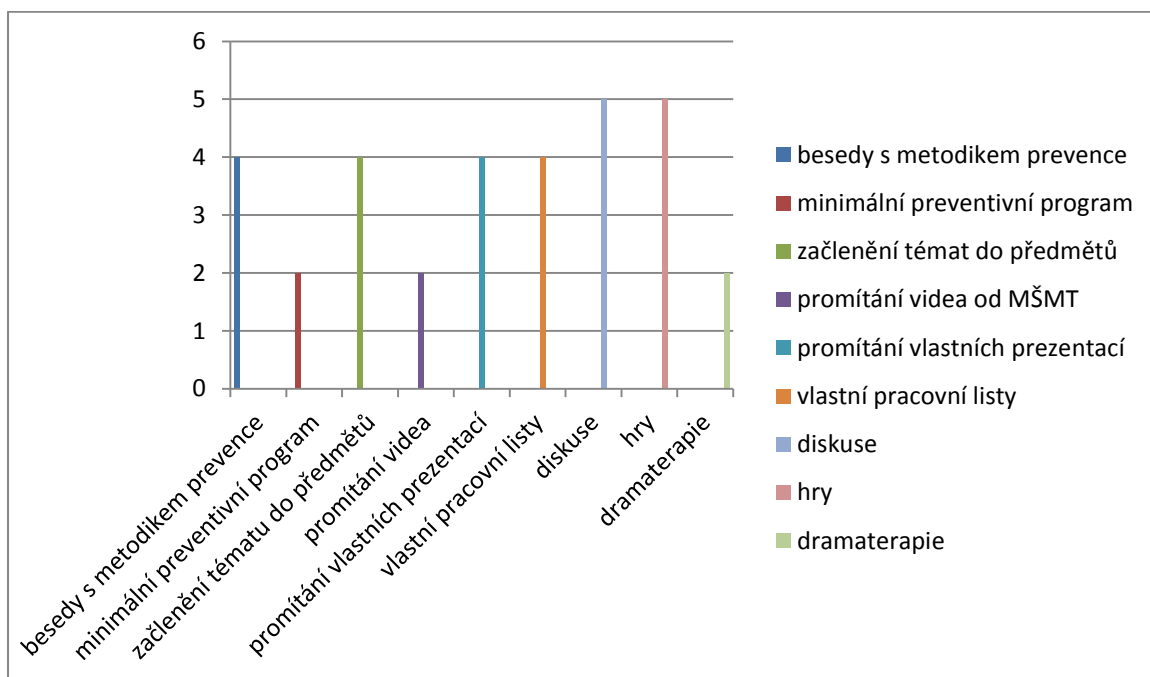
9. 4 Forma informování žáků s mentálním postižením o prevenci šikany a kyberšikany od pedagogů

Výzkumná otázka V4 se vztahuje k dílčímu cíli D3. Zkoumá, jakým způsobem jsou žáci s mentálním postižením na základní škole speciální informováni o prevenci šikany a kyberšikany pedagogickými pracovníky (Graf 4). V (Obrázek 4) je znázorněno, jak jednotliví pedagogičtí pracovníci odpovídali na anketní otevřenou otázku, jak jsou informováni žáci s mentálním postižením o prevenci šikany a kyberšikany. Svě odpovědi uvedli na základě své pedagogické činnosti.

Obrázek 4. Odpovědi pedagogických pracovníků, jak probíhá informování o šikaně a kyberšikaně u žáků s mentálním postižením

Obrázek 4 vypovídá o zastoupení odpovědí pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v Olomouckém kraji. Všech pět pedagogických pracovníků uvedlo více než tři odpovědi na anketní otevřenou otázku, jakým způsobem vzdělávají žáky s mentálním postižením o šikaně a kyberšikaně. V (Graf 4) jsou přehledně uvedeny odpovědi a jejich četnost.

Graf 4. Pedagogické způsoby předávání informací o prevenci šikany a kyberšikany žákům s mentálním postižením.

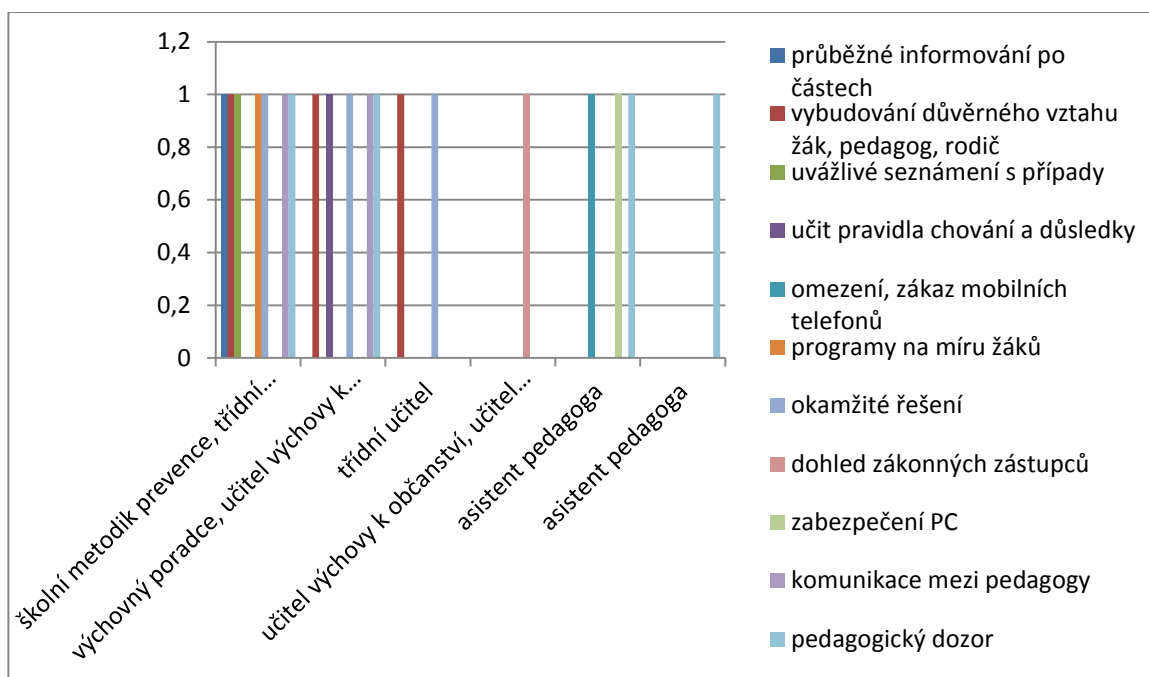
V (Graf 4) je znázorněno, jakými způsoby jsou žáci s mentálním postižením informováni o prevenci šikany a kyberšikany prostřednictvím pedagogů na základní škole speciální v Olomouckém kraji. Všech pět pedagogických pracovníků na otevřenou otázku v anketním šetření uvedlo, že žáci s mentálním postižením jsou informováni o šikaně a kyberšikaně formou her a diskuzí, čtyři pedagogové zmínili besedy se školním metodikem prevence, začlenění tématu do předmětů, vlastní vytvořené prezentace a pracovní listy. Dva z pěti pedagogů do otevřené anketní otázky uvedlo minimální preventivní program, promítání videa, dramaterapii.

Na výzkumnou otázku V4, která zkoumala, jakým způsobem jsou žáci s mentálním postižením na základní škole speciální informováni pedagogickými pracovníky o šikaně a kyberšikaně, navazovala dílčí otázka D3, která zjišťovala, jakým způsobem probíhá realizace prevence šikany a kyberšikany na základní škole speciální. Pedagogičtí pracovníci

ze základní školy speciální v Olomouckém kraji odpověděli, že preferují k předávání informací o šikaně a kyberšikaně žákům s mentálním postižením diskuse, hry, besedy s metodikem prevence, začlenění tématu do předmětů, vlastní preventivní listy. K méně využívaným způsobům se řadí dramaterapie, promítání videí a minimální preventivní program.

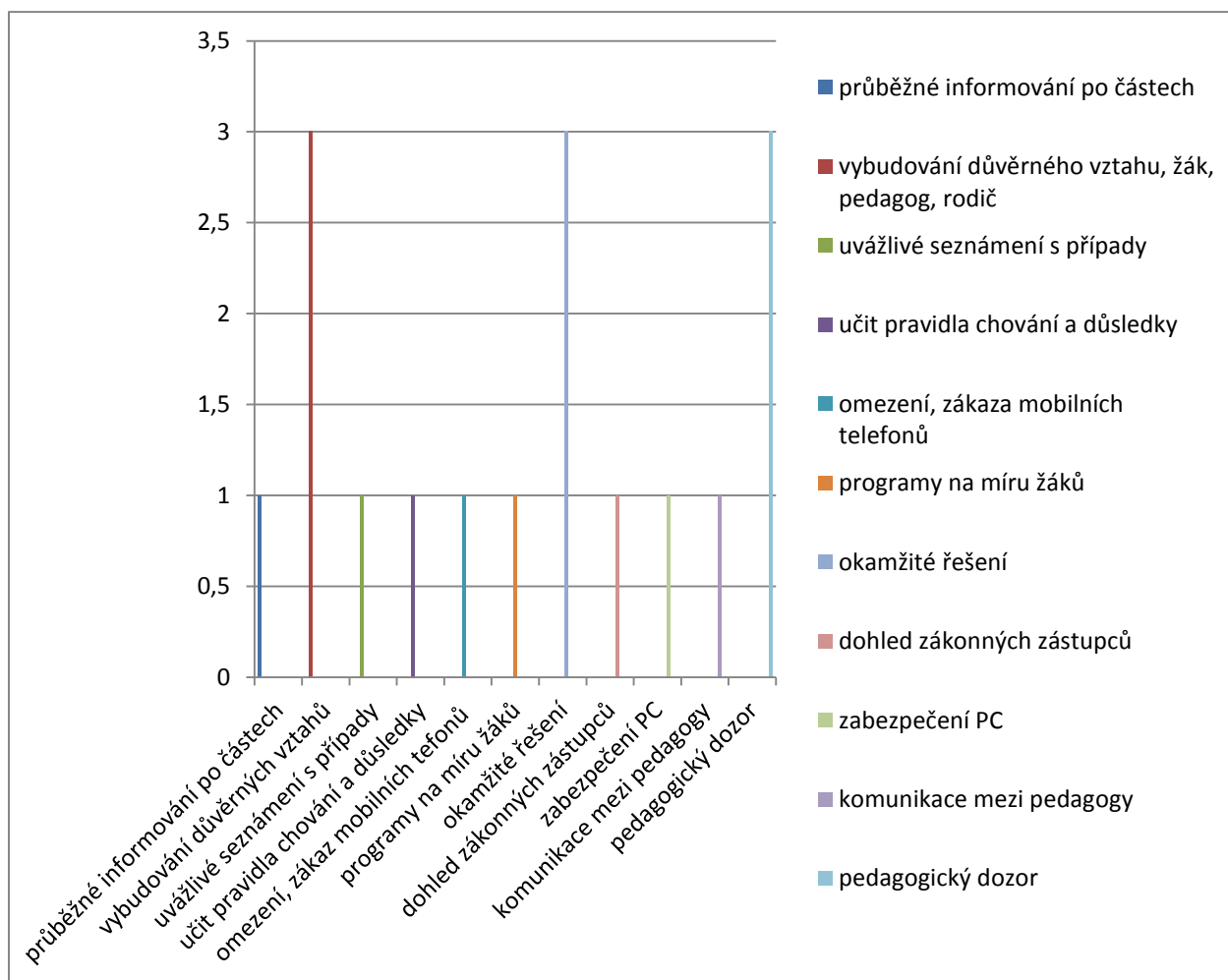
9. 5 Jak předcházet šikaně a kyberšikaně u žáků s mentálním postižením z pohledu pedagogů

Výzkumná otázka V5 se vztahuje k dílčímu cíli D3. Táže se, co považují pedagogičtí pracovníci ze základní školy speciální za podstatné k předcházení šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením (Graf 5). V (Obrázek 5) je znázorněno, jak jednotliví pedagogičtí pracovníci odpovídali na anketní otevřené otázky zjišťující, jaká mají ve škole preventivní opatření proti šikaně a kyberšikaně u žáků s mentálním postižením, jaká preventivní opatření navrhují k prevenci kyberšikany pro žáky s mentálním postižením a jak se dá dle jejich názoru předcházet šikaně a kyberšikaně u žáků s mentálním postižením. Odpovědi pedagogů se často shodovali, z tohoto důvodu jsou prezentovány jako jeden celek.

Obrázek 5. Odpovědi pedagogů, jak předcházet šikaně a kyberšikaně u žáků s mentálním postižením.

V (Obrázek 5) jsou prezentovány uvedené odpovědi pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v Olomouckém kraji. Všech pět pedagogických pracovníků uvedlo alespoň jednu odpověď na anketní otevřené otázky zjišťující, jak předcházet šikaně a kyberšikaně u žáků s mentálním postižením. V (Graf 5) jsou přehledně uvedené odpovědi a jejich četnost.

Graf 5. Jak pedagogičtí pracovníci předcházejí šikaně a kyberšikaně u žáků s mentálním postižením.

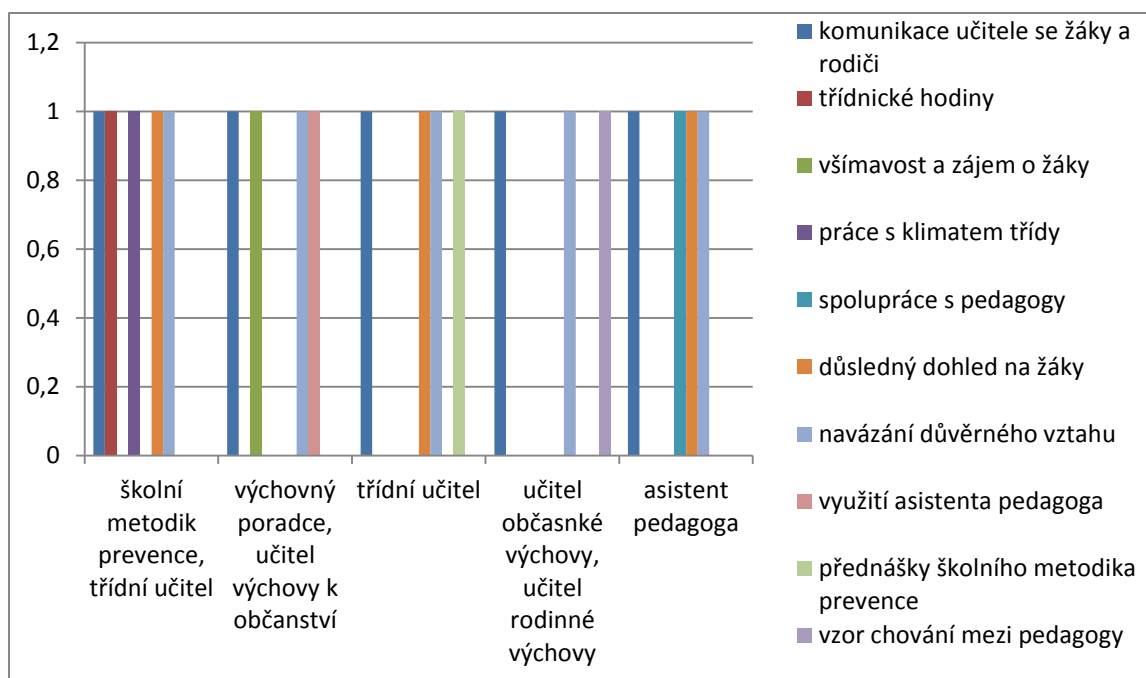
V (Graf 5) je znázorněna četnost odpovědí pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v Olomouckém kraji na anketní otevřené otázky zabývající se pedagogickým doporučením k předcházení šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením. Tři z pěti pedagogických pracovníků do otevřených anketních otázek uvedlo vybudování důvěrných vztahů, okamžité řešení problémů a pedagogický dozor. Po jedné odpovědi u pěti pedagogických pracovníků v otevřených anketních otázkách byla uvedena odpověď, že jim pomáhá k prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením vzájemná

komunikace mezi pedagogy, dohled zákonných zástupců, vytvořené programy “na míru“ pro žáky s mentálním postižením, průběžné informování žáků o této problematice po částech, uvážlivé seznamování s případy, učení pravidel chování a jeho důsledků, omezení, zakázání mobilních telefonů ve škole a zabezpečení personal computer/počítačů (dále PC).

S výzkumnou otázkou V5, která se tázala, co považují pedagogičtí pracovníci ze základní školy speciální za podstatné k předcházení šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením, souvisela dílčí otázka D3 zjišťující, jakým způsobem probíhá realizace prevence šikany a kyberšikany na základní škole speciální. Pedagogičtí pracovníci ze základní školy speciální v Olomouckém kraji uvedli, že považují za podstatné k předcházení šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením především vybudování důvěrných vztahů, okamžité řešení problémů a pedagogický dozor. Rovněž jsou názoru, že k předcházení šikany a kyberšikany pomáhá vzájemná komunikace mezi pedagogy, dohled zákonných zástupců, vytvořené programy “na míru“ pro žáky s mentálním postižením, průběžné informování žáků o této problematice po částech, uvážlivé seznamování s případy, učení pravidel chování a jeho důsledků, omezení, zakázání mobilních telefonů ve školách, zabezpečení PC.

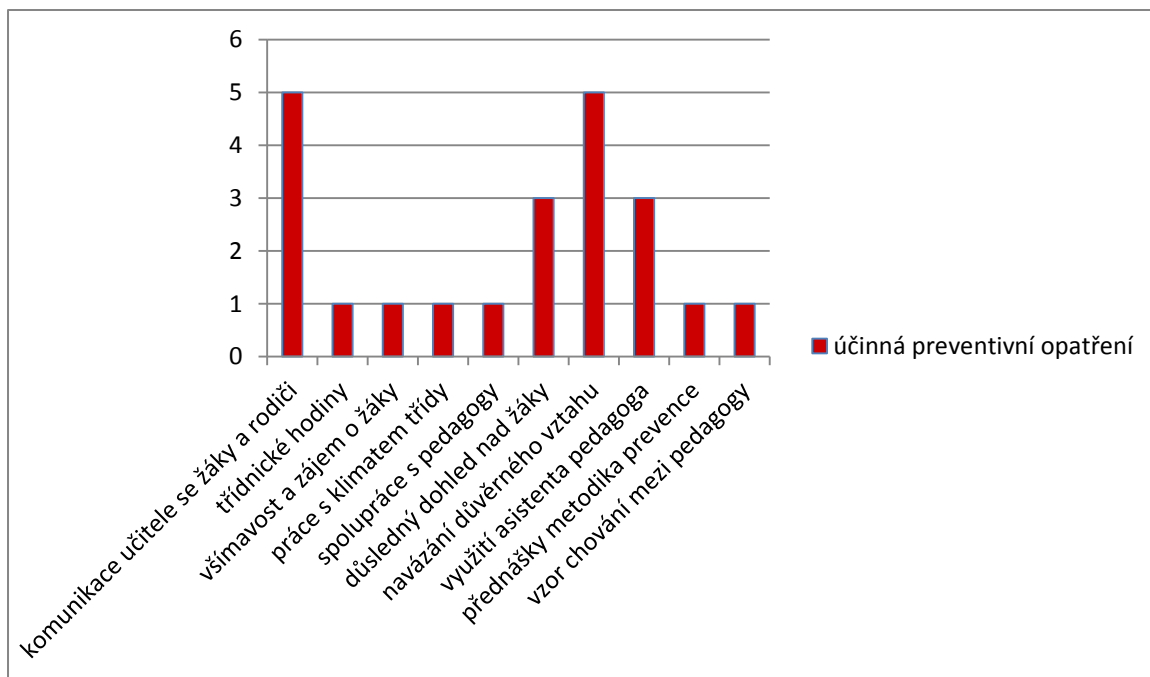
9. 6 Účinná, neúčinná preventivní opatření u žáků s mentálním postižením z pohledu pedagogů

Výzkumná otázka V6 se vztahuje k dílčímu cíli D3 a porovnává z pohledu pedagogických pracovníků ze základní školy speciální účinná a neúčinná preventivních opatření šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením (Graf 6a, 6b). V (Obrázek 6a) je znázorněno, jak jednotlivý pedagogičtí pracovníci odpovídali na anketní otevřenou otázku, jaká preventivní opatření z pohledu pedagoga považují při řešení šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením za účinná a jaká naopak za neúčinná (Obrázek 6b).

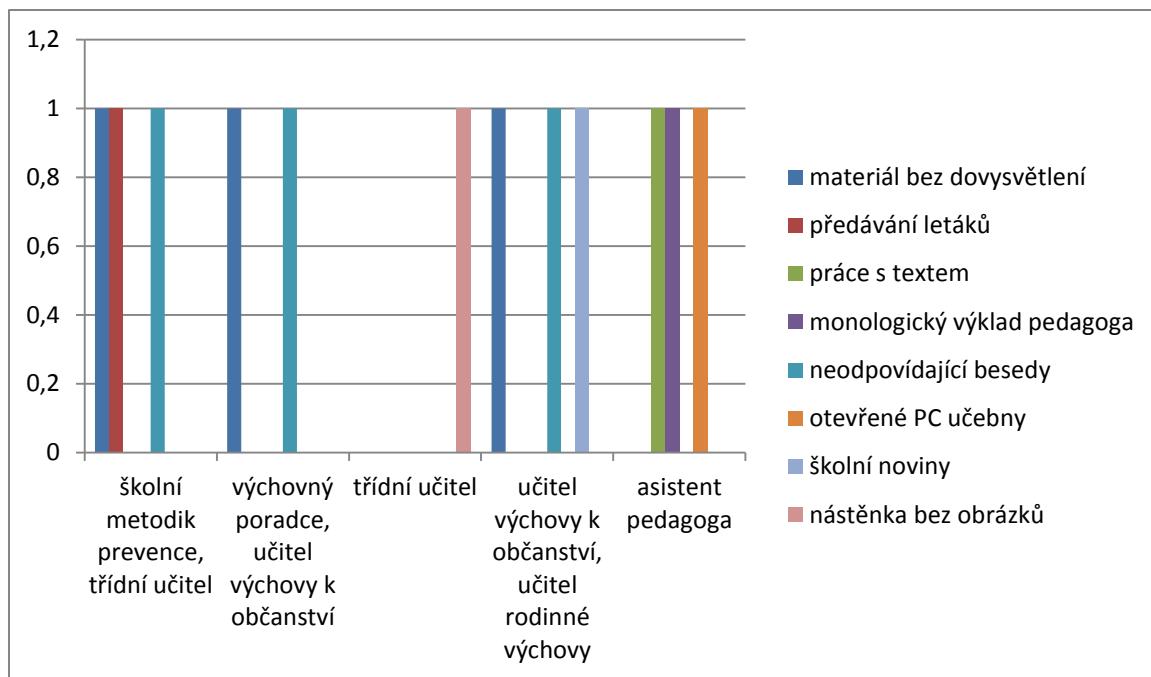
Obrázek 6a. Odpovědi pedagogických pracovníků. Účinná preventivní opatření proti šikaně a kyberšikaně u žáků s mentálním postižením.

V (Obrázek 6a) jsou uvedené odpovědi pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v Olomouckém kraji. Všech pět pedagogických pracovníků uvedlo více než jednu odpověď na anketní otevřenou otázku zjišťující, jaká preventivní opatření považují za účinná při řešení šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením. Přehled jednotlivých odpovědí a jejich četnost je znázorněna v (Graf 6a).

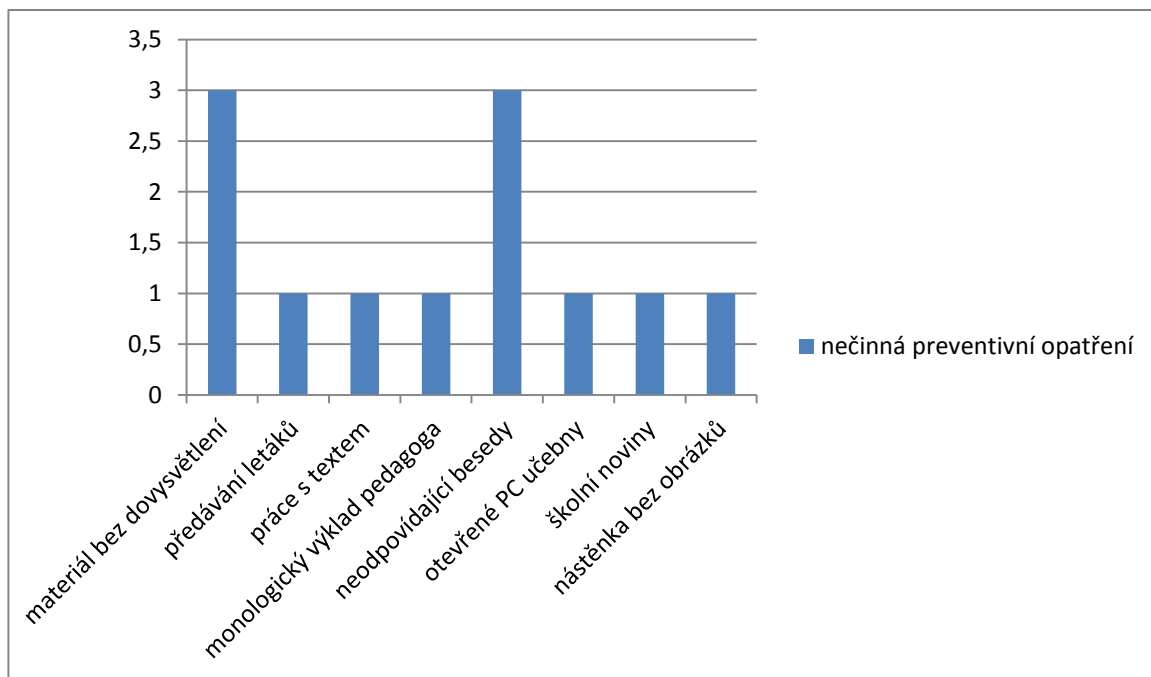
Graf 6a. Pedagogická účinná preventivní opatření proti šikaně a kyberšikaně u žáků s mentálním postižením.

V (Graf 6a) je uvedena četnost odpovědí pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v Olomouckém kraji na anketní otevřenou otázku, jaká považují účinná preventivní opatření proti šikaně a kyberšikaně u žáků s mentálním postižením. Všech pět pedagogických pracovníků se shoduje na základě své praxe na komunikaci mezi učitelem, žákem, rodičem a navázání důvěrného vztahu, na dohledu nad žáky a využití asistenta pedagoga. Po jedné odpovědi v anketní otevřené otázce byla od pedagogických pracovníků uvedena práce s klimatem třídy, třídnické hodiny, všímavost a zájem o žáky, spolupráce s ostatními pedagogy, vzory chování pedagogických pracovníků a přednášky školního metodika prevence.

Obrázek 6b. Odpovědi pedagogických pracovníků. Neúčinná preventivní opatření proti šikaně a kyberšikaně u žáků s mentálním postižením.

V (Obrázek 6b) jsou uvedeny odpovědi pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v Olomouckém kraji. Všech pět pedagogických pracovníků uvedlo alespoň jednu odpověď na anketní otevřenou otázku zjišťující, jaká preventivní opatření považují za neúčinná při řešení šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením. Přehled jednotlivých odpovědí a jejich četnost je znázorněna v (Graf 6b).

Graf 6b. Pedagogická účinná preventivní opatření proti šikaně a kyberšikaně u žáků s mentálním postižením.

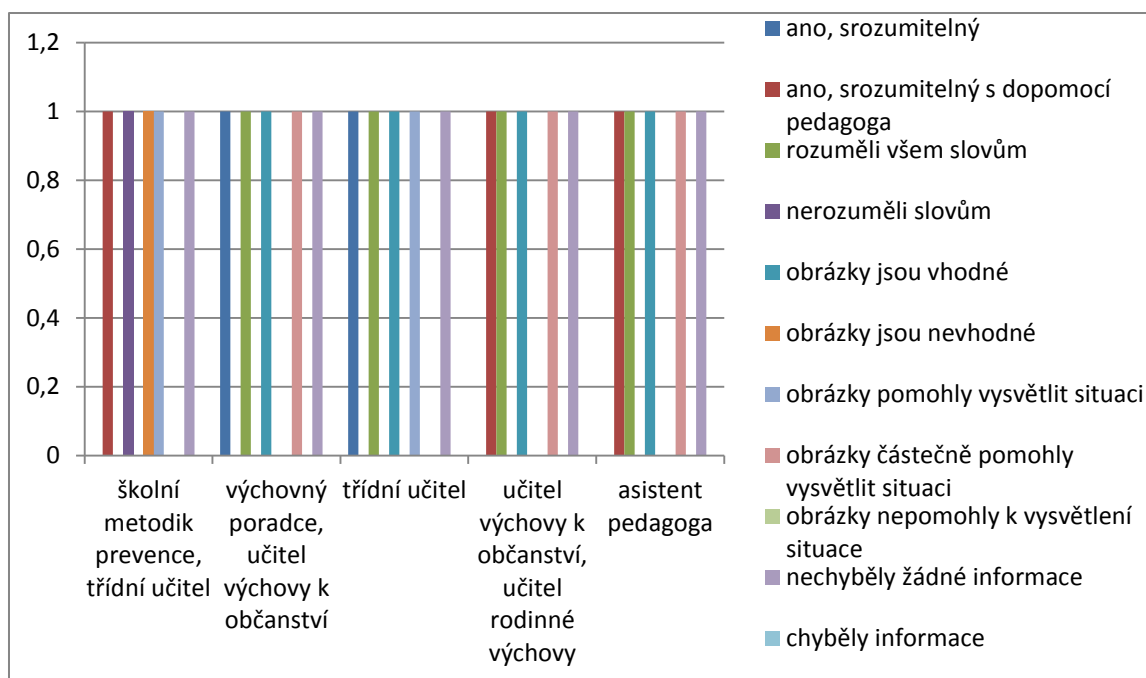
V (Graf 6b) jsou prezentovány údaje a jejich četnost podle zjištěných odpovědí pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v Olomouckém kraji na anketní otevřenou otázku, jaká považují neúčinná preventivní opatření proti šikaně a kyberšikaně u žáků s mentálním postižením. Tři z pěti pedagogických pracovníků na základě své praxe uvádějí především pracovní materiál bez dalšího dovysvětlení a neodpovídající besedy z hlediska specifčnosti cílové skupiny žáků. Po jedné odpovědi v anketní otevřené otázce bylo od pedagogických pracovníků uvedeno otevření PC učeben, nástěnky bez obrázků upozorňující na prevenci šikany a kyberšikany, předávání letáků o šikaně a kyberšikaně, školní noviny, práci s textem a monologický výklad pedagoga.

K výzkumné otázce V6, která porovnává z pohledu pedagogických pracovníků ze speciální základní školy účinná a neúčinná preventivní opatření šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením, se vztahovala dílčí otázka D3 zjišťující, jakým způsobem probíhá realizace prevence šikany a kyberšikany na základní škole speciální. Pedagogičtí pracovníci ze základní školy speciální v Olomouckém kraji považují za účinná preventivní opatření komunikaci se žáky a jejich zákonnými zástupci, navazování důvěrných vztahů, důsledné pohledy nad žáky, ke kterým využívají asistenta pedagoga, ale i práci s klimatem třídy,

třídnické hodiny, všímavost a zájem o žáky, spolupráci mezi ostatními pedagogy, vzor chování pedagogických pracovníků, přednášky školního metodika prevence. Za neúčinná preventivní opatření považují pedagogové především pracovní materiál bez dalšího dovysvětlení a neodpovídající besedy z hlediska specifčnosti cílové skupiny žáků, ale i otevřené PC učebny, nástěnky bez obrázků upozorňující na prevenci šikany a kyberšikany, předávání letáků o šikaně a kyberšikaně, školní noviny, práci s textem a monologický výklad pedagoga.

9. 7 Srozumitelnost vytvořených materiálů k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením z pohledu pedagogů

Výzkumná otázka V7 se vztahuje k dílčímu cíli D4 a ověřuje z pohledů pedagogických pracovníků ze základní školy speciální srozumitelnost, vhodnost slov, obrázků a zda jsou informace k tématu pro žáky s mentálním postižením ve vytvořených materiálech k prevenci šikany a kyberšikany (Stop šikaně a kyberšikaně pro žáky s mentálním postižením, Pracovní materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením) dostačující (Graf 7a, 7b). V (Obrázek 7a) je znázorněno, jak jednotliví pedagogičtí pracovníci odpovídali na anketní zavřené a polouzavřené otázky týkající se, zda jsou dle názoru pedagogů materiály k prevenci šikany a kyberšikany s názvem Stop šikaně pro žáky s mentálním postižením srozumitelné z hlediska vhodnosti slov, obrázků a zda obsažené informace jsou dostačující. V(Obrázek 7b) jsou uvedeny stejné údaje, nýbrž u Pracovních listů k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením.

Obrázek 7a. Odpovědi pedagogických pracovníků. Srozumitelnost, vhodnost, slov, obrázků a obsahu materiálu Stop šikaně a kyberšikaně pro žáky s mentálním postižením.

V (Obrázek 7a) jsou uvedeny odpovědi pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v Olomouckém kraji. Všech pět pedagogických pracovníků uvedlo odpovědi na anketní uzavřené a polouzavřené otázky zjišťující, zda je materiál k prevenci s názvem Stop šikaně a kyberšikaně pro žáky s mentálním postižením, srozumitelný, vhodný z hlediska použitých slov, obrázků a zda nechyběla žádná důležitá informace, kterou by žáci s mentálním postižením měli znát. Jeden z pěti pedagogických pracovníků rozvinul anketní polouzavřenou otázku. Přehled jednotlivých odpovědí a jejich četnost je znázorněna v (Graf 7a).

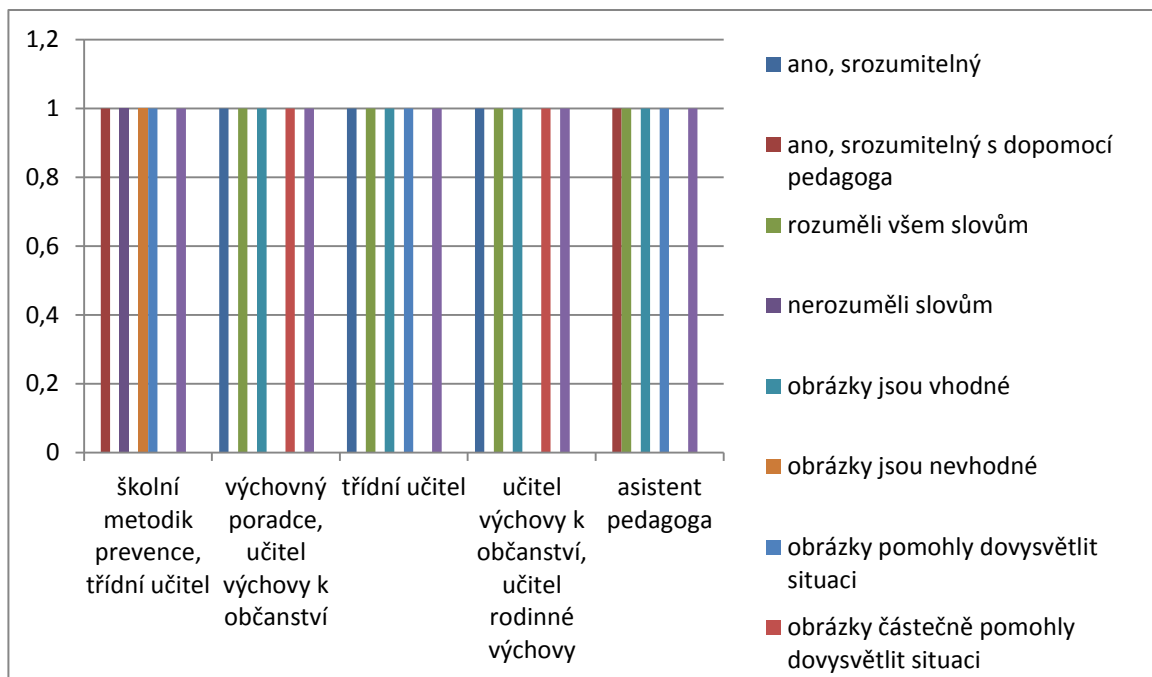

Graf 7a. Srozumitelnost, vhodnost slov, obrázků a obsahu materiálu s názvem Stop šikaně a kyberšikaně pro žáky s mentálním postižením.

Poznámka. Nesrozumitelnost slov: škrtit, ubližovat, opakovaně.

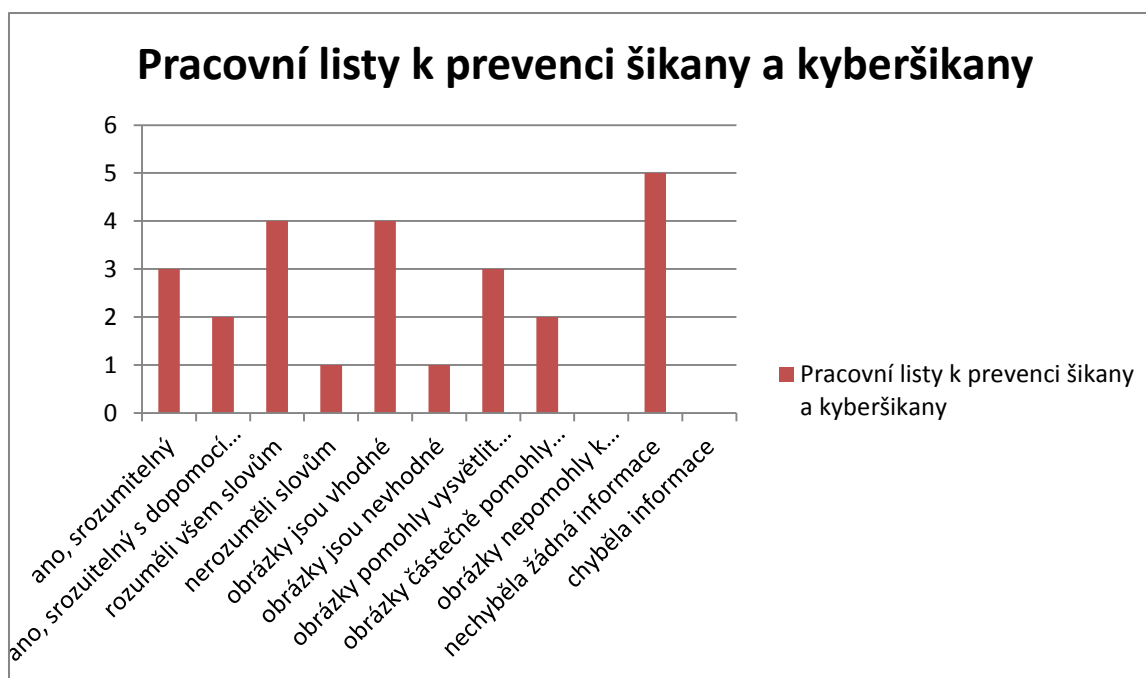
Poznámka. Obrázky jsou nevhodné, neboť jsou až infantilní.

V (Graf 7a) jsou znázorněny údaje zjištěné od pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v Olomouckém kraji na anketní uzavřené a polouzavřené otázky týkající se srozumitelnosti, vhodnosti slov, obrázků a zda je obsah pro žáky s mentálním postižením dostačující ve vytvořeném materiálu k prevenci s názvem Stop šikaně a kyberšikaně pro žáky s mentálním postižením. Z celkového počtu pěti pedagogických pracovníků všichni vyjádřili svůj názor na anketní uzavřené a polouzavřené otázky. Materiál k prevenci s názvem Stop šikaně a kyberšikaně hodnotí dva z pěti pedagogických pracovníků za zcela srozumitelný, tři z pěti pedagogických pracovníků jsou názoru, že materiál je vhodný pouze s dovysvětlením pedagoga. Čtyři z pěti pedagogických pracovníků uvedli, že slova v materiálu jsou srozumitelná, jeden z pěti pedagogických uvedl, že žáci nerozuměli slovům: škrtit, ubližovat, opakovaně. Obrázky jsou dle čtyř z pěti pedagogů vhodné, zbývající jeden pedagog uvedl, že obrázky jsou nevhodné, neboť jsou až infantilní. Zároveň obrázky pomohly třem z pěti pedagogů vysvětlit situaci, dvěma z pěti pedagogů obrázky částečně pomohly k vysvětlení situace. Všech pět pedagogických pracovníků se shoduje, že žádné informace v materiálu k prevenci nechybí.

Obrázek 7b. Odpovědi pedagogických pracovníků. Srozumitelnost, vhodnost, slov, obrázků a obsahu materiálu: Pracovní listy k prevenci šikany a kyberšikaně pro žáky s mentálním postižením.

V (Obrázek 7b) jsou uvedeny odpovědi pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v Olomouckém kraji, ve které všech pět pedagogických pracovníků uvedlo odpovědi na anketní uzavřené a poloúavřené otázky zjišťující, zda je materiál k prevenci s názvem Pracovní listy k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením srozumitelný, vhodný z hlediska použitých slov, obrázků a zda nechyběla žádná důležitá informace, kterou by žáci s mentálním postižením měli znát. Jeden z pěti pedagogických pracovníků rozvinul anketní poloúavřenou otázku. Přehled jednotlivých odpovědí a jejich četnost je znázorněna v (Graf 7b).

Graf 7b. Srozumitelnost, vhodnost slov, obrázků a obsahu materiálu s názvem Pracovní listy k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením.

Poznámka. Nesrozumitelnost slov: škrtit, ubližovat, opakovaně.

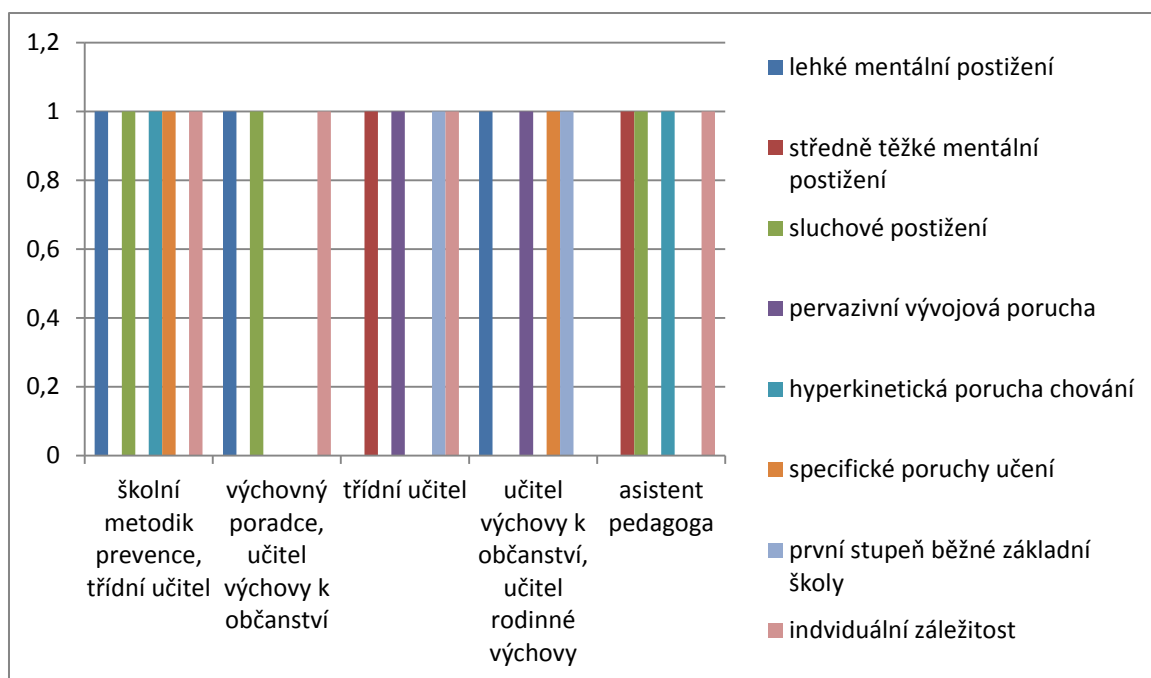
Poznámka. Obrázky jsou nevhodné, neboť jsou až infantilní.

V (Graf 7b) jsou znázorněny údaje zjištěné od pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v Olomouckém kraji na anketní uzavřené a polouzavřené otázky týkající se srozumitelnosti, vhodnosti slov, obrázků, a zda je obsah pro žáky s mentálním postižením dostačující ve vytvořeném materiálu k prevenci s názvem Pracovní listy k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením. Z celkového počtu pěti pedagogických pracovníků všichni vyjádřili svůj názor na anketní uzavřené a polouzavřené otázky. Materiál k prevenci s názvem Pracovní listy k prevenci šikany a kyberšikany hodnotí tři z pěti pedagogických pracovníků za zcela srozumitelný, dva z pěti pedagogických pracovníků jsou názoru, že materiál je vhodný pouze s dovysvětlením pedagoga. Čtyři z pěti pedagogických pracovníků uvedli, že slova v preventivním materiálu jsou srozumitelná, jeden z pěti pedagogických uvedl, že žáci nerozuměli slovům: škrtit, ubližovat, opakovaně. Obrázky jsou dle čtyř z pěti pedagogů vhodné, zbývající jeden pedagog uvedl, že obrázky jsou nevhodné, neboť jsou až infantilní. Zároveň obrázky pomohly třem z pěti pedagogů vysvětlit situaci, dvěma z pěti pedagogů obrázky částečně pomohly k vysvětlení situace. Všech pět pedagogických pracovníků se shoduje, že žádné informace v materiálu k prevenci nechybí.

Výzkumná otázka V7 ověřovala z pohledu pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v srozumitelnost, vhodnost slov, obrázků, a to, zda jsou informace k tématu pro žáky s mentálním postižením ve vytvořených materiálech k prevenci šikany a kyberšikany (Stop šikaně a kyberšikaně pro žáky s mentálním postižením, Pracovní materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením) dostačující. K této výzkumné otázce se vztahovala dílčí otázka D4 zjišťující, jak hodnotí pedagogové ze základní školy speciální vytvořené materiály k prevenci pro žáky s mentálním postižením. Pedagogičtí pracovníci ze základní školy speciální v Olomouckém kraji uvedli, že vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením z jejich pohledu jsou srozumitelné, i když někteří žáci s mentálním postižením potřebují dovysvětlení od pedagogického pracovníka. Použitá slova jsou převážně srozumitelná, avšak někteří žáci s mentálním postižením nerozuměli slovům škrtit, ubližovat, opakovaně. Obrázky obsažené v materiálech k prevenci jsou rovněž vhodné, přestože pro některé žáky s mentálním postižením jsou až infantilní. Dovysvětlení situací pomocí obrázků většině pedagogickým pracovníků pomohlo, dvěma z pěti pedagogických pracovníků pomohly obrázky částečně k vysvětlení situace. Všech pět pedagogických pracovníků se shoduje, že žádné informace v materiálech k prevenci nechybí.

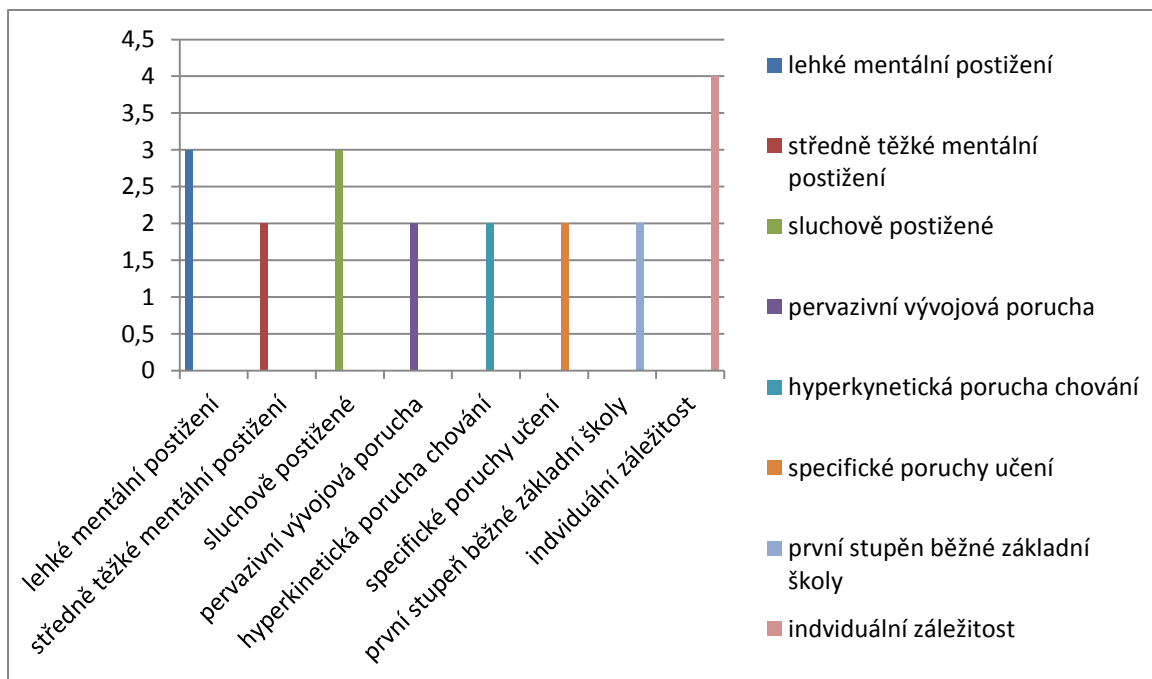
9. 8 Cílová skupina žáků a věková kategorie pro vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením z pohledu pedagogů

Výzkumná otázka V8 se vztahuje k dílčímu cíli D4 a z pohledu pedagogických pracovníků ze základní školy speciální určovala vhodnou cílovou a věkovou skupinu žáků pro vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany (Graf 8a, 8b). Na (Obrázek 8a, 8b) je znázorněno, jak jednotliví pedagogičtí pracovníci odpovídali na anketní uzavřené otázky, pro jaké žáky a věkovou kategorii si myslí, že jsou vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany vhodné.

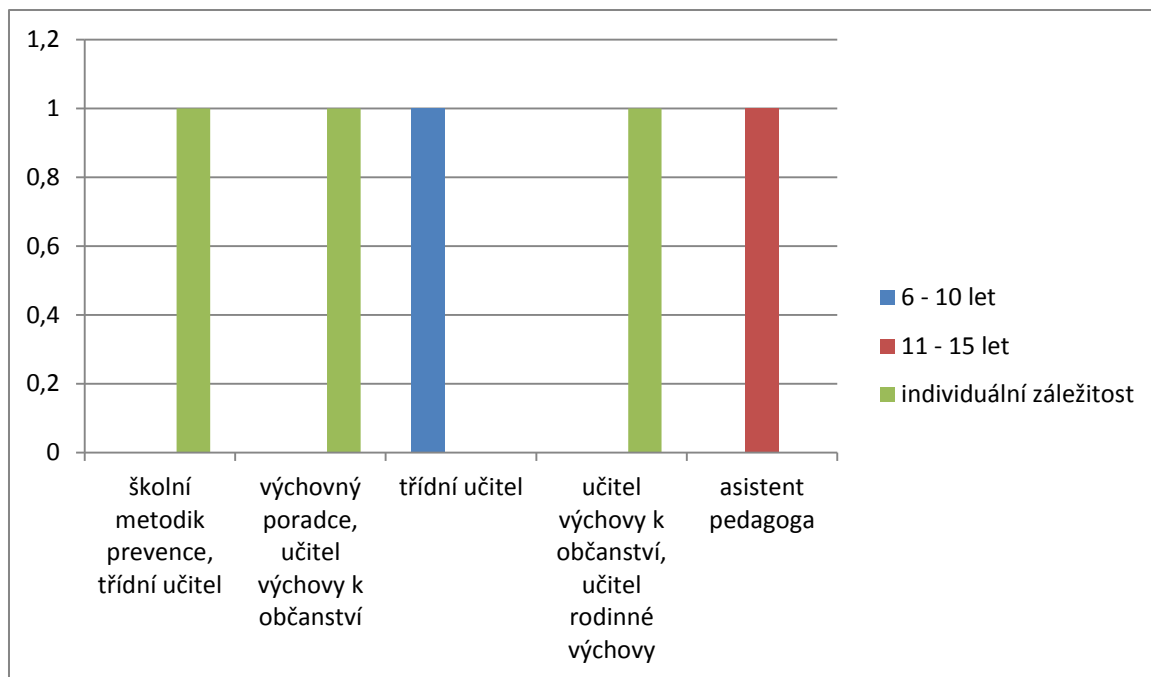
Obrázek 8a. Odpovědi pedagogických pracovníků. Vhodná cílová skupina žáků pro vytvořené materiály k prevenci šikaně a kyberšikany.

V (Obrázek 8a) jsou uvedeny odpovědi pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v Olomouckém kraji na uzavřenou anketní otázku zjišťující, pro jaké žáky si myslí, že jsou vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany vhodné. Všech pět pedagogických pracovníků uvedlo více než dvě odpovědi. Přehled jednotlivých odpovědí a jejich četnost je znázorněna v (Graf 8a).

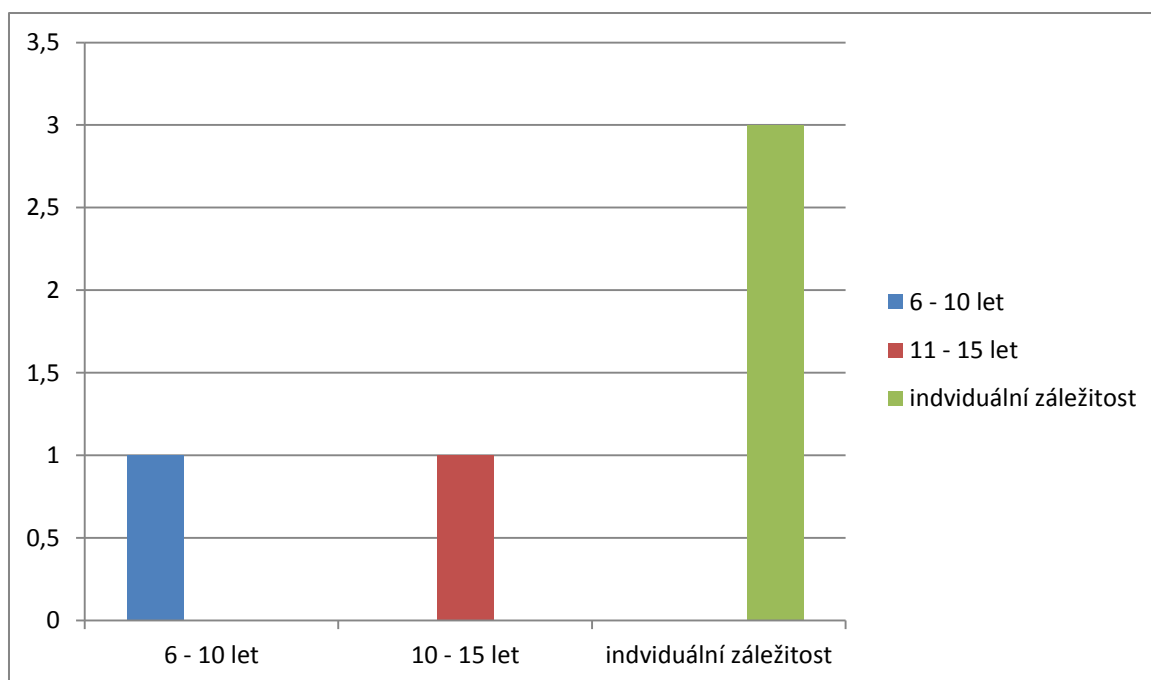
Graf 8a. Vhodná cílová skupina pro vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany z pohledu pedagogů.

V (Graf 8a) je znázorněna četnost zjištěných názorů pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v Olomouckém kraji na anketní uzavřenou otázku, pro jaké žáky jsou vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany vhodné. Pedagogičtí pracovníci využili vytvořené materiály při informování žáků s mentálním postižením o prevenci šikany a kyberšikany. Čtyři z pěti pedagogických pracovníků hovoří o tom, že jeho využití je individuální záležitostí. Tři z pěti pedagogů jsou názoru, že vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany jsou vhodné pro žáky s lehkým mentálním, ale i se sluchovým postižením. Dva z pěti pedagogických pracovníků jsou názoru, že vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany jsou vhodné pro žáky se středně těžkým mentálním postižením, pervazivní vývojovou poruchou, hyperkinetickou poruchou chování, specifické poruchy učení, ale i u žáků prvního stupně běžné základní školy.

Obrázek 8b. Odpovědi pedagogických pracovníků. Vhodná věková skupina žáků pro vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany.

V (Obrázek 8b) jsou prezentovány odpovědi pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v Olomouckém kraji. Všechny pět pedagogických pracovníků uvedlo jednu odpověď na anketní uzavřenou otázku zjišťující, pro jakou věkovou kategorii jsou vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany vhodné. Přehled jednotlivých odpovědí a jejich četnost je znázorněna v (Graf 8b).

Graf 8. Vhodná věková skupina pro vytvořený materiál k prevenci šikany a kyberšikany z pohledu pedagogů.

V (Graf 8b) je znázorněna četnost zjištěných názorů od pedagogických pracovníků ze základní školy speciální v Olomouckém kraji na anketní uzavřenou otázku zjišťující, pro jakou věkovou skupinu žáků jsou vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany vhodné. Pedagogičtí pracovníci použili vytvořené materiály k informování žáků s mentálním postižením o prevenci šikany a kyberšikany. Tři z pěti pedagogických pracovníků se domnívají, že vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany z hlediska věkové kategorie žáků jsou individuální záležitostí. Dva z pěti pedagogických pracovníků jsou jiného názoru. Jeden z nich uvádí, že vhodná věková skupina žáků je 6 - 10 let, druhý se domnívá 11 - 15 let.

S výzkumnou otázkou V8, která určovala z pohledu pedagogických pracovníků ze základní školy speciální vhodnou cílovou a věkovou skupinu žáků pro vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany, souvisela dílčí otázka D4 zjišťující, jak hodnotí pedagogové ze základní školy speciální vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením. Pedagogové ze základní školy speciální v Olomouckém kraji uvedli, že vytvořené materiály k prevenci jsou z hlediska cílové skupiny individuální záležitostí. Mohou je však používat jak žáci s lehkým, ale i středně těžkým mentálním či sluchovým postižením, pervazivní vývojovou poruchou, hyperkinetickou poruchou chování, specifickou poruchou učení, ale i žáci prvního stupně běžné základní školy. Stejně jak u cílové skupiny

žáků, i z hlediska věkové skupiny jsou vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany individuální záležitostí, přestože někteří pedagogové si myslí, že vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany jsou vhodné pro žáky ve věku 6 - 10 let, ale i 11 - 15 let.

10 DISKUSE

Šikana představuje cílené a opakované fyzické, psychické útoky jedince či skupiny na osobu, žáka, který se neumí nebo nemůže z jakýchkoli důvodů bránit (MŠMT, 2016). Kyberšikana (Kopecký, Szotkowski, 2015, Hollá, 2016), nemá jednotnou definici. Jedná se o druh šikany, která je prováděna prostřednictvím:

Informačních a komunikačních technologií (počítačů, tabletů, mobilních telefonů a dalších moderních komunikačních nástrojů) a ke které dochází opakovaně, ať už ze strany původního agresora či dalších osob - tzv. sekundárních útočníků (např. opakované sdílení nahrávky, opakované komentování apod.). (Kopecký & Szotkowski, 2017, p. 1)

V dnešní společnosti jsou tyto formy rizikového chování velice závažnými problémy, kterým je třeba čelit. Z českých, ale i světových statistických údajů vyplývá, že počet obětí šikany a kyberšikany stále roste. Pokud bude stát, pedagogové, rodiče, veřejnost zavírat před tímto závažným problémem oči, bude obětí a násilí ve společnosti přibývat. V roce 2015 bylo na českých školách šikanováno 41% žáků (Martínek, 2015). K. Lišková uvedla, že v roce 2018 se na Linku bezpečí obrátilo 1826 žáků hovořící o šikaně a kyberšikaně (osobní sdělení, K. Lišková, 18. února, 2019). Dle průzkumu operátora O2 a Univerzity Palackého v Olomouci, ve školním roce 2018/2019, z celkového počtu 26 000 žáků, se okolo 40% z nich potýkalo především s jednorázovými útoky na internetu. Reálnou kyberšikanu zažilo kolem 10% žáků (Kybernetické agresí čelili čtyři z deseti žáků základních škol, 2019). M. Landová uvedla, že není v kompetenci MŠMT shromažďovat statická data týkající se počtu žáků, kteří se při svém vzdělávání setkali se žáky s disabilitou (osobní sdělení, 8. října, 2018). Z toho vyplývá, že nejsou vedeny statické údaje o šikaně a kyberšikaně osob se speciálním vzdělávacími potřebami.

American Association of Intellectual and Developmental Disabilities (2010) charakterizuje osoby s mentálním postižením:

Významným snížením intelektových funkcí a adaptačního chování, které se projevují v mnoha každodenních sociálních a praktických dovednostech. Intelektové funkce se vztahují ke všeobecným psychickým schopnostem jako je schopnost se učit, usuzovat, řešit problémy a další. (p.2)

Z těchto důvodů se mohou stát osoby s mentálním postižením snadnější obětí či pachateli kriminální činnosti šikany, kyberšikany než jejich vrstevníci z majoritní společnosti

(Bajcura, 2005). Lung et al. (2019) uvádí, že až 60% žáků s mentálním postižením je ohroženo šikanou a kyberšikanou. Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, jaké jsou možnosti realizace prevence šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením z pohledu pedagogů na základní škole speciální, a vytvořit materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením a následně pedagogickými pracovníky ze základní školy speciální vyhodnotit jejich kvalitu. Dílčími cíli práce bylo zjistit od pedagogických pracovníků ze základní školy speciální, zda jsou žáci s mentálním postižením vystaveni nebezpečí kyberšikany, jaký didaktický materiál používají pedagogové k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením, jakým způsobem probíhá realizace prevence šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením a jak pedagogové vyhodnocují vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením.

Úskalím výzkumné části byla časová náročnost pro pedagogické pracovníky, neboť seznamovali své žáky s vytvořenými materiály k prevenci šikany a kyberšikany a následně zodpovídali otevřené, polouzavřené, uzavřené otázky anketního šetření. Zároveň se jednalo o aktuální, citlivé téma, o kterém je třeba hovořit.

Ke zjištění, jaké existují materiály k prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením jsem v období září až listopad 2018 oslovila subjekty, které pracují s lidmi s mentálním postižením či subjekty, které pomáhají lidem v nouzi. Od těchto oslovených subjektů jsem obdržela shodující se informace, že neexistují žádné informační materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro zvolenou cílovou skupinu. Stejnou informaci potvrzují i pedagogové ze základní školy speciální v Olomouckém kraji. Svě žáky s mentálním postižením vzdělávají pomocí vlastních materiálů, mezi něž patří prezentace a pracovní listy vytvořené dle informací z Metodického pokynu MŠMT k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních z roku 2016 či z materiálů ze školení. Při vytváření vlastních materiálů k prevenci šikany a kyberšikany pedagogové používají internetové obrázky, kterými rozvíjejí komunikačních schopností a možností žáků. Tímto způsobem komunikace mohou žáci s postižením lépe pochopit smysl psaného, mluveného slova a snadněji si rozšíří slovní zásobu (Janovcová, 2004). Ačkoliv Průcha, Walterová, & Mareš (1998) jsou názoru, že didaktických pomůcek je na trhu dostatek. Bohužel, jak je patrné, zjištěné informace toto tvrzení vyvracejí. Zároveň pedagogové do anketního šetření uvedli, že jim k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením schází dostatek vhodných obrázkových materiálů, pracovní listy, prezentace ale i filmová osvěta určená žákům s mentálním postižením. Proto jsem materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro

žáky s mentálním postižením vytvořila.

Vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany mohou sloužit zákonným zástupcům a pedagogům, kteří vzdělávají své děti, žáky s mentálním postižením. Aby se snížilo riziko šikany, kyberšikany musí existovat vzájemná, důvěra a spolupráce mezi rodinou, dětmi/žáky, školou či jiným vzdělávacím zařízením (Černá et al., 2008).

Stejného názoru jsou i pedagogičtí pracovníci ze základní školy speciální v Olomouckém kraji, kteří považují za nejdůležitější a zároveň i jako nejúčinnější způsob prevence šikany a kyberšikany důvěru, vzájemnou spolupráci, komunikaci mezi zákonnými zástupci žáka, žákem, ale i mezi samotnými pedagogy. K předcházení šikany a kyberšikany dále doporučují okamžité řešení problémů, pedagogický dozor, ke kterému využívají i asistenta pedagoga, dohled zákonných zástupců, vytvořené programy “na míru“ pro žáky s mentálním postižením, průběžné informování žáků o této problematice po částech, uvážlivé seznamování s případy. Tento názor je uveden i na webových stránkách v Síti v sekci “Jsem, učitel“, kde autoři upozorňují na uvážlivé seznámení s případy, aby nepůsobily děsivě a žáky nezastrašovaly, neboť by se z účinné prevence stala neúčinná (Jsem učitel, 2020).

Vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením obsahují tři části, které na sebe navazují. První materiál k prevenci šikany a kyberšikany se jmenuje Hravá prevence šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením, kde jsou uvedené hry na zjištění vztahů a postavení žáků ve třídě, práci s emocemi a bezpečnou komunikaci na internetu.

Forma hry představuje preventivní způsob, při kterém je důležité žáky zaujmout, motivovat (Hájek et al., 2008). Formu hry, dramaterapie, diskuze používají i pedagogičtí pracovníci ze základní školy speciální v Olomouckém kraji k prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením. Zde se opět shoduje praxe s teorií, která říká, že mezi nejefektivnější metody, jak předcházet rizikovému chování se řadí vyprávění příběhů vycházejících z kazuistik obětí, které jsou přibližně ve stejném věku jako žáci, čímž se žáci snáz ztotožní s hlavními postavami příběhu a lépe vnímají jednotlivé informace (Jsem učitel, 2020).

Naopak mezi neúčinná preventivní opatření se považují videa bez následné diskuze, rozboru či vysvětlení (Čapek, 2010, MŠMT, 2016, Jsem učitel, 2020). Rovněž pedagogičtí pracovníci ze základní školy speciální v Olomouckém kraji z anketního šetření jsou stejného názoru, kteří za neúčinná preventivní opatření řadí především didaktický materiál bez dalšího vysvětlení a besedy neodpovídající intelektovým možnostem žáků.

Zmiňovaný materiál k prevenci šikany a kyberšikany obsahuje hry, mezi kterými lze například nalézt již teoreticky popisovanou hru učící žáky vnímat pocity oběti či agresora šikany, kyberšikany, ale i hru pexeso, při které pedagogové i zákonní zástupci zjistí, jak jejich žáci/ děti jednotlivé obrázky pojmenovávají a rozumí jim.

Obrázky, které jsou použity v pexesu, se nacházejí ve zbývajících materiálech k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením, které se nazývají Stop šikaně a kyberšikaně pro žáky s mentálním postižením, kde se žáci informují, co je vhodné, nevhodné chování, neboť žáci s mentálním postižením obtížněji rozumí běžným situacím, pomaleji se učí, přičemž je nutné jim všechno mnohokrát opakovat (Vágnerová, Strnadová, & Krejčová, 2009). Mají většinou kratší paměť a snadněji se unaví. Jedná se o přirozenou odpověď organismu na vnitřní či vnější zátěž, proto je třeba častěji střídat zaměření činností a využívaných prostředků (Valenta & Müller, 2003).

Pokud by se u osob s mentálním postižením, ale i u jedince z majoritní společnosti vyskytlo nevhodné, agresivní chování, nelze jej omlouvat či tolerovat, z důvodu jejich prohlubování či dokonce upevňování ve vhodné chování (Švarcová, 2003). Jestliže by osoba s mentálním postižením spáchala trestný čin v zápalu afektu, výbuchu, provádí se znalecký posudek přihlížející ke struktuře celé osobnosti jedince, není totiž možné vycházet pouze z určení inteligenčního kvocientu (Pavlovský, 2012). Z toho důvodu pedagogičtí pracovníci, jak uvedli v anketním šetření, učí své žáky s mentálním postižením pravidla chování a jejich důsledky. Materiál s názvem Stop šikaně a kyberšikaně pro žáky s mentálním postižením, informuje dále žáky, co znamenají slova šikana, kyberšikana, kde hledat pomoc a další důležité informace, které si mohou procvičit v Pracovních listech k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením.

Zákonní zástupci, pedagogové by při vzdělávání dětí/ žáků měli být empatičtí a respektovat zmíněná specifika dětí/ žáků s mentálním postižením, udržovat vztah spíše partnerský, nikoli direktivní (Baslerová, n.d.). Pedagogičtí pracovníci ze základní školy speciální v Olomouckém kraji, kteří při svých vyučovacích hodinách používali vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením jsou názoru, že z hlediska použití internetových obrázků, které i oni používají do svých preventivních materiálů, jsou vhodné a většinou pomohly jejím žákům k dovysvětlení situace, přičemž dva z pěti pedagogických pracovníků uvedlo, že obrázky pomohly částečně k vysvětlení situace žákům. Jeden pedagog k hodnocení obrázků uvedl, že jsou pro některé žáky až infantilní. Podobně hodnotí i použitá slova ve vytvořených materiálech, o kterých říkají, že jsou

převážně srozumitelná, ačkoliv někteří žáci s mentálním postižením nerozuměli slovům škrtit, ubližovat, opakovaně. Z hlediska obsahu žádné důležité informace k prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením pedagogům nescházely. O vytvořených materiálech k prevenci z hlediska cílové skupiny jsou názoru, že se jedná individuální využití. Potvrzují, že vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany jsou vhodné především pro žáky s lehkým mentálním postižením, ale i pro žáky se středně těžkým mentálním postižením za předpokladu, že pedagog bude jednotlivé části materiálu postupně rozebírat dle aktuálních mentálních možností daných žáků. Materiály k prevenci šikany a kyberšikany mohou dále sloužit žákům se sluchovým postižením, pervazivní vývojovou poruchou, hyperkinetickou poruchou chování, specifickými poruchami učení, neboť i tito žáci se učí prostřednictvím alternativní a augmentativní komunikace. Mohou být použity i u žáků prvního stupně běžné základní školy. Z toho plyne, že materiály k prevenci šikany a kyberšikany mohou využívat i žáci, kteří jsou integrováni do běžného základního vzdělávacího systému. Materiály k prevenci šikany a kyberšikany mohou používat žáci ve věku 6 až 15 let věku. Zde se potvrzuje, že je důležité znát a zohlednit nejen cílovou skupinu žáků, ale i věkové, intelektové schopnosti a dosavadní znalosti o problematice šikany a kyberšikany (MŠMŠT, 2016, Kopecký et al., 2015).

Jedinec z majoritní či minoritní skupiny je vždy bio-psycho-sociální bytostí, která potřebuje žít v různých formálních i neformálních skupinách. Volný čas plní sociální funkci různým způsobem, na základě kterého si lidé osvojují všelijaké formy společenského chování, formují si vztahy a rozvoj úrovní, usilují o začlenění do sociální komunity (Hájek et al., 2008). Především v období pubescence nabývá na důležitosti začlenění do vrstevnické skupiny, a proto se stává, že při zapojování do skupiny vrstevníků se vyskytují problémy. Ve skupinách, ve kterých bývají významně asymetrické vztahy, hrozí riziko šikany, posmívání, ponižování a vyčleňování těchto žáků mimo skupinu (Lečbych, 2008). Sebepojetí v období pubescence u žáků s mentálním postižením je více závislé na názorech ostatních lidí z jeho okolí. Tyto osoby mohou tak zahrnovat do své identity celý komplex žádoucích i nežádoucích vlastností svého zevnějšku, podle názoru okolí (Vágnerová, Hajd-Mousová, & Štech, 2001).

Jak zákonní zástupci, tak pedagogové by si měli uvědomit, že dnešní mládež tráví mnoho času u počítačů s porovnáním v dřívějších dobách. Proto se šikanování přenáší z hřišť na počítače do tzv. virtuálního prostoru (Hollá, 2011), ale i do tzv. chytrých mobilních telefonů, kde především děti ve věku 11 - 15 let využívají nejčastěji využívanou sociální síť Facebook. Řada z nich je připojena na této sociální síti na 24 hodin denně, především

prostřednictvím mobilních telefonů (Kopecký, 2016). V současné době plně elektronické komunikace i lidé s mentálním postižením využívají internet čím dál častěji ke komunikaci (Projekt, 2016). Tohoto názoru jsou i pedagogičtí pracovníci, kteří v anketním šetření uvedli, že žáci s mentálním postižením umí používat mobilní telefony a počítač s internetem. Na nich umí natáčet videa, fotografovat, přijímat, zasílat videa, fotografie prostřednictvím e-mailu či sociální sítě Facebook. Dále umí telefonovat, přijímat a odesílat SMS zprávy, nebo si pouští sociální síť YouTube.com., kde sledují různá videa. Z toho je patrné, že i oni jsou vystaveni riziku nebezpečí kyberšikany.

Při zjištění kyberšikany či šikany, která vznikla na půdě školy či s ní souvisí, zákonní zástupci informují třídního učitele, výchovného poradce nebo vedení školy nebo se mohou obrátit na Policii České republiky (Jak se bránit šikaně, 2018), ale i kontaktovat například Linku důvěry. Je nesmírně důležité shromažďovat veškeré důkazy, neboť tak se nejlépe dokáže, co se stalo. Pedagogičtí pracovníci kromě ohlašovací povinnosti, mohou, jak zákonní zástupci, tak pedagogové zabezpečit počítač antivirovou ochranou či regulovat online obsah (Jsem rodič, 2020). Pedagogičtí pracovníci se shodují s názorem, že ke vhodným preventivním opatřením proti kyberšikaně patří zabezpečení počítačů, omezení, zakázání mobilních telefonů ve školách. Naopak mezi neúčinná preventivní opatření je považován odmítavý přístup pedagoga k těmto technologiím. Pedagog by měl ve 21. století vnímat tyto technologie jako vhodné nástroje pro zlepšení kvality výuky (Jsem učitel, 2020). Jak již bylo zmíněno, pedagogičtí pracovníci k výuce používají vlastní počítačové prezentace. Za neúčinná preventivní opatření považují monologický výklad pedagoga, práci s textem, školní noviny, předávání letáků o této problematice, ale i nástěnky bez obrázků či otevřené počítačové učebny. Matějček (2001) závěrem dodává, že cílem vzájemné spolupráce je šťastný a spokojený jedinec, který je v co nejvyšší míře zapojený do společnosti.

11 ZÁVĚR

Cílem práce bylo zjistit, jaké jsou možnosti realizace prevence šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením z pohledu pedagogů na speciální základní škole a vytvořit a následně vyhodnotit pedagogickými pracovníky ze základní školy speciální materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením. Cílem bylo zjistit a vyhodnotit ve spolupráci s pedagogickými pracovníky metodou anketního šetření s uzavřenými, polouzavřenými a otevřenými otázkami pro jakou cílovou skupinu, z hlediska disability a věku doporučují vytvořené materiály k prevenci šikany kyberšikany a zda zahrnují veškeré informace o šikaně a kyberšikaně, které by žáci s mentálním postižením měli znát, ale i z pohledu srozumitelnosti, vhodnosti slov a použitých obrázků. Dále jsem ověřovala z pohledu pedagogů dovednosti žáků s mentálním postižením používající mobilní telefon a internet. Dostupné didaktické materiály k výuce prevence žáků s mentálním postižením, jakou účinnou prevencí čelí pedagogové šikaně a kyberšikaně, a naopak, jakou považují za neúčinnou. Zároveň jsem zjišťovala, co schází pedagogickým pracovníkům k realizaci prevence pro žáky s mentálním postižením.

Získané výsledky byly graficky zpracovány. Na základě získaných výsledků z anketního šetření, které vyplňovali pedagogové ze základní školy speciální v Olomouckém kraji, jsem došla k závěru, že žáci s mentálním postižením mohou být vystaveni riziku kyberšikany, ačkoliv se jedná o individuální schopnosti žáků, kteří umí využívat ke své komunikaci elektronické prostředky, tj. mobilní telefon, internet. Přestože není většině žákům ze základní školy speciální patnáct let, využívají sociální síť Facebook. Rovněž umí prostřednictvím mobilních telefonů telefonovat a posílat foceně fotografie či videa, ale také e-maily.

Při prevenci šikany a kyberšikany dotazovaní pedagogové nejčastěji využívají vlastní prezentace, pracovní listy s obrázky, hry, dramaterapii, besedy se školním metodikem prevence a společnou diskuzi. Mezi neúčinná preventivní opatření uvádějí didaktický materiál bez dalšího vysvětlení pedagogickým pracovníkem a besedy, které neodpovídají intelektovým možnostem žáků. Nicméně mezi účinná preventivní opatření považují navázání důvěrného vztahu a komunikaci mezi žáky, jejich zákonnými zástupci a pedagogy, ale i důsledné dohledy nad žáky, ke kterým využívají asistenta pedagoga, a okamžité řešení problémů. Právě těmito způsoby čelí pedagogové prevenci šikany a kyberšikany na základní škole speciální u žáků s mentálním postižením v Olomouckém kraji. Pedagogičtí pracovníci by ocenili více obrázkových materiálů, pracovní listy, prezentace či vhodnou filmovou osvětu určenou

žákům s mentálním postižením.

Vytvořené materiály k prevenci obsahují veškeré podstatné informace, které by žáci s mentálním postižením měli znát. Text i obrázky jsou srozumitelné, ovšem záleží na individuálních dovednostech žáků s mentálním postižením. Materiály k prevenci šikany a kyberšikany jsou vhodné pro žáky s mentálním postižením, ale i pro žáky s odlišnou disabilitou, jako je například sluchové postižení či pervazivní vývojová porucha, ale i pro žáky prvního stupně běžné základní školy. Z toho plyne, že vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany jsou vhodné i pro žáky, kteří jsou integrováni do běžných základních škol ve věku žáků 6 až 15 let s ohledem na individuální schopnosti a možnosti žáků.

Dle mého názoru prevenci šikany a kyberšikany je v posledním období věnována velká pozornost na všech stupních a typech škol. Je třeba si uvědomit, že zejména žáci se speciálními vzdělávacími potřebami jsou vzhledem ke svému handicapu více ohroženi šikanou a kyberšikanou než žáci z majoritní společnosti. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ale i vysoké školy by měly prohlubovat vzdělávání současných pedagogů a velkou pozornost věnovat přípravě budoucích pedagogů jak v teoretické, tak i praktické rovině v oblastech rizikového chování, aby si osvojili potřebné vědomosti a dovednosti, které budou využívat při kontaktu a jednání s takto specifickou skupinou žáků.

Na závěr práce můžeme říci, že veškeré cíle byly naplněny.

12 SOUHRN

Diplomová práce se zabývá možnostmi realizace prevence šikany a kyberšikany žáků s mentálním postižením z pohledu pedagogů a vyhodnocením kvality vytvořených materiálů k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením pedagogickými pracovníky ze základní školy speciální v Olomouckém kraji.

V teoretické části práce se zaměřuji na charakteristiku mentálního postižení a mentální retardace, aby si i široká veřejnost uvědomila, co mentálním postižení obnáší z hlediska výchovy dítěte v rodině, pedagogů, ale i v oblasti vzdělávání zaměřené na prevenci šikany a kyberšikany, jak se liší období pubescence u žáků jedinců s mentálním postižením od jedinců z majoritní společnosti a jaká jsou rizika šikany a kyberšikany ve volném čase a jeho funkce. Z pohledu vzdělávání se zabývám možnostmi vzdělávání žáků s mentálním postižením, podpůrným opatřením, didaktickými pomůckami, zásadami, druhy učení u žáků s mentálním postižením. V (Kapitola 5) uvádím charakteristiku pojmů šikana, kyberšikana, statistické údaje o počtu obětí šikany a kyberšikany, ale i jak rozpoznat šikanu, škádlení, kyberšikanu, kyberútok, agresora a oběť šikany, kyberšikany, nahlížím na šikanu a kyberšikanu z trestně-právního hlediska, pohlížející na osoby, žáky s mentálním postižením. V (Kapitola 6) popisují prevenci šikany a kyberšikany poskytující školou, rodinou žáků, dítě se speciálními vzdělávacími potřebami (mentálním postižením).

V praktické části jsem zjistila, že realizace prevence šikany je založená na budování důvěrného vztahu mezi žáky, zákonnými zástupci žáka a pedagogy, okamžité řešení vzniklého problému a neustálý dohled nad žáky, ke kterému je využíván asistenta pedagoga. Z hlediska výuky se jedná o formu hry, diskuse, ale i prezentací, které si pedagogičtí pracovníci vytvářejí sami na základě informací z Metodického pokynu MŠMT k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních z roku 2016 či z odborného školení věnující se tématu šikany a kyberšikany. Vzhledem k nedostatku materiálů k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením, který by pedagogičtí pracovníci uvítali, a tak jim usnadnily přípravu na výuku k probíranému tématu o šikaně a kyberšikaně, rozhodla jsem se vytvořit materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením za pomoci internetových obrázků a krátkého, výstižného textu. Zájem o testování těchto preventivních materiálů projevila pouze jedna základní škola speciální v Olomouckém kraji. Pedagogičtí pracovníci ze základní školy speciální v Olomouckém kraji hodnotí vytvořené materiály k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením kladně. Doporučují je dle individuálních dovedností žákům s lehkým mentálním postižením, ale i

žákům se středně těžkým mentálním postižením s dopomocí pomocí pedagoga, asistenta pedagoga, ale i dalším žákům s disabilitou. Materiály k prevenci šikany a kyberšikany jsou vhodné pro integrované žáky do běžného základního vzdělávacího systému. Materiály k prevenci šikany a kyberšikany mohou používat žáci ve věku 6 - 15 let věku dle svých individuálních možností.

SUMMARY

The diploma thesis deals with the possibilities of prevention of bullying and cyberbullying of pupils with mental disabilities from the point of view of teachers and evaluation of quality of created materials for prevention of bullying and cyberbullying for pupils with mental disabilities by pedagogical staff from special primary school in Olomouc region.

In the theoretical part of the work I focus on the characteristics of mental disabilities and mental retardation, so that the general public realizes what mental disabilities entail in terms of raising a child in the family, teachers, but also in the field of education aimed at preventing bullying and cyberbullying, how the period of pubescence in pupils of individuals with mental disabilities differs from individuals in the majority society, and what are the risks of bullying and cyberbullying in leisure time and its function. From the point of view of education, I deal with the possibilities of educating pupils with mental disabilities, support measures, teaching aids, principles, types of learning in pupils with mental disabilities. In (Chapter 5) I present the characteristics of the terms bullying, cyberbullying, statistics on the number of victims of bullying and cyberbullying, but also how to recognize bullying, teasing, cyberbullying, cyberattack, aggressor and victim of bullying, cyberbullying, I look at bullying and cyberbullying from a legal point of view to persons, pupils with mental disabilities. In (Chapter 6) I describe the prevention of bullying and cyberbullying provided by the school, the family of pupils, a child with special educational needs (mental disability).

In the practical part, I found out that the implementation of bullying prevention is based on building a confidential relationship between students, legal representatives of the student and teachers, immediate solution of the problem and constant supervision of students, for which an assistant teacher is used. From the point of view of teaching, it is a form of play, discussion, but also presentations, which pedagogical staff create themselves on the basis of information from the Methodical Instruction of the Ministry of Education, Youth and Sports on prevention and tackling bullying in schools and school facilities in 2016 or from professional training on bullying and cyberbullying. Due to the lack of materials to prevent bullying and cyberbullying for students with mental disabilities, which would be welcomed by educators, and thus facilitate their preparation for teaching on the topic of bullying and cyberbullying, I decided to create materials to prevent bullying and cyberbullying for students with mental disabilities using Internet images and a short, concise text. Only one special primary school in the Olomouc Region showed interest in testing these preventive materials.

Pedagogical staff from the special primary school in the Olomouc Region evaluates the created materials for the prevention of bullying and cyberbullying for pupils with mental disabilities positively. They recommend them according to individual skills to pupils with mild mental disabilities, but also to pupils with moderate mental disabilities with the help of a teacher, a teacher's assistant, but also to other pupils with disabilities. Materials for the prevention of bullying and cyberbullying are suitable for students integrated into the mainstream basic education system. Materials to prevent bullying and cyberbullying can be used by students aged 6 - 15 years of age according to their individual abilities.

Referenční seznam

- Atherton, H., & Crickmore, D. (2011). *Learning disabilities: Toward inclusion* (6th ed.). Leeds: Elsevier Health Sciences.
- Bajcura, L. (2005). *Mentálně postižení pachatelé*. Praha: Vězeňská služba ČR.
- Bartoňová M., & Vítková, M. (2007). *Strategie ve vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a specifickými poruchami učení: Texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido.
- Bartoňová, M., Vítková, M., et al. (2013). *Vzdělávání se zaměřením na inkluzivní didaktiku vyučování žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve škole hlavního vzdělávacího proudu*. Brno: MU.
- Baslerová, P. (n. d.). Asistent pedagoga. *Katalog podpůrných opatření*.
<http://katalogpo.upol.cz/obecna-cast/personalni-podminky/12-2-1-asistent-pedagoga/>
- Beran, T., & Li, Q. (2007). *The Relationship between Cyberbullying and School Bullying*. *Journal of Student Wellbeing*, 1(December), 15–33.
- Blažek, B., & Olmrová, J. (1988). *Světy postižených*. Praha: Avicenum.
- Bolach, B., Bolach, E., & Kielan, M. (2008). Comparison of overall physical fitness in mentally deficient and normal developing children. In J. Migasiewicz & E. Bolach (Eds.), *Disable physical activity* (pp. 293-305). Wrocław: Polish Disability Association.
- Brychnáčová, E., & Málková, M. (2008). *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální: RVP ZŠS. VÚP*.
- Čáp, D. (2012): *Šikana: mýty a realita*. Samostatná příloha. Řízení školy. Praha: Wolters Kluwer.
- Čáp, J. Mareš, J. (2007). *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál
- Čapek, R. (2010). *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada.
- Čech, O., & Zvoničková N. (2017). *Nebezpečí kyberšikany*. České Budějovice. THEIA – krizové centrum o.p.s.

- Čechová, D., & Hlistová, E. (2009). *Šikanovanie cez internet*. Prevencia.
- Čermák, I., Hřebíčková, M., & Macek, P. (2003). *Agrese, identita a osobnost*. Brno. Psychologický ústav Akademie věd ČR.
- Černá, A., Dědková, L., Macháčková, H., Ševčíková, A., & Šmahel, D. (2013). *Kyberšikana - průvodce novým fenoménem*. Grada Publishing, a.s.
- Černá M., et al. (2008). *Česká psychopedie. 1. vydání*. Praha: Karolinum.
- Černá, M., Šiška, J., Strnadová, I., Titzl B., & Kainová, T. (2015). *Česká psychopedie*. Praha: Karolinum.
- Česká školní inspekce (2016). *Tematická zpráva prevence a řešení šikany a dalších projevů rizikového chování ve školách*. Praha.
- Ditch The Label. (2013). *The Annual Cyberbullying Survey*.
- Dobešová, P., & Szotkowski, R. (2013). Příklady dalších obětí kyberšikany. *E-Bezpečí*. <https://e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/751-dalsi-tragicky-pripad-kybersikany-rebecca-ann-sedwick>
- Dolejší, M. (1978). *K otázkám psychologie mentální retardace*. Praha, Avicenum.
- Dubin, N. (2009). *Šikana dětí s poruchami autistického spektra*. Praha: Porta.
- Eger, L., & Egerová D. (2017). *Základy metodologie výzkumu*. Plzeň: Západočeská univerzita.
- Endruštová, M. (2018). Učitelé nevědí, jak řešit ve třídě šikanu. Fakulty je na to nepřipraví. *iDnes.cz*. https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/minimalizace-sikana-projekt-nenech-to-byt-ucitele.A180925_155105_domaci_nub
- Erb, H. H., & Stach J. (2000). *Násilí ve škole a jak mu čelit*. Amulet.
- Fontana, D. (2003). *Psychologie ve školní praxi*. 2. vyd. Praha. Portál.
- Frey, G. C. et al., (2017). Interventions to promote physical activity for youth with intellectual disabilities. *Salud Pública de México*. 59(4), 437-445. DOI: 10.21149/8203.

<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=9&sid=c0701dca-8340-47b4-bb7f-e513652d8e72%40sessionmgr103>

- Gorsek, A. K., & Cunningham, M. M. (2014). A review of teachers' perceptions and training regarding school bullying. *Pure insights*, 3(1), 6.
- Green, S. E. (2003). "What do you mean 'what's wrong with her?'": Stigma and the lives of families of children with disabilities. *Social science & medicine*, 57(8).
- Hájek, B., Hofbauer, B., & Pávková, J. (2008). *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál.
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál, s. r. o.
- Hendl, J., Remr J. (2017). *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál.
- Hirsch, J. A. (2013). Development of the biases toward children with psychological and behavioral disorders scale. *Psychological Reports*. 113(3), 855-873. DOI: 10.2466/08.07.
- Hofbauer, B. (2004). *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál.
- Hollá, K. (2011). *Vybrané aspekty elektronického šikanovania a prevencie*. Petlák E.
- Hollá, K. (2016). *Sexting a kyberšikana*. Bratislava: Iris.
- Hrouzek, P., Marková Z. &, et al., (2012). *Bezpečné klima ve třídě. Minimalizace šikany*. Praha: Investice do rozvoje vzdělávání.
- Chování, primární prevence rizikového chování. (2013). *Národní strategie primární prevence rizikového chování a dětí*. Praha.
- Chráška, M. (1988). *Metody pedagogické diagnostiky*. Praha: Grada.
- Individuální vzdělávací plán. (n.d.). Národní ústav pro vzdělávání. <http://www.nuv.cz/t/ivp-digi>
- Jak se bránit šikaně. (2018). *Doktorka.cz*. <https://rodina-deti.doktorka.cz/jak-se-branit-sikane>
- Janovcová, Z. (2004). *Alternativní a augmentativní komunikace*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, Katedra speciální pedagogiky.

- Janošová, P., Kollerová, L., Zábrodská, K., Kressa, J., & Dědová, M. (2016). *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada.
- Jenkins, J. (2019). *Connecting Bullying and School Drop Out*. *National Youth-At-Risk Conference Savannah*. 25.
- Ješina, O., Hamřík, Z., Bartoňová, R., Janečka, Z. Kalman, M., & Vyhliđal, T. (2012). *Podpora aplikovaných pohybových aktivit v kontextu volného času*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Jíra, O. (1997). *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT ČR.
- Jsem rodič. (2020). *V síti*. <https://vsitifilm.cz/jsem-rodic.html>
- Jsem učitel. (2020). *V síti*. <https://vsitifilm.cz/jsem-ucitel.html>
- Kalhous, Z., & Obst, O. (2002). a kol. *Školní didaktika*. Praha. Portál.
- Klusák, V., Chalupová B., & Szymańska, J. (2020). Film V síti: o dětské verzi filmu (rozhovor). *YouTube.com*. https://www.youtube.com/watch?list=RDCMUC_UNzmzFU9uVerynN5XQL0A&v=ySvP3s39iJE&feature=emb_rel_end
- Kolaříková, M., Petrová, A., & Urbanovská, E. (2017). *Profesní připravenost učitelů základních škol v oblasti řešení rizikového chování a možnosti jeho prevence v Moravskoslezském kraji II PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY*. Slezská univerzita v Opavě.
- Kolář, M. (1997). *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Portál.
- Kolář, M. (2001). *Bolest šikanování*. Praha: Porál.
- Kolář, M. (2011). *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál.
- Kopecký, K. (2019). Co děti motivuje k tomu, aby páchaly kyberšikanu? *Server pro pedagogy a jinou zvěřenu*. <http://www.pedagogicke.info/2019/03/kamil-kopeccky-co-deti-motivuje-k-tomu.html>

- Kopecký, K., Szotkowski, R., & Krejčí, V. (2014). *Nebezpečí internetové komunikace IV*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kopecký, K., Szotkowski, R., & Krejčí, V. (2015). *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kopecký, K. (2016). Habilitační práce. Kyberšikana a její specifika v prostředí systému primární prevence rizikového chování. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kopecký, K. (2019). Co děti motivuje k tomu, aby páchaly kyberšikanu? E-bezpečí. <http://www.pedagogicke.info/2019/03/kamil-kopeccky-co-deti-motivuje-k-tomu.html>
- Kopecký, K. & Szotkowski, R. (2017). CO DĚLAT, KDYŽ – INTERVENCE PEDAGOGA Rizikové chování ve školním prostředí – rámcový koncept
- Kornatovská, Z. (2016). Srovnání dostupnosti a nabídky řízených pohybových aktivit pro žáky se zdravotním postižením ve vybraných regionech České republiky a Anglie. *Tělesná kultura*, 39(1), 3-14.
- Kováčová, A. (2012). *Kyberšikanovanie ako novodobý fenomén u žiakov stredných škôl – jeho výskyt a prevencia*. Banská Bystrica: Univerzita Matěje Béla.
- Kowalski, R. M. & Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal Adolesc Health*. 41(6), 22–30. Doi: 10.1016/j.jadohealth.2007.08.017.
- Krejčí, V. (2010). *Kyberšikana – kybernetická šikana (1st ed.)*. Olomouc: Net University Ltd
- Krejčířová, O. (2006). *Speciální pedagogika mentálně retardovaných*. In: Renotiérová, M. Ludíková, L. et al. Speciální pedagogika. 4. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Krejčová, L. Mertin, V., Bučilová Kadlecová J. (2011). *Pedagogická intervence u žáků ZŠ*. Wolters Kluwer ČR.
- Kudláček, M. & Ješina, O. (2013). *Integrovaná tělesná výchova, rekreace a sport*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kybernetické agresí čelili čtyři z deseti žáků základních škol. (2019). *Novinky.cz*. <https://www.novinky.cz/internet-a-pc/clanek/ctyri-z-deseti-zaku-zakladnich-skol-celili-kybersikane-40279719>

- Lečbych, M. (2008). *Mentální retardace v dospívání a mladém dospělosti*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Lenoráková, S., Pöthe, P., & Mašát, V. (2000). *Prevence sexuálního zneužívání mentálně postižených dětí a mládeže*. České Budějovice: Univerzita v Českých Budějovicích.
- Lenoráková, S., Matznerová, I., & Velemínský, M. (2002). *Sexuální zneužívání mentálně retardovaných dětí a mladistvých*. Praha: Elán.
- Linderová, I., Scholz, M., & Munduch, M. (2016). *Úvod do metodiky výzkumu*. Vysoká škola polytechnická Jihlava: Katedra cestovního ruchu.
- Lípa, J. (2018). *Přístupy KSČM ke speciálnímu školství a k inkluzi*. OV KČSM Rychnov nad Kněžnou.
- Lund, E. M., Blake, J. J., Ewing, H. K., & Banks, C. S. (2012). School counselors' and school psychologists' bullying prevention and intervention strategies: A look into real-world practices. *Journal of School Violence, 11*(3), 246-265.
- Lung, F. W., Shu, B. C., Chiang, T. L., & Lin, S. J. (2019). *Prevalence of bullying and perceived happiness in adolescents with learning disability, intellectual disability, ADHD, and autism spectrum disorder*. In the Taiwan Birth Cohort Pilot Study. *Medicine, 98*(6), e14483.
- Mach, J. (2016). Inkluze není žádná revoluce. Z praktických škol do běžných půjde jen 200 dětí. *Novinky.cz*. <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/valachova-inkluzeni-zadna-revoluce-z-prakticky-skol-do-beznych-pujde-jen-200-deti-40006353>
- Maňák, J., & Švec, V. (2004). *Výuková metody*. Brno: Paido.
- Martínek, Z. (2015). *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Havlíčkův Brod: Grada.
- Matějček, Z. (2001). *Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí*. 3. vydání. Jinočany: H & H.
- Matějček, Z. (2015). *Co děti nejvíce potřebují*. Praha: Portál.
- Matějček, Z. (2017). *Rodiče a děti*. Albatros Media, a. s.
- Matoušek, O. (1997). *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství.

- Mellan, J. (2004). *Biologická hlediska sexuality mentálně postižených osob*. Praha: Orfeus.
- Mentální postižení (AAMR, AAIDD). (2010). *Terminologická východiska zaměřena na osoby s lehkým mentálním postižením*.
https://is.muni.cz/el/1441/jaro2013/SP4MK_S4e1/um/Mentalni_postizeni.pdf
- Miovský, M. *Historie a současné pojetí školské prevence rizikového chování v ČR*. Část 1. (p. 17 – 34) In: Miovský M. (2015). *Prevence rizikového chování ve školství I*. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2004). *Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2004). *Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2015). *Zákon č. 82/2015 Sb. Zákon, kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Praha.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2016). *Metodický pokyn k novele vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů*. Odbor předškolního, základního, základního uměleckého a speciálního vzdělávání. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Praha.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2016). *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- Mošna, F. (1991). *Didaktika základů techniky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Neumajer, O., Rohlíková L., & Zounek J. (2015). *Učíme se s tabletem-využití mobilních technologií ve vzdělávání*. Wolters Kluwer.

- Odbor legislativy a koordinace předpisů. (2018). *Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich*. Praha: odbor legislativy a koordinace předpisů
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school. Knowledge base and an effective intervention program*. Blackwell Publishing.
- Orpinas, P., & Horne, A. (2006). *Bullying prevention: creating a positive school climate and developing social competence*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Pávková, J. et al. (2002). *Pedagogika volného času*. Praha: Portál.
- Pavlas Martanová, V., et al. (2012). *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování*. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga
- Pavlovský, P. (2012). *Soudní psychiatrie a psychologie*. Praha: Grada.
- Pacher, P. (2017). *Vývojová psychologie*. University of Applied Management: UAM.
- Patchin, J., M., & Hindura, S. (2019). Lifetime Cyberbullying Victimization Rates Eleven Different Studies 2007-2019. Summary of Our Cyberbullying Research (2007-2019). *CYBERBULLYING RESEARCH CENTER*. <https://cyberbullying.org/summary-of-our-cyberbullying-research>
- Petty, G. (2002). *Moderní vyučování*. Praha: Portál.
- Pivarč, J. (2017). *Poznatky o žákovských prekonceptích mentálního postižení v kontextu proměny paradigmatu současného vzdělávání*. Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta: Karolinum.
- Polášková, L. (2019). Inkluzivní vyhláška ve školním roce 2019/2020 – souhrn. *Školaprofi*. <https://www.skolaprofi.cz/33/inkluzivni-vyhlaska-ve-skolnim-roce-2019-2020-souhrn-uniqueidmRRWSbk196FNf8-jVUh4Eo4HAVsVtiwk6ujPs1cTPIq6tqbuEIDsJw/>
- Projekt. (2016). *SafeLabs*. webriti <http://safelabs.eu/project/>
- Průcha, J., Mareš, J., Walterová, E. (1998). *Pedagogický slovník*. Praha: Portál.

- Průcha, J. (2000). *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Praha: Portál.
- Rady pro bezpečné používání sociálních sítí. (n.d.). @bezpečný internet.cz.
<http://www.bezpecnyinternet.cz/zacatecnik/socialni-site/rady.aspx>
- Reichel, J. (2009). *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada.
- Riebel, J., Jäger, R. S. R. S., & Fischer, U. C. U. (2009). *Cyberbullying in Germany—an exploration of prevalence, overlapping with real life bullying and coping strate .* Psychology Science Quarterly, 51(3), 298–314.
- Rogers, V. (2015). *Hry a aktivity pro zkoumání emocí*. Praha: Portál.
- Říčan, P. & Janošová, P. (2010) *Jak na šikanu*. Havlíčkův Brod: Grada.
- Sedřová, S. (2019). Kyberšikanu dětí zatím rodiče neberou vážně, může ale vést i k sebevraždám. *Novinky.cz*. <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/kybersikanu-deti-zatim-rodice-neberou-vazne-muze-ale-vest-i-k-sebevrazdam-40304677>
- Skrba, A. (2019). Cyberbullying Statistics, Facts, and Trends (2020). *Firstsiteguide.com*.
<https://firstsiteguide.com/cyberbullying-stats/>
- Speciální pedagog. (n. d.). *NÚV - Národní ústav pro vzdělávání*.
<http://www.nuv.cz/projekty/rspp/skolni-specialni-pedagog>
- Strategie a koncept MŠMT. (n.d.). *Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy*.
<https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strategie-a-koncepce-ap-msmt>
- Střížová, V. (2010). *Prezentace informací a komunikace*. Praha: Oeconomica.
- Svozil, B. & Foist, V. (2016). *Strategický management inkluzivní školy*. Liga lidských práv.
- Štefan, V. (2019). Průzkum: S ubližováním se setkává drtivá většina žáků. Počet případů šikany na školách se zvyšuje. *IROZHLAS*. https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/sikana-zakladni-skoly-statistika-pruzkum-scio_1909300658_jak
- Štěrbová, D. (2013). *Pohybové aktivity v životě dětí s hluchoslepotou*. Olomouc: Univerzita Palackého.

- Šimíčková, Čížková, J., Binarová, I., Holásková, K., Petrová, A., Plevová I., & Pugnerová, M. (2005). *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc. Univerzita Palackého.
- Šimoník, O. (2005). *Úvod do didaktiky základní školy*. Brno: MSD.
- Školní metodik prevence (n.d.). *NÚV - Národní ústav pro vzdělávání*.
<http://www.nuv.cz/projekty/rspp/skolni-metodik-prevence>
- Štěpánková, L. (2016). Nejvíce mne děsí psychická šikana a kyberšikana, říká psycholog. *iDnes/Zpravodajství*. https://www.idnes.cz/pardubice/zpravy/rozhovor-se-skolnim-psychologem-o-sikane.A160306_185042_pardubice-zpravy_jah
- Švarcová, I. (2003). *Mentální retardace*. Praha: Portál.
- Tsitsika, A. K., Janikian, M., Mavromati, F., Tzavela, E., & Consortium, the E. N. A. (2012). *Research on Internet Addictive Behaviours among European*.
- Třídní učitel a jeho role ve výchovně-vzdělávacím procesu. (n. d.). *Evropský sociální fond Praha a EU – Investujeme do vaší budoucnosti*.
https://kuhv.vscht.cz/files/uzel/0017037/T%C3%A9ma_11_2.pdf?redirected
- Turek, I. (2008). *Didaktika*. Bratislava: Iura Edition.
- Vágnerová, M. (1999). *Vývojová psychologie*. Praha: Portál.
- Vágnerová, M. (2001). *Psychologie handicapu*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova.
- Vágnerová, M., Hadj-Mousová, Z. Štech, S. (2001). *Psychologie handicapu*. 2. vyd. Praha: Karolinum.
- Vágnerová, M. (2003). *Úvod do vývojové psychopatologie III*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita.
- Vágnerová, M., Strnadová, & I., Krejčová, L. (2009). *Náročné mateřství*. Praha: Univerzita Karlova: Karolinum.
- Valenta, M., Müller, O. (2003). *Psychopedie*. Praha: Parta.
- Valenta, M., Müller, O., et al. (2009). *Psychopedie: teoretické základy a metodika*. Praha: Parta.
- Valenta, M., et al. (2014). *Přehled speciální pedagogiky*. Praha: Portál.

- Válková, H. (2012). *Teorie aplikovaných pohybových aktivit pro užití v praxi I*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Válková, H. (2000). *Skutečnost nebo fikce?: socializace mentálně postižených prostřednictvím pohybových aktivit*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Vantuch, P. (2011). *Trestní zákoník s komentářem: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů: informace z judikatury: k 1.8. 2011*. Anag.
- Vašek, Š. (1994). *Špeciálna pedagogika: terminologický a výkladový slovník*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- Veselovský, M. (2018). Přibývá záškoláků, děti selhávají, inkluze nefunguje, tlačí ji neziskovky, říká Pilař. *Drtinová TV Veselovský*.
<https://video.aktualne.cz/dvtv/pribyva-zaskolaku-a-deti-selhavaji-ucitele-nebyli-na-inkluzi/r~65e83550f61e11e8a1900cc47ab5f122/>
- Výchovný poradce (n.d.). *NÚV - Národní ústav pro vzdělávání*.
<http://www.nuv.cz/projekty/rspp/vychovny-poradce>
- Whitney, I., & Smith, P. K. (1993). *A survey of the nature and extent of bullying in junior/middle and secondary schools*. *Educational Research*, 35(1), 3–25.
- Wolak, J., Finkelhor, D., & Mitchell, K. J. (2008). *How Often Are Teens Arrested for Sexting? Data From a National Sample of Police Cases*. *PEDIATRICS*.
- Willard, N. (2007). *Educator 's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats(1st ed.)*. Center for Safe and Responsible Use of the Internet.
- Zelinková, O. (2001). *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program: nástroje pro prevenci, nápravu a integraci*. Praha: Portál, s. r. o.

13 PŘÍLOHY

HRAVÁ PREVENCE ŠIKANY A KYBERŠIKANY PRO ŽÁKY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Předmluva

Dobrý den,

právě jste otevřeli materiál k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením, který slouží ke zjištění třídního klimatu a lepšího poznání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Popis her uvedených v tomto materiálu k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením je určen pro pedagogické pracovníky, zákonné zástupce žáků, děti se speciálními vzdělávacími potřebami (mentálním postižením).

Mrzí mne, že v době plné solidarity, soucitu, integrace, inkluze, na trhu plného informací chybí, jak pracovat se žáky se speciálními potřebami v rámci prevence šikany a kyberšikany. Uvedené hry v tomto materiálu k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením vycházejí z knih: Hry a aktivity pro zkoumání emocí, Psychomotorika pro tebe, Jak zlepšit vztahy v naší třídě. Kurz osobností a sociální výchovy pro žáky 2. stupně ZŠ. a webové stránky Linky důvěry. Hry jsou modifikovány tak, aby je mohli hrát žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. Hratelnost byla ověřena na osobách s lehkým a středně těžkým mentálním postižením ve věku 11 - 15 let. Hry uvedené v tomto materiálu k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením obsahují spousty obrázků, hry jsou zaměřené na uvědomování si emocí, upevňování vhodného chování či jak se chovat na internetu. Na tento materiál k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením navazují další dva materiály k prevenci šikany a kyberšikany s názvy Stop šikaně a kyberšikaně pro žáky s mentálním postižením a Pracovní listy k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením.

Doufám, že se Vám i Vaším žákům, dětem budou hry líbit a pomohou k předcházení nepříjemných situací.

Pokyny k práci s materiálem k prevenci

1. Materiál k prevenci obsahuje popis her určený pro Vás.
2. Pořadí uvedených her je na Vás.
3. Věnujte jednotlivým hrám dostatek času.
4. Pozorujte reakce žáků.
5. Komunikujte dostatečně se žáky.
6. Nepřekřikujte se.
7. Pokud by byla nějaká situace pro žáka nepříjemná, použijte pravidlo STOP.
8. Upevňujte žáky ve vhodném chování, jednání.
9. Po každé hře se zeptejte Vašich žáků, jak se jim hra líbila, co si z ní odnášejí.

Obsah

Trychtýř.....	4
Pexeso	5
Kufr	15
Pomocná ruka	17
Ruce	18
Klubíčko vztahů	20
Dárky.....	21

Trychtýř

Hra slouží k rozvoji spolupráce a komunikace, přispívá k odhalení typu temperamentu, k vůdci skupiny, ale i k odhalení „černých ovcí“ ve skupině (Blahutková, 2017).

Hra je vhodná pro žáky s lehkým a středně těžkým mentálním postižením.

Popis hry - žáci se rozestoupí kolem padáku a uchopí jej oběma rukama. Do padáku vyučující vloží několik barevných míčků, jejichž barvy žákům připomene. Žáci se snaží vzájemnou spoluprací a pohybem padáku dostat určenou barvu míčků učitelem do středu, aby vypadla otvorem. Vyučující drží v ruce míče dané barvy, aby žáci věděli, jakou barvu mají dostat do středu (Blahutková, 2017).

Pexeso

Cílem hry je zjistit, jak žáci jednotlivé obrázky pojmenovávají. Dobré je vnímat jejich reakce, můžete takto odhalit jejich silné a slabé stránky. Hrou se žáci učí fair-play, vyhrávat, ale i prohrávat. Procvičují si paměť, jemnou motoriku a obohacují si slovní zásobu (Nordi, n. d.)

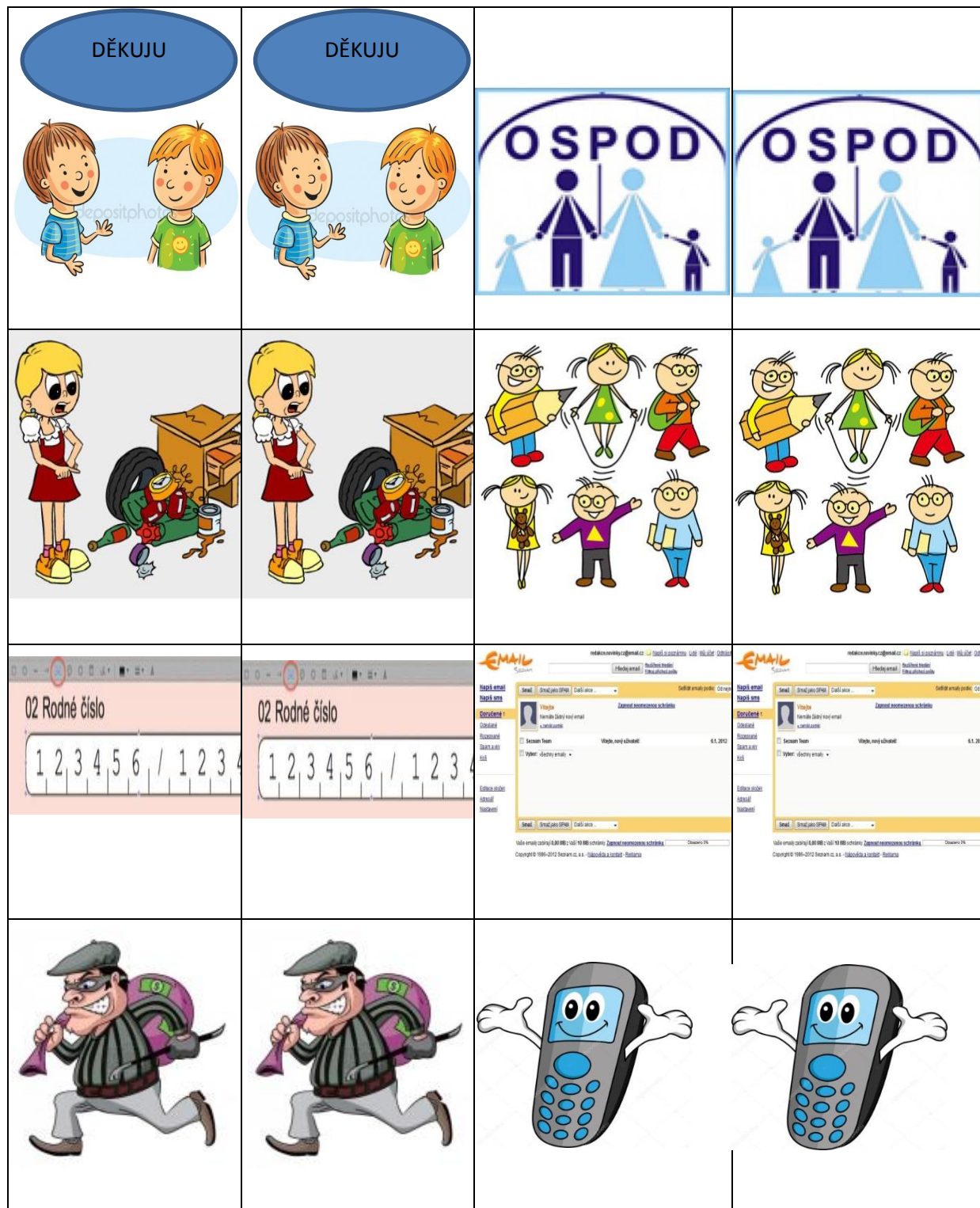
Hra je vhodná pro žáky s lehkým a středně těžkým mentálním postižením.

Popis hry – žáci si sednou do kruhu, aby na karty dobře viděli a měli k nim přístup. Karty se zamíchají a rozloží lícem dolů tak, aby nikdo ze žáků neznal rozložení karet. Žáci postupně otáčejí dvojici karet lícem vzhůru, aby je viděli i ostatní žáci. Otočené karty lícem vzhůru žák popisuje, co vidí na obrázku. Pokud si neví rady, vyzve učitel ostatní žáky, aby kartu s obrázkem pojmenovali. Pedagog hraje se žáky, kontroluje správnost pojmenování obrázku. Pokud karty k sobě nepatří, otočí je zpět lícem dolů a pokračuje další žák v pořadí. Hraje se tak dlouho, dokud nejsou všechny karty rozebrány. Vítězem se stane žák s největším počtem nalezených karet (Nordi, n. d.).

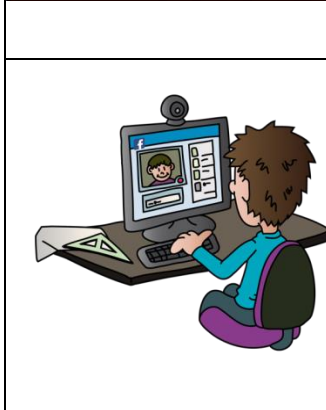
Další možnosti jak využít obrázky z pexesa:

- 1) Dejte žákům samostatný, skupinový úkol, aby našli obrázky s vhodným, nevhodným chováním.
- 2) Obrázky lze použít i jako formu alternativní a augmentativní komunikace.

Místo narození: Praha 10	
Chování	
Prospěch v povinných předmětech	
Český jazyk a literatura	1
Průsloví	1
Matematika	1
Hudební výchova	1
Výtvarná výchova	1
Praktické činnosti	1
Tělesná výchova	1
Prospěch v nepovinných předmětech a zájmových útvarech	

Místo narození: Praha 10	
Chování	
Prospěch v povinných předmětech	
Český jazyk a literatura	1
Průsloví	1
Matematika	1
Hudební výchova	1
Výtvarná výchova	1
Praktické činnosti	1
Tělesná výchova	1
Prospěch v nepovinných předmětech a zájmových útvarech	

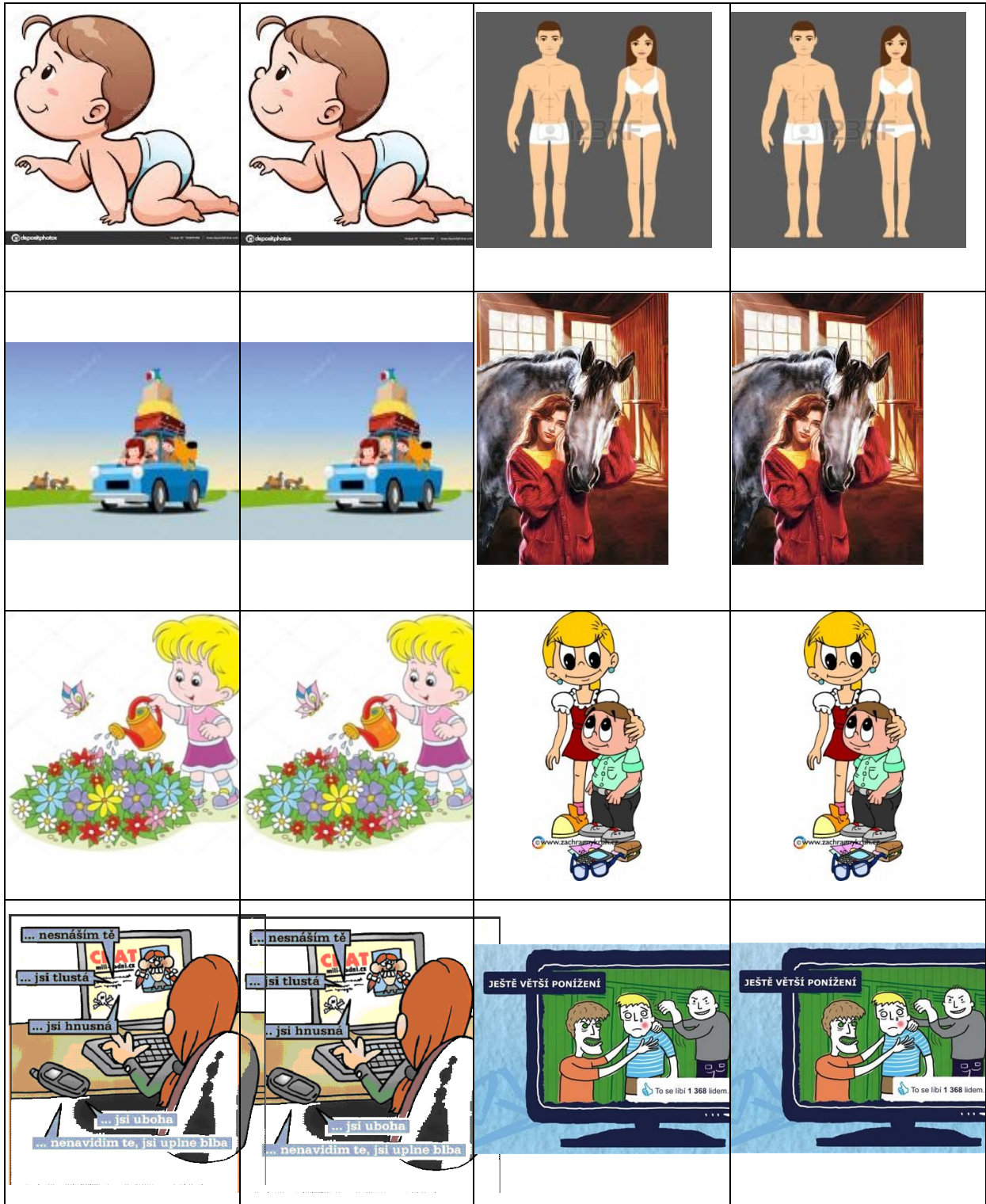

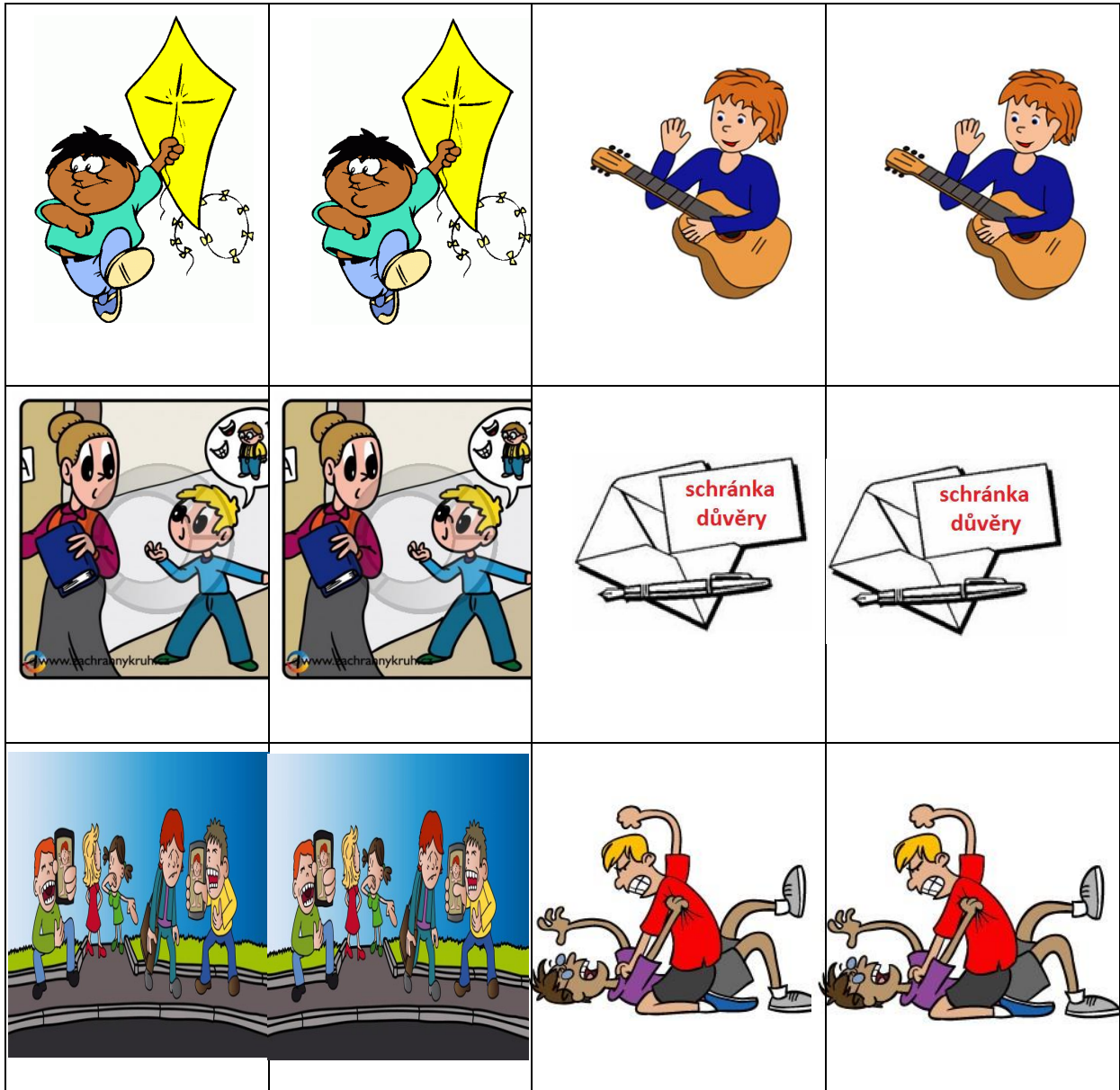

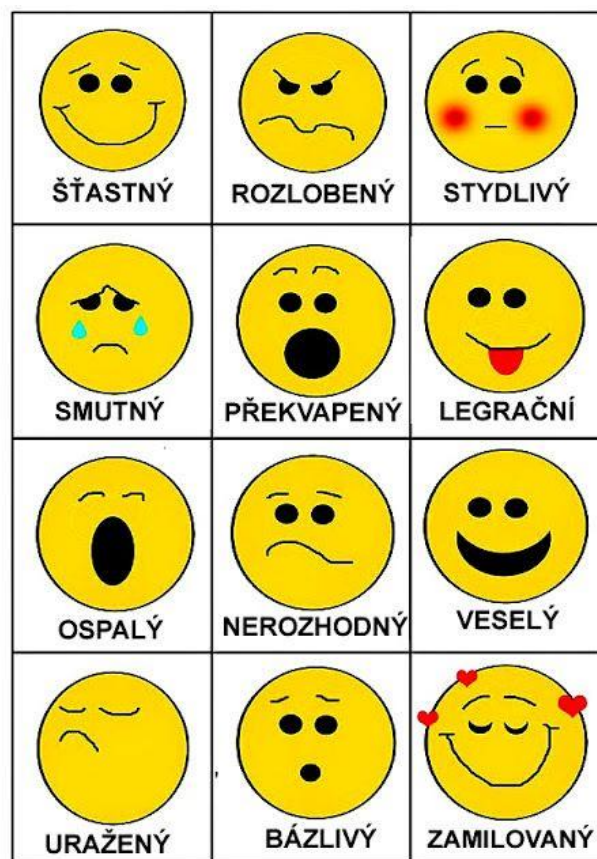
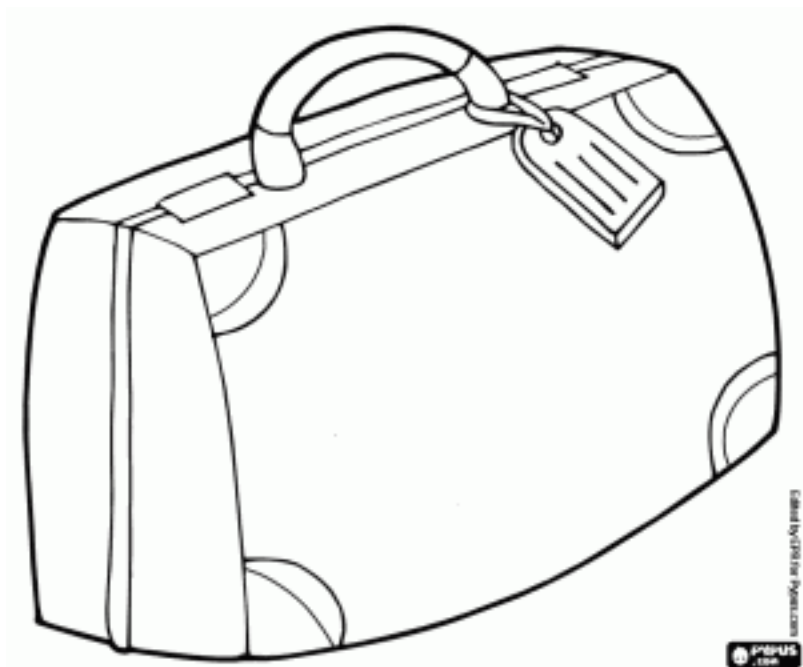

Kufr

Cílem této hry je zmapování, jak se žáci ve třídě navzájem vnímají (Marková, 2012).

Hra je vhodná pro žáky s lehkým mentálním postižením.

Popis hry - žáci sedící v kruhu, dostanou vytištěný obrázek kufru, který si podepíší sami, nebo jim vyučující pomůže. Pedagog se žáky zopakuje, jaké druhy emocí znají, vysvětlí jim, co dané jednotlivé obrázkové emoce znamenají. Jednotlivé „kufrů“ se posílají po kruhu, do kterých žáci dle svých schopností mohou psát, kreslit, vlepat obrázky emocí, podle toho, jak jednotlivé spolužáky vnímají. Po obtočení „kufru“ po kruhu, se mohou žáci pochlubit, co jim spolužáci nabalili (Marková, 2012).

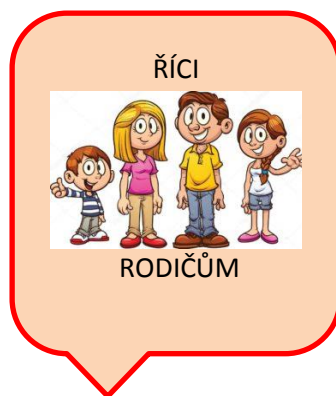

Říci/neříci

V současné době plné virtuální komunikace je důležité naučit žáky, jaký typ osobních informací je dobré říci, sdílet s ostatními a jak se toto nastavení může lišit v závislosti na individuálních „komunikačních zónách“ a vztazích (Rogers, 2015).

Hra je vhodná pro žáky s lehkým mentálním postižením.

Popis hry – žáci si vytvoří nebo dostanou kartičky s nápisy: „Říci kamarádům“, „Říci rodičům“, „Neříkat nic (nechat si pro sebe)“. Vyučující vysvětlí žákům význam jednotlivých kartiček, zeptá se jich, kdo jsou to přátelé, rodina. Učitel se následně žáků táže, zda a s kým by sdíleli dané informace či nikoliv. Vyučující dá žákům časový prostor na promyšlení. Následně učitel vyzve žáky, aby na již promyšlenou otázku zvedli zvolenou kartičku a svou odpověď jednotlivě zdůvodnili. Závěrem by měl pedagog informovat žáky, aby důležité věci světovaly pouze těm lidem, ke kterým mají plnou důvěru (Rogers, 2015).

Příklady otázek:

- 1) Někdo ti vědomě bere peníze.
- 2) Někdo ti neustále bere a ničí věci.
- 3) Někdo tě opakovaně mlátí, kope, škrtí.
- 4) Někdo ti opakovaně nadává, vyhrožuje přes internet či mobilní telefon.
- 5) Někdo zveřejní na internet video, fotky, kde je ti ubližováno.
- 6) Kolik máš peněz?
- 7) Číslo na mobilní telefon.
- 8) Heslo na e-mail, Facebook....

Pomocná ruka

Hra učí žáky rozpoznat osoby, kterým se mohou svěřit, mají-li nějaké trápení či problémy (Rogers, 2015).

Hra je vhodná pro žáky s lehkým mentálním postižením.

Popis hry – žáci si sednou do kruhu, aby na sebe dobře viděli. Pedagog před žáky předloží obrázek, ke kterému přečte níže uvedené situace. Jména v příběhu upraví tak, aby nebyla použita jména žáků ze třídy. Po přečtení se žáků učitel zeptá, co si z textu pamatují. Následně text čte ještě jednou, větu po větě a táže se žáků, jak se jednotlivé osoby z příběhů mohou cítit, kde by hledali pomoc atd. Na základě jejich odpovědí rozvádí diskuzi (Rogers, 2015).

- Janovi je deset let, nosí brýle a je nejmenší ve třídě. Nesnáší tělocvik, zato mu jde dobře matematika a jeho písemky patří vždy k těm nejlepším. Ostatní děti se mu posmívají a říkají mu „vědátor“, „svatoušek“ nebo „mazánek“. V šatně mu vyndávají brýle z batohu a pohazují si s nimi ... (Rogers, 2015, p. 58).

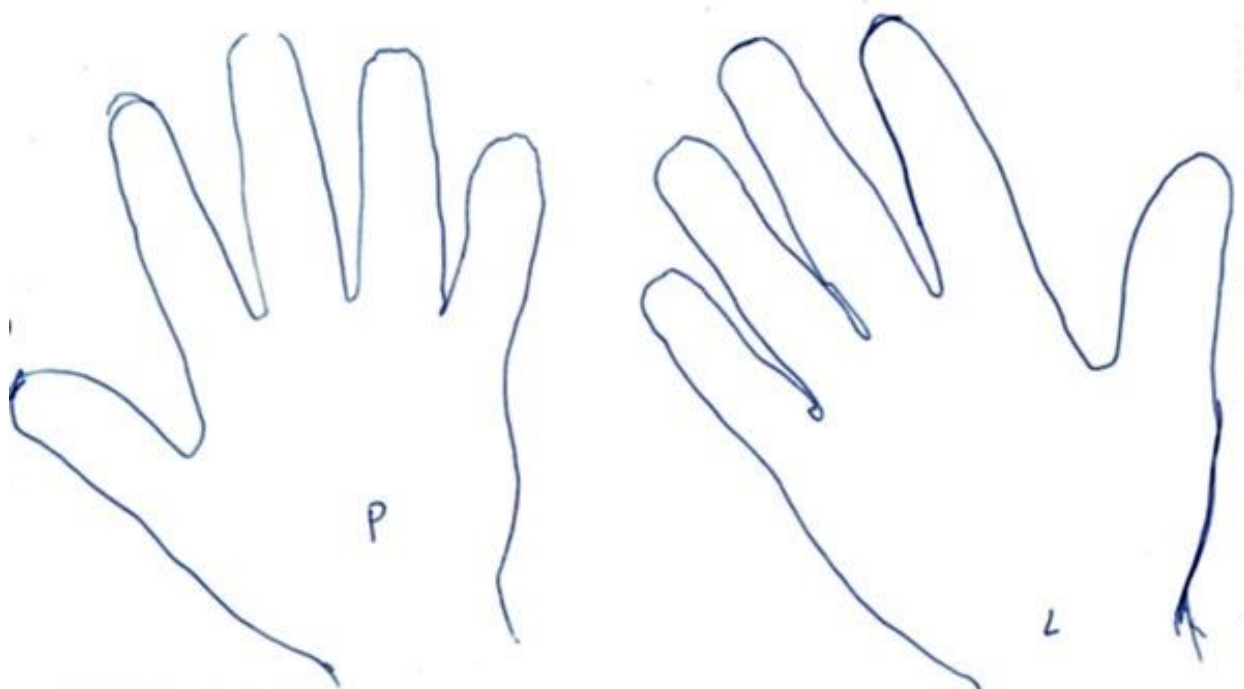
- Karel neví, co mám dělat. Kluci ho o přestávce vyfotili se špinavou pusou od čokolády a dali to na Facebook s komentářem, že je prase. Karel dostal na mobil SMS zprávu, „že si má pořídit chlív, aby měl kde jít“. Karel řekl vše mámě, poslechl ji, aby to neřešil, SMS zprávu smazal a kluků si nevsímal. Od té doby se s ním přestali bavit všichni ve třídě, smějí se mu, pomlouvají ho a vše je se jenom zhoršuje, neví co má dělat (Linka bezpečí, n.d.).

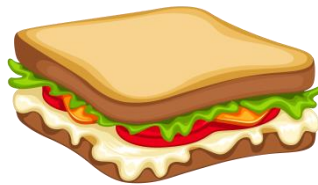
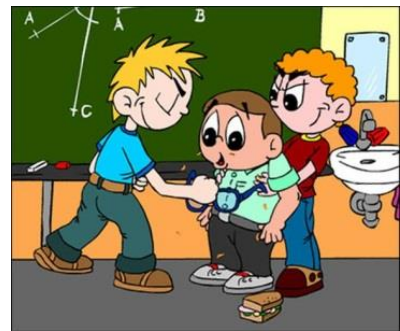
Ruce

Hra slouží ke stmelení kolektivu a zlepšení vztahů a spolupráce ve třídě. Žáci si hrou uvědomují své hranice citlivosti, že to co někomu může připadat jako legrace, pro druhého může být zraňující (Martincová, 2012).

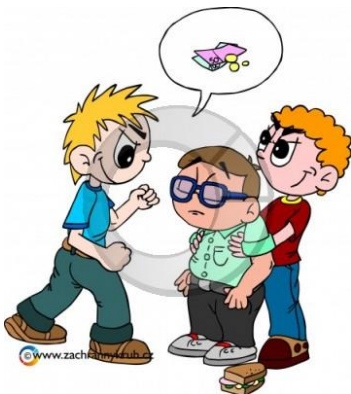
Hra je vhodná pro žáky s lehkým a středně těžkým mentálním postižením.

Popis hry - žáci překreslí na papír své ruce. Popřípadě jim pomůže vyučující nebo jim rozdá již předkreslené a popsané ruce. Po obkreslení rukou, pedagog zopakuje, natrénuje se žáky, co je levá a pravá ruka. Pomůže jim ruce popsat písmeny L = levá, P = pravá. Ruce lze označit i jinými způsoby například barvami, obrázky. Do levé ruky nakreslí, vlepí obrázek znázorňující, co se jim líbí ve třídě. Do druhé ruky napíše, nakreslí, vlepí, co se jim ve třídě nelíbí. Vzkaz je určen k jednotlivci či celé třídě. Anonymně, vyplněné papíry vyučující sesbírá, zamíchá a čte, říká nahlas, co vidí na obrázcích a povídá si o nich se žáky (Martincová, 2012).

shutterstock.com · 647277301

Klubíčko vztahů

Hlavním smyslem hry je, aby došlo ke vzájemnému posílení vztahů, sebedůvěry jednotlivých členů ve třídě (Švec, Jeřábková, Kolář, 2007).

Hra je vhodná pro žáky s lehkým a středně těžkým mentálním postižením.

Popis hry - žáci sedí v kruhu, ve kterém si hází klubíčkem vlny a vytváří „pavučinu“. Ten, kdo hází klubíčkem, musí oslovit jménem spolužáka, kterému přihrává. Žák házející klubíčkem řekne vybranému spolužákovi něco pěkného, například: jsme kamarádi, má pěkné oblečení, pomáhá mi, hrajeme si spolu. Žáci hází klubíčkem tomu, kdo ho ještě neměl. Poté, co se vrátí klubíčko učiteli, „pavučina“ se uzavírá (Švec, Jeřábková, Kolář, 2007).

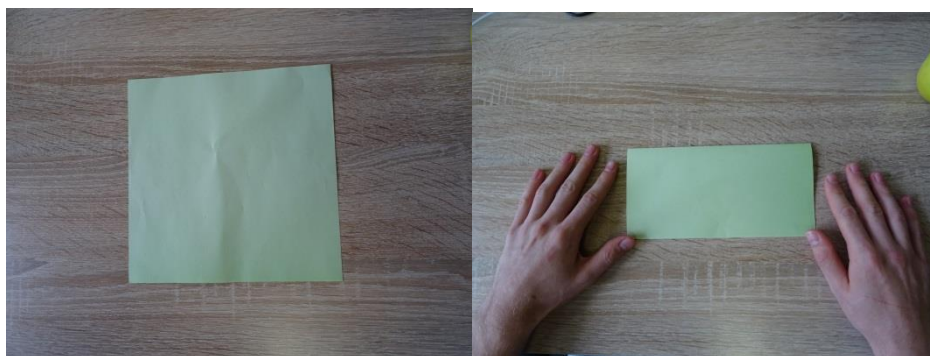

Dárky

Cílem hry je, aby žáci dovedli rozpoznat dovednosti a schopnosti ostatních. Nabízí pozitivní zpětnou vazbu v závěrečném sezení. Pomáhá žákům zvyšovat sebevědomí a získávat sebeúctu (Rogers, 2015).

Hra je vhodná pro žáky s lehkým a středně těžkým mentálním postižením.

Popis hry – každý žák dostane tolik papírků, kolik je ostatních členů třídy. Každý má za úkol napsat, nakreslit, nalepit pozitivní vzkaz komukoliv ze třídy, kdo se účastnil komunikačního kruhu. Anonymní vzkazy žáci přeloží napůl a na vrchní stranu napíší jméno osoby, které chtějí tento „dárek“ poslat. S popisem vzkazů pomůže vyučující. Všechny vzkazy jsou dány do tašky. Poté pedagog podle jmen rozděljuje žákům papírky. Vzkazy si žáci mohou přečíst, prohlédnout hned či později (Rogers, 2015).

Referenční seznam

Baby learn to crawl. (n.d.). *Shutterstock*. ID : 515915641. <https://www.shutterstock.com/zh-Hant/image-vector/vector-illustration-cartoon-baby-learn-crawl-515915641>

Blahutková M. (2017). *Psychomotorika pro tebe*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o.

Businessman headache (n.d.). *Shutterstock*. ID: 710374771. <https://www.shutterstock.com/es/image-vector/vector-flat-man-businessman-headachecompassion-fatiguedisease-647277301>

Co je sexting. (n.d.). *Facebook tak trochu jiná sociální síť*. <http://falesnasit.pisq.cz/>

Colp, M. (2016). Vacations: They Are School Absences Too... . *Empower the potential*. <https://blogs.rockyview.ab.ca/tag/attendance/>

Člověka klíče a dům - Domácí úvěr. (2013). *Depositphotos*. ID vektoru: 30898495. <https://cz.depositphotos.com/30898495/stock-illustration-home-loan-business-cartoon.html>

Diagnostický ústav pro mládež Lublaňská 33, Praha 2. (2017). *Wikipedie*. https://cs.wikipedia.org/wiki/Diagnostick%C3%BD_%C3%BAstav

Dívka zalévá květin. (n.d.). *Depositphotos*. <https://cz.depositphotos.com/vector-images/zal%C3%A9v%C3%A1n%C3%AD.html?qview=43554511>

Draci. (2013). *Nápady pro učitele*. <http://barunkkka90.blog.cz/en/1202/basnicky-o-pousteni-draka>

Emoji Yes GIF. (2018). *Tenor*. <https://tenor.com/view/emoji-yes-bored-sigh-talking-gif-117680>

Enter to Win No ratings yet. (2018). *Food Kids Like*. <http://foodkidslike.com/2018/03/30/enter-to-win/>

- Examining the Bullying Situation. (2009). *The Situationist Staff*.
<https://thesituationist.wordpress.com/2009/06/17/examining-the-bullying-situation/>
- Facebook, přátelé, komunikace. (n.d.). *Pixabay*.
<https://pixabay.com/cs/illustrations/facebook-p%C5%99%C3%A1tel%C3%A9-komunikace-2229910/>
- Facebook: jaké hrozí nebezpečí. (2015). *Abc*. <https://www.abicko.cz/clanek/precti-si-technika/18758/facebook-jake-hrozi-nebezpeci.html>
- Father scolding his son (n. d.). *Dreamstime.com*. ID 44516702.
<https://www.dreamstime.com/stock-illustration-father-scolding-his-son-vector-illustration-image44516702>
- Fuxová, H. (n.d.). Výchovný poradce. *Základní škola Hulín*.
<https://www.zshulin.cz/skola/skolni-poradenske-pracoviste/vychovny-poradce/>
- Holka volá na linku bezpečí. (n.d.). *Záchranný kruh*. <https://www.zachranny-kruh.cz/holka-vola-linku-bezpeci-02.html>
- Hra na kytaru. (n.d.). *Rytmik*. <http://www.rytmik-krouzky.cz/hra-na-kytaru>
- Jak složit krabičku z papíru. (n.d.). *WikiHow*. <https://www.wikihow.cz/Jak-slo%C5%BEit-krabi%C4%8Dku-z-pap%C3%ADru>
- Kašpárková, B. (n.d.). Šikana - rady dětem. *Záchranný kruh*. <https://www.zachranny-kruh.cz/pro-verejnost/kriminalita-rizikove-chovani/sikana-a-nasili/sikana-rady-detem.html>
- Kluci bijí spolužáka s brýlemi - chtějí jeho mobil. (n.d.). *Záchranný kruh*.
<https://www.zachranny-kruh.cz/kluci-biji-spoluzaka-s-brylemi-chteji-jeho-mobil.html>
- Kluk se posmívá brýlatému spolužákovi spolu z ostatními spolužáky (n.d.). *Záchranný kruh*.
<https://www.zachranny-kruh.cz/kluk-se-posmiva-brylatemu-spoluzakovi-spolu-z->
- Kluk upozorňuje učitelku na spolužáky posmívající se brýlatému spolužákovi. (n.d.).
Záchranný kruh. <http://www.zachranny-kruh.cz/kluk-upozorňuje-ucitelku-na-spoluzaky-posmivajici-se-brylatemu.html>

Klušák, J. (2016). Důkaz o zneužívání moci OSPOD 47. <http://www.klusak.info/-dukaz-o-zlocinech-ospod-c-3/697-dukaz-o-zneuzivani-moci-ospod-47.html>

Kreslený globální vesnice se skupinou mládež hraje (n.d.). *Depositphotos*.
<https://cz.depositphotos.com/vector-images/kamar%C3%A1di-kreslen%C3%A1.html?qview=30500587>

Který je nejhodnotnější dárek, který jste kdy darovali? (n.d.). *Tulana Influencers*.
<https://cz.toluna.com/opinions/4575655/Kter%C3%BD-byl-nejhodnotn%C4%9Bj%C5%A1%C3%AD-d%C3%A1rek,-kter%C3%BD-jste-kdy-darovali>

Lafeber, A. (2017). *What's next in the competitive examinations?*
[https://languagecareers.un.org/dgacm/Langs.nsf/files/Anne_Lafeber_Whats_next/\\$FILE/14%20Anne%20Lafeber_What%27s%20next%20in%20the%20competitive%20examinations.pdf](https://languagecareers.un.org/dgacm/Langs.nsf/files/Anne_Lafeber_Whats_next/$FILE/14%20Anne%20Lafeber_What%27s%20next%20in%20the%20competitive%20examinations.pdf)

Lidské tělo – pravidla první pomoci a ochrany zdraví. (n.d.). *Investice do rozvoje vzdělávání*.
https://www.google.com/search?hl=cs&tbs=simg:CAQSrgIJjT8cBDrPp4gaogILELCMpwgaYgpgCAMSKKkKtBT1E8cU5QnJHsoUmhHIFOMJtCm4OKs1rDWjI4Ms0De2NZAstykaMPoQrQm555gyIZggO4bVsEFbyCeiGk0tcl7aogwIy7yKj6Bkr54vfBBFNxo8L6QSAEDAsQjq7CBoKCggIARIEQ1c0SgwLEJ3twQkamgEKIQoNZmVhdHyZSBwaG9uZdqliPYDDAoKL20vMGJ4eXl4XwoZCgdjYXJ0b29u2qWI9gMKCggvbS8wMjE1bgofCgxpBx1c3RyYXRpb27apYj2AwsKCS9tLzAxa3I4ZgoXCgRnaXJs2qWI9gMLCgkvbS8wNXI2NTUKIAoNbW9iaWxlIGRldmljZdqliPYDCwoJL20vMMwc3dqDA&q=feature+phone&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwjqqav9MnpAhVQUEAHV_fCXsQwg4oAHoECAyQJw&biw=1525&bih=753#imgrc=URtruq9WxvdSAM

Linka bezpečí. (n.d.). *Modelový příběh*. <https://www.linkabezpeci.cz/poradna/ublizovani,-zneuzivani,-sikana/kybersikana/>

Linka důvěry Ústí nad Orlicí. (n.d.). *Česká asociace pracovníků linek důvěry*.
http://www.capld.cz/index.php?route=product/product&product_id=52

Man and woman with athletic body in underwear. (2013). *123RF*. ID: 56909379.
https://cz.123rf.com/photo_56909379_mu%C5%BE-a-%C5%BEena-s-atletickou-

postavu-ve-spodn%C3%ADm-pr%C3%A1dle-zdrav%C3%A1-fitness-vektorov%C3%A9-ilustrace-.html?fromid=d3A0RE1IVnF6bXpsK1JXSEs2NVMwdz09

Marková, M. (2012). In: Rogers, V. (2015). *Hry a aktivity pro zkoumání emocí*. Praha: Portál.

Martincová, J. (2012). In: Rogers, V. (2015). *Hry a aktivity pro zkoumání emocí*. Praha: Portál.

Mobilní telefon kreslený. (n.d.). *Foto & fotky*. ID:11057822. [https://fotky-foto.cz/fotobanka/mobilni-telefon-kresleny\(4-11057822\)/](https://fotky-foto.cz/fotobanka/mobilni-telefon-kresleny(4-11057822)/)

Morning cicle. (n.d.). *Shutterstock*. ID: 545262874. <https://www.shutterstock.com/es/image-vector/smiling-kindergarten-teacher-talks-children-sitting-545262874>

Na koho se můžeš obrátit? (n.d.). <https://www.liberec.cz/files/dokumenty/odbory/odbor-socialni-pece/letak-pro-deti.pdf>

Naumov, E. (n.d.). Two Boys Fist Fight Positions, Aggressive Bully In Long Sleeve Red Top Fighting Another Kid Who Is Fighting Back. *123RF*. ID: 68982828. https://cz.123rf.com/photo_68982828_stock-vector-two-boys-fist-fight-positions-aggressive-bully-in-long-sleeve-red-top-fighting-another-kid-who-is-fi.html

Nálady. (n.d.). *Tichov domě – není pro mě*. <http://zijemepotichu.blog.cz/galerie/piktogramy-a-jine/obrazek/104908844>

Nález nebezpečného předmětu. (n.d.). *Záchranný kruh*. <https://infobox.zachranny-kruh.cz/projektove-vyucovani/04-nalez-nebezpecneho-predmetu.html>

Nefunkční počítačový virus kreslený – stock ilustrace. (2014). *Depositphotos*. ID:52600383. <https://cz.depositphotos.com/52600383/stock-illustration-broken-computer-virus-cartoon.html>

Nordi. (n.d.). Pexeso Pravidla. *Karetní a jiné společenské hry*. <https://karetnihry.blogspot.com/2011/04/pexeso-pravidla.html>

Nueva terapia para la familia. (2013). *Teléfono de la Esperanza de Valencia*. <http://telefonodelaesperanzadevalencia.blogspot.com/2013/08/>

- Obkreslování a šablony. (2016). *Matky na palubu*.
<http://www.matkynapalubu.cz/2016/03/hrajeme-si-s-pastelkami.html>
- Olion. (2011). Kriminál neboli vězení. *Brejle.net*. <http://www.brejle.net/svet-koleme/kriminal-neboli-vezeni/>
- Omalovánka Kufr je připraven k jízdě. (n.d.). *Onlineomalovanky.cz*.
<https://cz.pinterest.com/pin/278801033165700619/>
- Padre rimprovera la figlia. (2016). *Depositphotos*. ID: 111377522.
<https://it.depositphotos.com/111377522/stock-illustration-father-scolds-his-daughter-vector.html>
- Pc Master's cover photo. (n.d.). *PC Master*.
<http://www.findglocal.com/EC/Samborond%C3%B3n/356788861171347/Pc-Master>
- Pochvala za vzorné chování. (n.d.). *Remauh*. <https://www.remauh.cz/pochvala-za-vzorne-chovani-P/>
- Polhová, M. (n.d.). Kyberšikana. *Základní a mateřská škola Stráž pod Ralskem, příspěvková organizace*. <https://www.zsstraz.org/61-sikana>
- Policista řeší spor. (n.d.). *Záchranný kruh*. <https://www.zachranny-kruh.cz/policista-resi-spor.html>
- Poslední spaní předškoláků. (2018). *Mateřská škola Telnice*.
<http://www.zstelnice.cz/ms/content/posledn%C3%AD-span%C3%ADp%C5%99ed%C5%A1kol%C3%A1k%C5%AF-1562018>
- Pozitiva sociálních sítí. (n.d.). Facebook(simulátor sociální sítě). <https://www.e-bezpeci.cz/fakebook/?akce=socialniste>
- Prasátko a mince. (n.d.). *Depositphotos*. <https://cz.depositphotos.com/vector-images/pras%C3%A1tko.html?qview=43232491>
- Pravidla dobrého soužití. (2014). ZŠ Kounice. <https://prvnaci-kounice-2014.webnode.cz/pravidla-dobreho-souziti/>

- Quién no podrá usar WhatsApp? (2016). *Entérate*. <https://www.mujer.com.pa/enterate/quien-no-podra-usar-whatsapp>
- Regiaonline. (n. d.). Regiaonline pancadaria: Briga em bar exalta os animos em gloria de dourados. *Regiaonline*. <http://www.regiaonline.com/regiaonline-pancadaria-briga-em-bar-exalta-os-animos-em-gloria-de-dourados/>
- Rogers, V. (2015). *Hry a aktivity pro zkoumání emocí*. Praha: Portál.
- Seznam.cz spouští nový Email. (2012). *Novinky.cz*. <https://www.novinky.cz/internet-a-pc/clanek/seznam-cz-spousti-novy-email-160774>
- Schránka důvěry. (n.d.). *Základní škola a Mateřská škola Albrechtice*. <http://www.zsalbrechtice.cz/cs/schranka-duvery.html#.XsbsMDngq00>
- Skoleuniform (n.d.). *Colourbox*. Vektor: 12636888. <https://www.colourbox.dk/vektor/pige-skolepige-hunkoen-vektor-12636888>
- Sonho de Criança. (2016). <http://www.wamopedagogia.blogspot.com/2016/02/sonho-de-crianca.html>
- Smajlíci. (2018). <http://www.kdyzsenudis.estranky.cz/fotoalbum/smajlici/images.html>
- Smajlíci jsou (hned po zvířátkách). (n.d.). *Emma watson*. <https://www.hryprodivky.cz/blog/emma-watson/smajlici-jsou-hnet-po-zviratkach>
- Snadné vyplňování PDF formulářů pomocí aplikace Náhled. (2013). *Jabličkář.cz*. <https://jablickar.cz/snadne-vyplnovani-pdf-formularu-pomoci-aplikace-nahled/>
- Stocková. (n.d.). Učitel a tabule. *Depositphotos*. <https://cz.depositphotos.com/vector-images/u%C4%8Ditel.html?qview=44739717>
- Škola. (n.d.). https://wlckova.estranky.cz/fotoalbum/schema_skola.-.html
- Šoltysová V. (2016). Senioři trénovali paměť. <http://www.homerlive.cz/seniori-trenovali-pamet/>
- Švec, J., Jeřábková S., Kolář M. (2007). *Jak zlepšit vztahy v naší třídě. Kurz osobností a sociální výchovy pro žáky 2. stupně ZŠ*. Praha: Občanské sdružení Projekt Odyssea.

Teacher reading a fairytale to kids while sitting on a carpet, childrens education and upbringing in school, preschool or kindergarten, colorful characters. (n.d.).

Shutterstock. ID: 684067513. <https://www.shutterstock.com/cs/image-vector/teacher-reading-fairytale-kids-while-sitting-684067513>

Teddy Bear Clipart Mama Angry. (n.d.). <https://www.clipart1001.com/teddy-bear-clipart-mama-angry/>

Tomsová, M. (2016). Pavučina přátelství. *Naše dvojka – škola, kde se domluvíme*.
<http://www.2zsmb.cz/pavucina-pratelstvi>

Tleskající smajlík. (n.d.). *Depositphotos*. <https://cz.depositphotos.com/stock-photos/aplaus.html?qview=11570432>

Treyelise, S. (2018). People who curse are both honest and smart, study finds. *New Jersey*.
<https://nj1015.com/people-who-curse-are-both-honest-and-smart-study-finds/>

Two Cartoon Boys Talking. (n.d.). *Megapixl.com*. ID: 48306650.
<https://www.megapixl.com/two-cartoon-boys-talking-illustration-48306650>

Uškrtit, Druhý. (n.d.). *Canstockphoto*. <https://www.canstockphoto.cz/u%C5%A1krtit-druh%C3%BD-23970947.html>

Urbišová, I. (2016). *Mateřská škola Hlušovice*. <http://www.mshlusovice.cz/2016/08/30/novy-skolni-rok/>

Úraz hlavy - kluk v bezvědomí dýchá, zotavovací poloha krok 6. (n.d.). *Záchranný kruh*.
<https://www.zachranny-kruh.cz/uraz-hlavy-kluk-v-bezvedomi-dycha-zotavovaci-poloha-krok-6.html>

Ve škole kluci se smějí spolužákovi s brýlemi. (n.d.). *Záchranný Kruh*.
<http://www.zachranny-kruh.cz/ve-skole-kluci-se-smeji-spoluzakovi-s-brylemi.html>

Ve škole kluci zamkli spolužáka na WC. (n. d.). *Záchranný kruh*. <http://www.zachranny-kruh.cz/ve-skole-kluci-zamkli-spoluzaka-na-wc.html>

Vysvědčení z jedenáctiletky, 1959. (2017). *Wikipedie*.
https://cs.wikipedia.org/wiki/Jeden%C3%A1ctilet%C3%A1_st%C5%99edn%C3%AD_%C5%A1kola

Weiss, Y. (n.d.). Objímání emotikony. *Myloview*. ID: 3303614, 26236598.
<https://myloview.cz/fototapeta-objimani-emotikony-c-3268BE>

What rules should parents put in place when they allow children to have tech devices? (n. d.).
Meghan Leahy Parent Coach. <https://www.mlparentcoach.com/washington-post/what-rules-should-parents-put-in-place-when-they-allow-children-to-have-tech-devices/>

Zamilovaný smajlík. (2016). *Smajlíci, kteří mně nejvíce vystihují*.
<http://blogdelfinka123.blog.cz/en/1601/smajlici-kteri-mne-nejvic-vystihuji>

Zákaz psát tužkou. (2015). *Depositphotos*. ID: 76472077.
<https://cz.depositphotos.com/76472077/stock-illustration-ban-write-pencil.html>

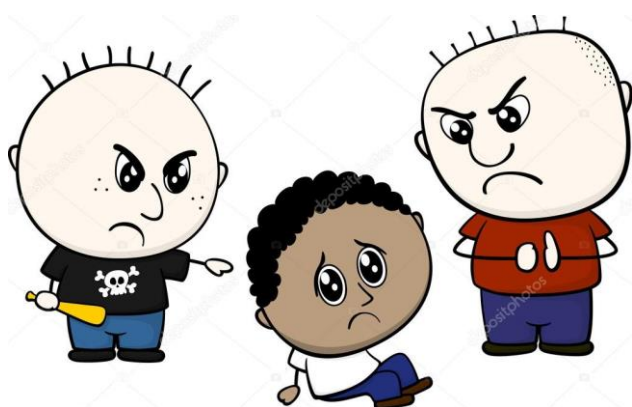
Základem správné léčby je dítěti vysvětlit pravidla stravování v závislosti na hladině glykémie. (2017). *Moje dítě má cukrovku: Rady pro rodiče diabetiků. Moje zdraví*.
<https://www.mojezdravi.cz/zdravi-deti/moje-dite-ma-cukrovku-rady-pro-rodice-diabetiku-983.html>

Zloděj kreslený. (n. d.). *Fotky & foto*. ID: 58431601. [https://fotky-foto.cz/fotobanka/zlodej-kresleny\(4-58431601\)/](https://fotky-foto.cz/fotobanka/zlodej-kresleny(4-58431601)/)

Značka signální samolepicí APLI "zákaz mobilního telefonu". (n. d.). *Paperahome*.
<https://www.paperahome.cz/zbozi/kategorie/kancelar/znacka-signalni-samolepici-apli-zakaz-mobilniho-telefonu.html>

Žákovská knížka z 1. třídy. (n. d.). *Archiv M.L.* <https://supermamy.maminka.cz/galerie/back-to-school/679992/tomu-neuverite-absurdni-poznamky-od-ucitelu-v-zakovskych?foto=0>

STOP ŠIKANĚ A KYBERŠIKANĚ

PRO ŽÁKY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Dobrý den milý čtenáři,

otevřel jsi materiál určený pro tebe, tvoje kamarády, rodiče, učitele, asistenty, vychovatele, „tety a strýce“. Chceš vědět, co je to šikana a kyberšikana? Často tě někdo zlobí? Jsi smutný a nevíš, co máš dělat? Tak právě pro tebe je tato knížka. Řekne ti, co tato „cizí“ slova znamenají a kde hledat pomoc, abys byl šťastný. Doufám, že se tobě i tvým kamarádům a dalším lidem, které máš rád, bude materiál líbit.

Příručka pro rodiče, pedagogy, jak pracovat s materiálem k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením

1. V materiálu k prevenci šikany a kyberšikany se nacházejí obrázky s krátkým slovním popisem.
2. Než začnete jednotlivé kapitoly probírat, zahrajte si se žáky pexeso, které je v materiálu s názvem *Hravá prevence šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením*. Touto hrou se ujistíte, jak žáci rozumím daným obrázkům, jak dané situace pojmenovávají.
3. Řiďte komunikaci o daných tématech dle znalosti Vašich žáků. Pozor! Někteří žáci mohou být citliví na určité věci, nebojte se, použít pravidlo STOP. Někteří mohou situaci uchopit, jako návod k nevhodnému chování.
4. Věnujte dostatek času k probrání jednotlivých kapitol.
5. Každý žák má tento materiál k prevenci šikany a kyberšikany, aby mohl pracovat se spolužáky a učitelem.
6. Při probírání tohoto materiálu k prevenci šikany a kyberšikany si sedněte do kruhu, abyste dobře na sebe viděli.
7. Vysvětlete žákům, o čem jednotlivé kapitoly hovoří. Nechte žáky diskutovat, ved'te diskuzi, ptejte se jich na otázky, například: Je daná věc správná? Viděl jsi někoho, kdo se takto chová? Co bys v dané situaci dělal? Choval se někdo k tobě takto?
8. Nepřekřikujte se, hovoří vždy jeden.
9. Chvalte žáky za vhodné chování, jednání.
10. Po probrání kapitoly se zeptejte Vašich žáků, co si z dané kapitoly pamatují.

Zdroj informací

Podklad informací k vytvoření materiálu k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením vychází z Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, vydaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v roce 2016. Obrázkový podklad byl stažen z internetových stránek, které jsou uvedeny v referenčním seznamu.

Obsah

VHODNÉ CHOVÁNÍ.....	4
NEVHODNÉ CHOVÁNÍ	7
ŠIKANA.....	10
TEN KDO TI UBLIŽUJE, JE SILNĚJŠÍ NEŽ TY	10
OPAKOVANĚ, ČASTO TI UBLIŽUJE JEDNA NEBO VÍCE OSOB	10
KYBERŠIKANA	14
CO DĚLAT, KDYŽ SE TI STANE ŠIKANA A KYBERŠIKANA?	16
NEVHODNÉ CHOVÁNÍ NA INTERNETU, MOBILU	19
NEPIŠ NA INTERNET, NEVOLEJ A NEŘÍKEJ CIZÍM LIDEM.....	21
CO SE STANE TOMU, KDO TĚ ČASTO HODNĚ ZLOBÍ?	24
SLOVNÍČEK POJMŮ	27

VHODNÉ CHOVÁNÍ

KAMARÁDIT SE

STARAT SE O ZVÍŘATA

POMÁHAT

HRÁT SI

STARAT SE O ROSTLINY

HRÁT NA HUDEBNÍ NÁSTROJ

VAŘIT

DÁVAT DÁRKY

DĚKOVAT, PROSIT, ZDRAVIT
(Ahoj, dobrý den, na shledanou)

MLUVIT S LIDMI, KTERÉ ZNÁŠ

PAMATUJ SI

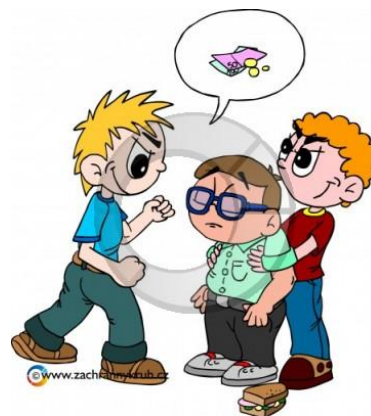
VHODNÉ CHOVÁNÍ JE PĚKNÉ, SPRÁVNÉ

NEVHODNÉ CHOVÁNÍ

KOPAT DO LIDÍ

BRÁT PENÍZE

MLÁTIT

ŠKRTIT

KRÁDEŽ

NIČIT VĚCI

POSMÍVAT SE

NADÁVAT (nepěkné mluvení)

PAMATUJ SI

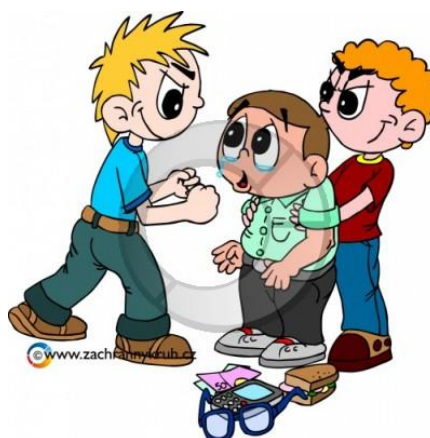
NEVHODNÉ, CHOVÁNÍ JE ZLÉ, ŠPATNÉ

ŠIKANA

TEN KDO TI UBLIŽUJE, JE SILNĚJŠÍ NEŽ TY

OPAKOVANĚ, ČASTO TI UBLIŽUJE JEDNA NEBO VÍCE OSOB

NĚKDO TĚ OPAKOVANĚ KOPE

NĚKDO TĚ OPAKOVANĚ ŠKRTÍ

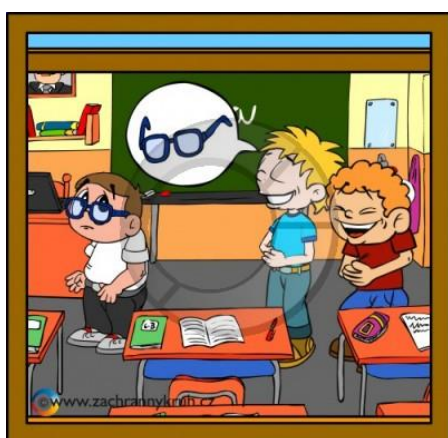
NĚKDO TI ČASTO DĚLÁ ÚMYSLNĚ NEPŘÍJEMNÉ VĚCI

NĚKDO TI ÚMYSLNĚ ČASTO BERE PENÍZE

NĚKDO TI ÚMYSLNĚ ČASTO NIČÍ VĚCI

NĚKDO SE TI ČASTO ÚMYSLNĚ POSMÍVÁ, URÁŽÍ

NĚKDO TĚ ÚMYSLNĚ ČASTO POMLOUVÁ A NEBAVÍ SE S TEBOU

PAMATUJ SI

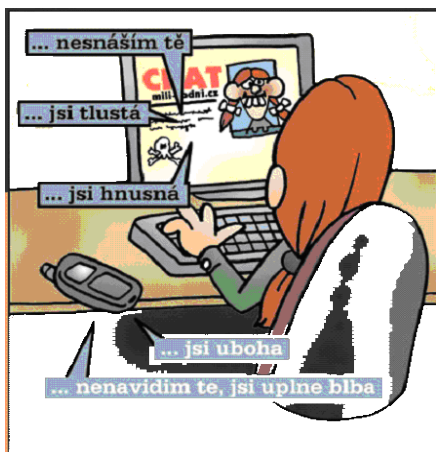
ŠIKANA JE NEVHODNÉ CHOVÁNÍ, KTERÝM TI CHCE NĚKDO OPAKOVANĚ, ČASTO UBLIŽOVAT.

NIKDO TĚ NESMÍ, NEMÁ ...

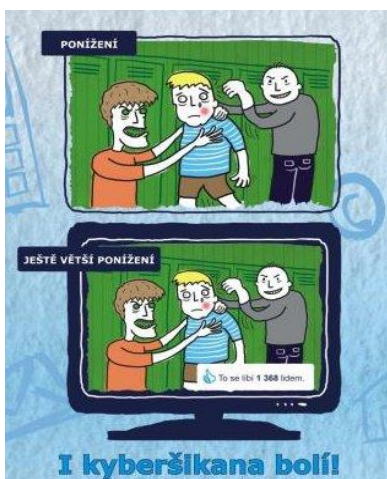
- ZLOBIT!
- DĚLAT VĚCI, KTERÉ NEMÁŠ RÁD!
- KOPAT, MLÁTIT, ŠKRTIT!
- BRÁT PENÍZE!
- BRÁT VĚCI BEZ TVÉHO SOUHLASU!
- NIČIT VĚCI!
- POMLOUVAT!
- NADÁVAT!
- URÁŽET!
- POSMÍVAT SE!

KYBERŠIKANA

NĚKDOTI OPAKOVANĚ NADÁVÁ, VYHROŽUJE PŘES INTERNET ČI MOBILNÍ TELEFON

NĚKDO DÁVÁ NA INTERNET VIDEO, FOTKY, KDE JE TI UBLIŽOVÁNO

NĚKDO PÍŠE O TOBĚ LŽI NA POČÍTAČ, MOBIL A ROZESÍLÁ OSTATNÍM

PAMATUJ SI

**KYBERŠIKANNA JE NEVHODNÉ CHOVÁNÍ,
KTERÝM TI CHCE JEDNA NEBO VÍCE OSOB
OPAKOVANĚ UBLÍŽIT PŘES POČÍTAČ NEBO
MOBIL**

NIKDO TI NESMÍ, NEMÁ

- PSÁT UMYLNÉ
VÝHRUŽNÉ SMS
ZPRÁVY!
- ÚMYSLNĚ
VYHROŽOVAT PŘES
MOBIL, POČÍTAČ!
- POSÍLAT, PSÁT LŽIVÉ VĚCI O TOBĚ!
- FOTIT TĚ BEZ TVÉHO SOUHLAU A DÁVAT FOTKY NA
INTERNET!
- FILMOVAT A DÁVAT VIDEO BEZ TVÉHO SOUHLASU NA
INTERNET!

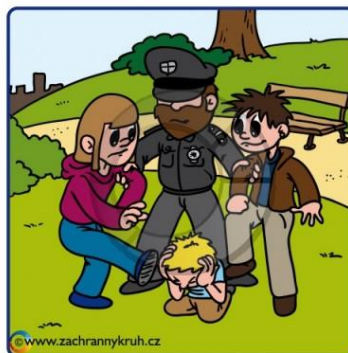

CO DĚLAT, KDYŽ SE TI STANE ŠIKANA

A KYBERŠIKANA?

ŘEKNI O TOM DOSPĚLÉ OSOBĚ, KTERÉ VĚŘÍŠ NEBO JI MÁŠ RÁD

ŘEKNI O POMOC NAPŘÍKLAD: RODIČI, UČITELI, VYCHOVATELI, ASISTENTOVI, PSYCHOLOGOVI, DOKTOROVI, POLICII

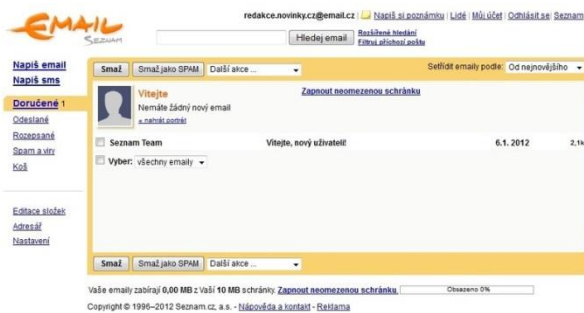
NAPIŠ DO SCHRÁNKY DŮVĚRY, PODEPIŠ SE

ZAVOLAT NA LINKU BEZPEČÍ, TELEFONNÍ ČÍSLO: 116 111

ZAVOLAT NA OSPOD (každé město má jiné telefonní číslo)

SCHOVÁVAJ SI VEŠKERÉ DŮKAZY NAPŘÍKLAD: E-MAILY, SMS ZPRÁVY

PAMATUJ SI

NEBOJ SE ŘÍCI O POMOC!

- ŘEKNI DOSPĚLÉ

OSOBE!

- SCHOVÁVEJ SI

DŮKAZY, LÉPE TAK

DOKÁŽEŠ, ŽE MÁŠ

PRAVDU!

- POKUD MÁŠ STRACH, NAPIŠ DO SCHRÁNKY DŮVĚRY A

PODEPIŠ SE!

NEVHODNÉ CHOVÁNÍ NA INTERNETU, MOBILU

1. CHRAŇ POČÍTAČ PŘED VIRY!

2. NEPOUŽÍVEJ STEJNÁ HESLA!

3. NECHOĎ NA STRÁNKY, KTERÉ NEZNÁŠ!

4. NENAKUPOJ SÁM NA INTERNETU, ŘEKNI RODIČŮM!

5. NEPIŠ SI, NEVOLEJ S LIDMI, KTERÉ NEZNÁŠ!

6. NEVĚŘ VŠEMU, CO JE NA INTERNETU!

7. NEPIŠ NIKOMU SVÁ TAJEMSTVÍ!

8. NEDÁVEJ, NEPOSÍLEJ NIKOMU SVÉ TAJNÉ FOTKY!

9. PIŠ SI, VOLEJ SI POUZE S LIDMI, KTERÉ ZNÁŠ!

10. NEHLEDEJ NA INTERNETU KAMARÁDY!

NEPIŠ NA INTERNET, NEVOLEJ A NEŘÍKEJ CIZÍM LIDEM

RODNNÉ ČÍSLO

KDE BYDLÍŠ

KAM CHODÍŠ DO ŠKOLY,
STACIONÁŘE, PRÁCE

CO DĚLÁŠ PO ŠKOLE
STACIONÁŘI, PRÁCI

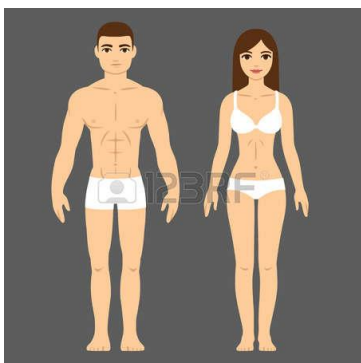
KDY A KAM JEDEŠ NA VÝLET

KOLIK MÁŠ PENĚZ

CO VŠECHNO MÁTE DOMA

NEDÁVEJ NA INTERNET FOTKY, KDE JSI V PLAVKÁCH, SPODNÍM PRÁDLE, BEZ OBLEČENÍ

NEŘÍKEJ NIKOMU SVÁ HESLA

NEPŘIDÁVEJ SI NA SOCIÁLNÍ SÍTĚ PŘÁTELE, KTERÉ NEZNÁŠ

Přihlášení do E-mailu

Jeden účet pro všechno od Seznamu

E-mailová adresa

vesely.uzivatel

@seznam.cz

Heslo

••••••••

Chybně zadané heslo nebo uživatelské jméno

Zůstat přihlášen(a)

[Nemůžete se přihlásit?](#)

Přihlásit se

POZOR NA PSANÍ S LIDMI, O KTERÝCH NIC NEVÍŠ

NEVĚŘ VŠEMU, CO SE PÍŠE NA INTERNETU

POKUD NECHCEŠ PŘI PSANÍ, VOLÁNÍ ODPOVÍDAT, NEDĚLEJ TO

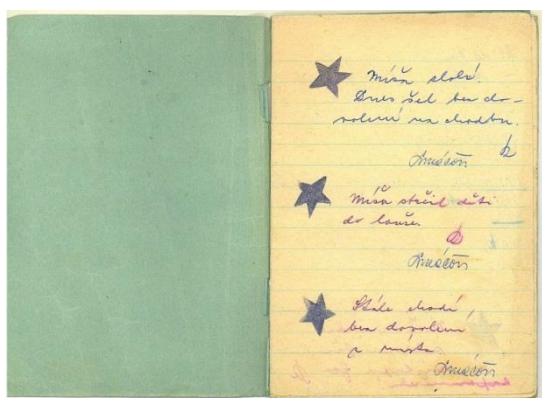
CO SE STANE TOMU, KDO TĚ ČASTO HODNĚ ZLOBÍ?

DOSTANE VYNADÁNO OD RODIČŮ

VE ŠKOLE DOSTANE VYNADÁNO OD ŘEDITELE, UČITELE

VE ŠKOLE DOSTANE POZNÁMKU

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA

ZÁKLADNÍ ŠKOLA Na okraji 305, PRAHA 6 - Veleslavin

Třída: *IV. B.* Číslo a příjmení žáka: *11* Školní rok: *1979/80*

Kuřák: *člověk*

VYSVĚDČENÍ

Jméno a příjmení: *Milan Hýkora*

Den, měsíc a rok narození: *8. srpna 1974*

Město: *Praha* okres: *Praha*

Národnost: *člověk* Státní občanství: *ČSSR*

Číslo	I. pololetí	II. pololetí
Předmět v posuzovaných předmětech		
Český jazyk	<i>2</i>	<i>2</i>
Matematika	<i>1</i>	<i>1</i>
Přírodověda	<i>2</i>	<i>2</i>
Státní občanství	<i>1</i>	<i>1</i>
Školní výchova a zpevnění	<i>1</i>	<i>1</i>
Výsledná známka	<i>2</i>	<i>2</i>
Práci		
Průběh vyučování	<i>2</i>	<i>2</i>
Chování a společenské vztahy	<i>2</i>	<i>2</i>

NA VYSVĚDČENÍ DOSTANE ŠPATNOU ZNÁMKU Z CHOVÁNÍ

MŮŽE BÝT VYLOUČENÝ ZE ŠKOLY, STACIONÁŘE, PRÁCE

MŮŽE BÝT UMÍSTĚNÝ DO DIAGNOTICKÉHO ÚSTAVU A VĚZENÍ.

PAMATUJ SI

NIKOMU NESMÍŠ UBLIŽOVAT A NIKDO TI NEMÁ UBLIŽOVAT!

- TEN, KDO TI UBLUŽUJE, MÁ BÝT POTRESTÁN!
- TREST DÁ OSOBA, KTERÁ TI POMÁHÁ NEBO NĚKDO JINÝ!

SLOVNÍČEK POJMŮ

DIAGNOSTICKÝ ÚSTAV

- Je to budova, kde jsi dva měsíce bez rodiny a musíš dodržovat daná pravidla, nemůžeš dělat to, co chceš.
- Stará se o tebe cizí osoba, která tě učí, jak se máš vhodně chovat.

INTERNET

- Je neviditelné spojení se světem, které můžeš používat na telefonu, počítači, tabletu.
- Můžeš zde hledat informace, sledovat filmy, psát si s kamarády.
- Můžeš si zde psát a seznámit se s různými lidmi.

LINKA DŮVĚRY

- Jedná se o telefonické spojení s lidmi, kteří tě rádi vyslechnou a poradí ti s tvým trápením.

NEVHODNÉ CHOVÁNÍ

- Je to nesprávné, špatné, zlé chování, kterým druhým lidem ubližuješ. Je to chování, které nikdo nechce, nemá ho rád. Například: nadávání, posmívání, pomlouvání, bití, kopání, škrcení, ničení věcí, krádež.

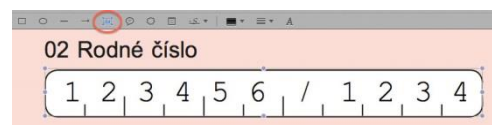
OSPOD

- Je orgán sociálně-právní ochrany dětí a mládeže.
- OSPODu se říká „sociálka“.
- Tady znají tvoje práva a chtějí ti pomoci s tvým trápením.

RODNÉ ČÍSLO

- Jedná se o číslo, které dostaneš při narození.
- Toto číslo je důležité si chránit.
- Jedná se o údaj, který se používá k uzavírání smluv.

SOCIÁLNÍ SÍŤ

- Najdeš ji na internetu.
- Slouží ke sdílení, říkání zážitků, seznámení, psaní s přáteli.
- Je to například například: Facebook, Whats up, Lidé.cz, Twitter, ICQ, Badoo, Skype.

VHODNÉ CHOVÁNÍ

- Je to správné, dobré chování.
- Dobrým chováním můžeš pomoci.
- Chování, které od tebe lidi chtějí.
Například: poskytování první pomoci, vaření, malování.

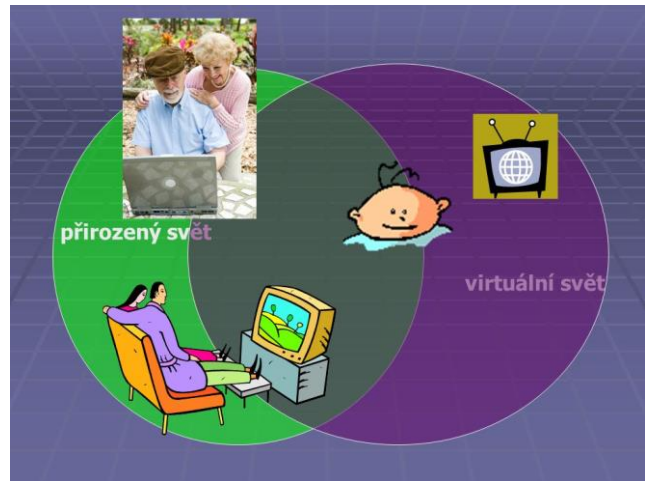
VIR

- Je to počítačový program.
- Tenhle program v počítači nechceš mít.
- Do počítače se dostane jako bacil do tvého těla (nevíš o něm, že se do počítače dostává).
- Počítač „nemocný“, napadený virem špatně funguje.
- Počítač může „uzdravit“, opravit člověk, který umí pracovat s počítači.

VIRTUÁLNÍ SVĚT

- Je na internetu.
- Vznikají zde různé sociální skupiny.
- Například: Facebook, YouTube, Messenger, Lidé. cz

Referenční seznam

Clip Art. (n.d.). *Pinterest*. <https://www.pinterest.ca/pin/535083999453683333/>

Co je sexting. (n.d.). *Facebook tak trochu jiná sociální síť*. <http://falesnasit.pisq.cz/>

Colp, M. (2016). Vacations: They Are School Absences Too... . *Empower the potential*.
<https://blogs.rockyview.ab.ca/tag/attendance/>

Člověka klíče a dům - Domácí úvěr. (2013). *Depositphotos*. ID: 30898495.
<https://cz.depositphotos.com/30898495/stock-illustration-home-loan-business-cartoon.html>

Diagnostický ústav pro mládež Lublaňská 33, Praha 2. (2017). *Wikipedie*.
https://cs.wikipedia.org/wiki/Diagnostick%C3%BD_%C3%BAstav

Examining the Bullying Situation. (2009). *The Situationist Staff*.
<https://thesituationist.wordpress.com/2009/06/17/examining-the-bullying-situation/>

Facebook, přátelé, komunikace. (n.d.). *Pixabay*.
<https://pixabay.com/cs/illustrations/facebook-p%C5%99%C3%A1tel%C3%A9-komunikace-2229910/>

Father scolding his son (n. d.). *Dreamstime.com*. ID 44516702.
<https://www.dreamstime.com/stock-illustration-father-scolding-his-son-vector-illustration-image44516702>

Fuxová, H. (n.d.). Výchovný poradce. *Základní škola Hulín*.
<https://www.zshulin.cz/skola/skolni-poradenske-pracoviste/vychovny-poradce/>

Holka volá na linku bezpečí. (n.d.). *Záchranný kruh*. <https://www.zachranny-kruh.cz/holka-vola-linku-bezpeci-02.html>

Chybně zadané heslo nebo uživatelské jméno. (n.d.). Chyby v internetových prohlížečích.
Seznam.cz Náповěda. <https://napoveda.seznam.cz/cz/email/chyby-v-internetovych-prohlizecich/chybn-zadane-heslo-nebo-uzivatelske-jmeno/>

Kašpárková, B. (n.d.). Šikana - rady dětem. *Záchranný kruh*. <https://www.zachranny-kruh.cz/pro-verejnost/kriminalita-rizikove-chovani/sikana-a-nasili/sikana-rady-detem.html>

Kluci bijí spolužáka s brýlemi - chtějí jeho svačinu. (n.d.). *Záchranný kruh*. <https://www.zachranny-kruh.cz/kluci-biji-spoluzaka-s-brylemi-chteji-jeho-svacinu.html>

Kluk upozorňuje učitelku na spolužáky posmívající se brýlatému spolužákovi. (n. d.). *Záchranný kruh*. <http://www.zachranny-kruh.cz/kluk-upozorňuje-ucitelku-na-spoluzaky-posmivajici-se-brylatemu.html>

Klušák J. (2016). Důkaz o zneužívání moci OSPOD 47. <http://www.klusak.info/-dukaz-o-zlocinech-ospod-c-3/697-dukaz-o-zneuzivani-moci-ospod-47.html>

Kybernetické šikany pojem karikatura. (n.d.). *Depositphotos*. <https://cz.depositphotos.com/vector-images/%C5%A1ikana.html?qview=7641593>

Lafeber, A. (2017). *What's next in the competitive examinations?* [https://languagecareers.un.org/dgacm/Langs.nsf/files/Anne_Lafeber_Whats_next/\\$FILE/14%20Anne%20Lafeber_What%27s%20next%20in%20the%20competitive%20examinations.pdf](https://languagecareers.un.org/dgacm/Langs.nsf/files/Anne_Lafeber_Whats_next/$FILE/14%20Anne%20Lafeber_What%27s%20next%20in%20the%20competitive%20examinations.pdf)

Linka důvěry Ústí nad Orlicí. (n.d.). *Česká asociace pracovníků linek důvěry*. http://www.capld.cz/index.php?route=product/product&product_id=52

Malovic, I. (n.d.). Cartoon-Illustration von zwei Jungen die Hände schütteln. *123RF*. ID: 55349575. https://de.123rf.com/photo_55349575_cartoon-illustration-von-zwei-jungen-die-h%C3%A4nde-sch%C3%BCtteln.html

Man and woman with athletic body in underwear. (2013). *123RF*. ID: 56909379. https://cz.123rf.com/photo_56909379_mu%C5%BE-a-%C5%BEena-s-atletickou-postavu-ve-spodn%C3%ADm-pr%C3%A1dle-zdrav%C3%ADa-fitness-vektorov%C3%A9-ilustrace-.html?fromid=d3A0RE11VnF6bXpsK1JXSEs2NVMwdz09

Na koho se můžeš obrátit? (n.d.). <https://www.liberec.cz/files/dokumenty/odbory/odbor-socialni-pece/letak-pro-deti.pdf>

- Naumov, E. (n. d.). Two Boys Fist Fight Positions, Aggressive Bully In Long Sleeve Red Top Fighting Another Kid Who Is Fighting Back. *123RF*. ID: 68982828. https://cz.123rf.com/photo_68982828_stock-vector-two-boys-fist-fight-positions-aggressive-bully-in-long-sleeve-red-top-fighting-another-kid-who-is-fi.html
- Nález nebezpečného předmětu. (n.d.). *Záchranný kruh*. <https://infobox.zachranny-kruh.cz/projektove-vyucovani/04-nalez-nebezpecneho-predmetu.html>
- Nefunkční počítačový virus kreslený – stock ilustrace. (2014). *Depositphotos*. ID: 52600383. <https://cz.depositphotos.com/52600383/stock-illustration-broken-computer-virus-cartoon.html>
- Nueva terapia para la familia. (2013). *Teléfono de la Esperanza de Valencia*. <http://telefonodelaesperanzadevalencia.blogspot.com/2013/08/>
- Olion. (2011). Kriminál neboli vězení. *Brejle.net*. <http://www.brejle.net/svet-kolem-me/kriminal-neboli-vezeni/>
- Padre rimprovera la figlia. (2016). *Depositphotos*. ID: 111377522. <https://it.depositphotos.com/111377522/stock-illustration-father-scolds-his-daughter-vector.html>
- Policista řeší spor. (n.d.). *Záchranný kruh*. <https://www.zachranny-kruh.cz/policista-resi-spor.html>
- Poskytování první pomoci. (n.d.). *Záchranný kruh*. <https://www.zachranny-kruh.cz/projektove-vyucovani/09-poskytovani-prvni-pomoci.html>
- Pozitiva sociálních sítí. (n.d.). *Facebook (simulátor sociální sítě)*. <https://www.e-bezpeci.cz/fakebook/?akce=socialnsite>
- Prasátko a mince. (n.d.). *Depositphotos*. <https://cz.depositphotos.com/vector-images/pras%C3%A1tko.html?qview=43232491>
- Regiaonline. (n.d.). Regiaonline pancadaria: Briga em bar exalta os animos em gloria de dourados. *Regiaonline*. <http://www.regiaonline.com/regiaonline-pancadaria-briga-em-bar-exalta-os-animos-em-gloria-de-dourado>

- Ředitelské volno. (2015). *Tyršova základní škola a mateřská škola*.
https://www.tyrsova.cz/reditelske-volno5?sibling_page=34
- Řekněte NE kyberšikaně. (2010). *Alík.cz*. <https://www.alik.cz/a/reknete-ne-kybersikane>
- Seznam.cz spouští nový Email. (2012). *Novinky.cz*. <https://www.novinky.cz/internet-a-pc/clanek/seznam-cz-spousti-novy-email-160774>
- Schránka důvěry. (n. d.). *Základní škola a Mateřská škola Albrechtice*.
<http://www.zsalbrechtice.cz/cs/schranka-duvery.html#.XsbsMDngq00>
- Sociální sítě ve stínu vlastních bublin. (2017). *Mediaguru*.
<https://www.mediaguru.cz/clanky/2017/12/socialni-site-ve-stinu-vlastnich-bublin/>
- Snadné vyplňování PDF formulářů pomocí aplikace Náhled. (2013). *Jabličkář.cz*.
<https://jablickar.cz/snadne-vyplnovani-pdf-formularu-pomoci-aplikace-nahled/>
- Stocková. (n. d.). Šikana hnědý kluk. *Depositphotos*. <https://cz.depositphotos.com/vector-images/%C5%A1ikana.html?qview=56095991>
- Stop – služby byla pozastavena!!! (n.d.). *Savvy it solutions*.
<https://www.savvy.cz/stop?Server=pila-lubna.cz>
- Strava, vaření, ilustrace, hospodyňka. (n.d.). *Canstockphoto*.
<https://www.canstockphoto.cz/va%C5%99en%C3%AD-maminka-5089659.html>
- Škola. (n. d.). https://wlckova.estranky.cz/fotoalbum/schema_skola.-.html
- Treyelise, S. (2018). People who curse are both honest and smart, study finds. *New Jersey*.
<https://nj1015.com/people-who-curse-are-both-honest-and-smart-study-finds/>
- Two Cartoon Boys Talking. (n.d.). *Megapixel.com*. ID: 48306650.
<https://www.megapixel.com/two-cartoon-boys-talking-illustration-48306650>
- Urbišová, I. (2016). *Mateřská škola Hlušovice*. <http://www.mshlusovice.cz/2016/08/30/novy-skolni-rok/>

Ve škole kluci se smějí spolužákovi s brýlemi. (n.d.). *Záchranný Kruh*.

<http://www.zachranny-kruh.cz/ve-skole-kluci-se-smeji-spoluzakovi-s-brylemi.html>

Ve škole kluci zamkli spolužáka na WC. (n.d.). *Záchranný kruh*. <http://www.zachranny-kruh.cz/ve-skole-kluci-zamkli-spoluzaka-na-wc.html>

Vlačiha T. (2016). Nežiji jen ve virtuálním světě!!! *Policie České republiky – KŘP Moravskoslezského kraje*. <https://www.policie.cz/clanek/kdopak-by-se-netu-bal-od-ostravy-po-bruntal.aspx>

Vysvědčení z jedenáctiletky, 1959. (2017). *Wikipedie*. https://cs.wikipedia.org/wiki/Jeden%C3%A1ctilet%C3%A1_st%C5%99edn%C3%AD_%C5%A1kola

What rules should parents put in place when they allow children to have tech devices? (n.d.). *Meghan Leahy Parent Coach*. <https://www.mlparentcoach.com/washington-post/what-rules-should-parents-put-in-place-when-they-allow-children-to-have-tech-devices/>

Zakowski, I. (n.d.). Obchodník s myšlenkou kreslené ilustrace. *My lovview*. ID: 8975375, 52138856. <https://mylovview.cz/fototapeta-obchodnik-s-myslenkou-kreslene-ilustrace-c-88F40F>

Zábavné Meme komixy (n.d.). *Pinterest*. <https://cz.pinterest.com/pin/831547518674598691/>
Zákaz psát tužkou. (2015). *Depositphotos*. ID: 76472077. <https://cz.depositphotos.com/76472077/stock-illustration-ban-write-pencil.html>

Žákovská knížka z 1. třídy. (n.d.). *Archiv M.L.* <https://supermamy.maminka.cz/galerie/back-to-school/679992/tomu-neuverite-absurdni-poznamky-od-ucitelu-v-zakovskych?foto=0>

Značka signální samolepicí APLI "zákaz mobilního telefonu". (n.d.). *Paperahome*. <https://www.paperahome.cz/zbozi/kategorie/kancelar/znacka-signalni-samolepici-apli-zakaz-mobilniho-telefonu.html>

Zetwe. (n.d.). Strangling other. *123RF*. ID : 26024324. https://cz.123rf.com/photo_26024324_strangling-other.ht

PRACOVNÍ LISTY K PREVENCI ŠIKANY A KYBERŠIKANY PRO ŽÁKY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Předmluva

Ahoj holky a kluci,

právě pro vás jsou určeny tyto pracovní listy. Pomůžou vám zjistit, zda dokážete poznat vhodné a nevhodné chování, jak se vyhnout nebezpečí na internetu, komu říci o pomoc, když vás někdo často zlobí.

Tyto pracovní listy si můžete vyplnit sami. Může vám pomoci učitel, asistent, rodič, „teta a strýček“.

Hodně úspěchů při vyplňování!

Pokyny pro učitele, asistenty pedagoga, rodiče „tety a strýce“ k vyplnění pracovních listů k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením

1. V pracovních listech k prevenci šikany a kyberšikany jsou uzavřené a otevřené otázky. Zvažte, kteří Vaši žáci jsou schopni vyplnit pracovní listy sami, a kteří s pomocí asistenta pedagoga.
2. Než začnou žáci pracovní listy k prevenci šikany a kyberšikany vyplňovat, zahrajte si společně pexeso, které je v materiálu k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením s názvem Hravá prevence šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením. Touto hrou se ujistíte, jak žáci rozumí jednotlivým obrázkům a jednotlivé situace pojmenovávají.
3. Pracovní listy k prevenci šikany a kyberšikany lze žákům individuálně rozdělit na jednotlivé kapitoly, podle probraných témat z materiálu k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením s názvem Stop šikaně a kyberšikaně.
4. Otevřené otázky slouží k ověření uzavřených otázek. Pokud žák má problém se psaním, asistent pedagoga žákovu odpověď zaznamená.
5. Pozor! Zvažte, zda v pracovních listech k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením ponecháte všechny otázky, či nějaké vyřadíte. Například otázka číslo 4. Zakroužkuj, co se stane, když tě někdo často zlobí. Pro některé žáky tato otázka může představovat výzvu, jak se zviditelnit, upozornit na sebe.
6. Pracovní listy k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením nejsou časově omezené.
7. Po vyplnění pracovních listů k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením si přečtěte, jak je žáci vyplnili.
8. Po přečtení pracovních listů k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením, dejte žákům zpětnou vazbu. Řekněte si a zdůvodněte správné odpovědi.
9. Pochvalte žáky za správné odpovědi.
10. Na základě zjištěných údajů od žáků, můžete pracovat na opatřeních k prevenci šikany a kyberšikany. Např. žáci neví, kde se nachází schránka důvěry. Ukážete jim, kde se schránka důvěry nachází. Řeknete jim, k čemu slouží, co se do ní píše, proč je vhodné svůj vzkaz podepsat, kdo schránku důvěry vybírá a čte si její vzkazy, a že se nemusí ničeho bát.

Obsah

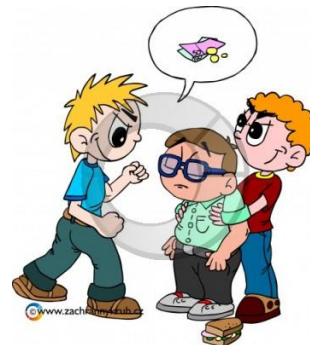
VHODNÉ CHOVÁNÍ	4
NEVHODNÉ CHOVÁNÍ.....	5
HLEDÁNÍ POMOCI.....	6
JAK SE ŘEŠÍ ČASTÉ ZLOBENÍ.....	7
TŘÍDNÍ PRAVILA A KOMUNIKACE	8
MOBILNÍ TELEFON	10
POČÍTAČ A INTERNET	11

VHODNÉ CHOVÁNÍ

1. ZAKROUŽKUJ, VHODNÉ CHOVÁNÍ.

KAMARÁDSTVÍ

ČASTÉ BRANÍ PENĚŽ

POMÁHÁNÍ

OPAKOVANÉ POSMÍVÁNÍ

OPAKOVANÉ UZAVŘENÍ SPOLUŽÁKA NA TOALETĚ

POHLAZENÍ

NEVHODNÉ CHOVÁNÍ

2. ZAKROUŽKUJ, NEVHODNÉ CHOVÁNÍ.

ČASTÉ MLÁCENÍ

DĚKOVÁNÍ

HRANÍ

ČASTÉ KOPÁNÍ

OPAKOVANÉ NADÁVÁNÍ

ČASTÉ ŠKRCENÍ

HLEDÁNÍ POMOCI

3. ZAKROUŽKUJ, KOMU ŘEKNEŠ, KDYŽ TĚ NĚKDO ČASTO ZLOBÍ.

LINKA BEZPEČÍ

MEDVÍDEK

DOSPĚLÁ OSOBA

KUŇ

UČITEL

MALÉ DÍTĚ

JAK SE ŘEŠÍ ČASTÉ ZLOBENÍ

4. ZAKROUŽKUJ, CO SE STANE, KDYŽ NĚKDO ČASTO HODNĚ ZLOBÍ.

Místo narození: Praha 10	
Chování	1
Prospěch v povinných předmětech	
Český jazyk a literatura	1
Prvouka	1
Matematika	1
Hudební výchova	1
Výtvarná výchova	1
Praktické činnosti	1
Tělesná výchova	1
Prospěch v nepovinných předmětech a zájmových útvarech	

JEDNIČKA Z CHOVÁNÍ

VYNADÁNO

POCHVALA

VYLOUČENÍ ZE ŠKOLY

VĚZENÍ

DOVOLENÁ

TŘÍDNÍ PRAVIDLA A KOMUNIKACE

5. **ZAKROUŽKUJ**, MÁTE VE TŘÍDĚ SVOJE TŘÍDNÍ PRAVIDLA?

ANO

NE

6. NAPIŠ, JAKÁ MÁTE TŘÍDNÍ PRAVIDLA.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. **ZAKROUŽKUJ**, POVÍDÁ SI S TEBOU UČITEL O TVÝCH PROBLÉMECH?

ANO

NE

8. ZAKROUŽKUJ, PTÁ SE TĚ MÁMA NEBO TÁTA, CO TĚ TRÁPÍ?

ANO

NE

9. ZAKROUŽKUJ, ŘEKNEŠ MÁMĚ NEBO TÁTOVI,
CO TĚ TRÁPÍ?

ANO

NE

10. ZAKROUŽKUJ, MÁTE VE ŠKOLE SCHRÁNKU DŮVĚRY?

ANO

NE

11. NAPIŠ, KDE MÁTE SCHRÁNKU DŮVĚRY.

.....

.....

MOBILNÍ TELEFON

12. ZAKROUŽKUJ, MÁŠ MOBIL?

ANO

NE

13. NAPIŠ, CO VŠECHNO DĚLÁŠ NA MOBILU.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

14. ZAKROUŽKUJ, MŮŽEŠ PŘI VYUČOVÁNÍ POUŽÍVAT MOBIL?

ANO

NE

15. ZAKROUŽKUJ, JE TI JEDNO KOMU DÁŠ SVÉ ČÍSLO NA MOBIL?

ANO

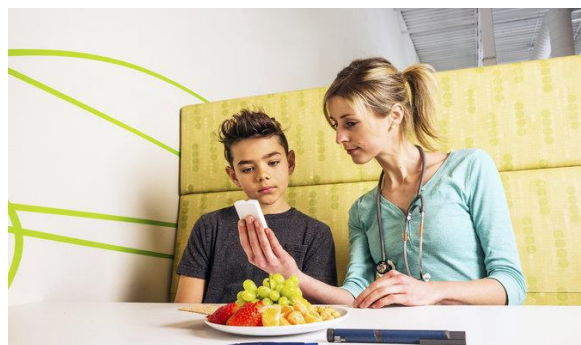
NE

16. ZAKROUŽKUJ, KONTROLUJÍ TI

RODIČE MOBIL?

ANO

NE

POČÍTAČ A INTERNET

17. ZAKROUŽKUJ, MŮŽEŠ BÝT DOMA NA POČÍTAČI SÁM?

ANO

NE

18. NAPIŠ, CO DĚLÁŠ NA POČÍTAČI?

.....

.....

.....

.....

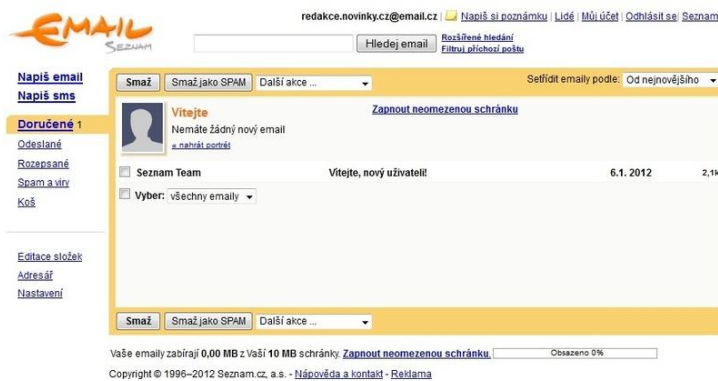
.....

19. ZAKROUŽKUJ, MÁŠ E-MAIL?

ANO

NE

20. NAPIŠ, K ČEMU POUŽÍVÁŠ E-MAIL?

.....

.....

.....

21. ZAKROUŽKUJ, ŘEKNEŠ KAMARÁDŮM SVOJE HESLO NA E-MAIL?

ANO

NE

Přihlášení do E-mailu

Jeden účet pro všechno od Seznamu

E-mailová adresa

vesely.uzivatel

@seznam.cz

Heslo

.....

Chybně zadané heslo nebo uživatelské jméno

Zůstat přihlášen(a)

Nemůžete se přihlásit?

Přihlásit se

22. ZAKROUŽKUJ, MÁŠ FACEBOOK?

ANO

NE

23. NAPIŠ, CO VŠECHNO DĚLÁŠ NA FACEBOOKU.

.....
.....
.....
.....
.....

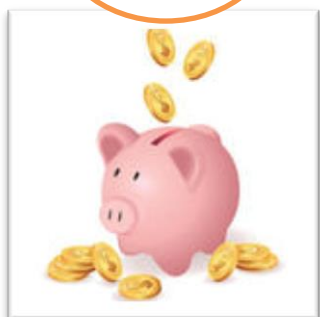

24. ZAKROUŽKUJ, PŘIDÁŠ SI NA FACEBOOK LIDI DO PŘÁTEL, KTERÝ NEZNÁŠ?

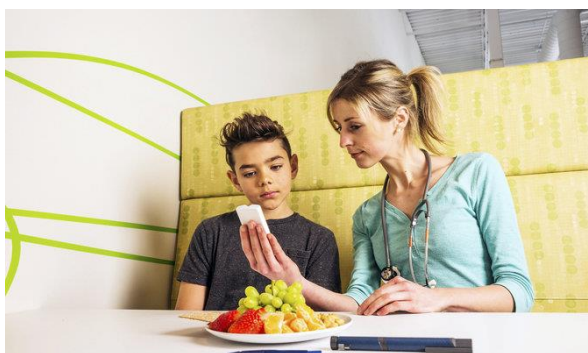
ANO

NE

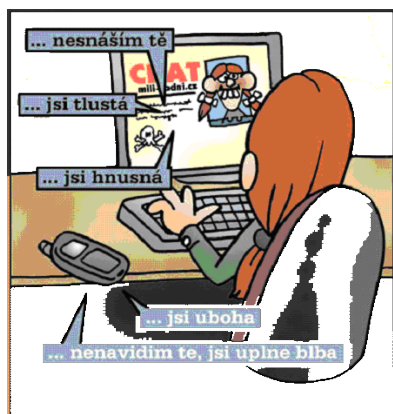
25. ZAKROUŽKUJ NEVHODNÉ CHOVÁNÍ NA POČÍTAČÍ A MOBILU.

KOLIK MÁŠ PENĚZ

RODIČE KONTROLUJÍ MOBIL

ČASTÉ URÁŽENÍ PŘES INTERNET

ZVEŘEJNĚNÍ VIDEO, KDE JE OSOBE UBLIŽOVÁNO

Referenční seznam

- Baby learn to crawl. (n. d.). *Shutterstock*. ID: 515915641. <https://www.shutterstock.com/zh-Hant/image-vector/vector-illustration-cartoon-baby-learn-crawl-515915641>
- Clairev. (2010). Cartoon boy working with computer. *Stock photo*. ID: 400229. <https://stockfresh.com/image/400229/cartoon-boy-working-with-computer>
- Colp, M. (2016). Vacations: They Are School Absences Too... . *Empower the potential*. <https://blogs.rockyview.ab.ca/tag/attendance/>
- Facebook: jaké hrozí nebezpečí. (2015). *Abc*. <https://www.abicko.cz/clanek/precti-si-technika/18758/facebook-jake-hrozi-nebezpeci.html>
- Father scolding his son (n. d.). *Dreamstime.com*. ID 44516702. <https://www.dreamstime.com/stock-illustration-father-scolding-his-son-vector-illustration-image44516702>
- Fuxová, H. (n.d.). Výchovný poradce. *Základní škola Hulín*. <https://www.zshulin.cz/skola/skolni-poradenske-pracoviste/vychovny-poradce/>
- Holka informuje učitelku o šikaně. (n.d.). *Záchranný Kruh*. <https://www.zachranny-kruh.cz/holka-informuje-ucitelku-o-sikane.html>
- Holka volá na linku bezpečí. (n.d.). *Záchranný kruh*. <https://www.zachranny-kruh.cz/holka-vola-linku-bezpeci-02.html>
- Holka utěšuje kluka po šikaně. (n.d.). *Záchranný Kruh*. <https://www.zachranny-kruh.cz/holka-utesuje-kluka-po-sikane.html>
- Chybně zadané heslo nebo uživatelské jméno. (n.d.). Chyby v internetových prohlížečích. *Seznam.cz Nápověda*. <https://napoveda.seznam.cz/cz/email/chyby-v-internetovych-prohlizecich/chybne-zadane-heslo-nebo-uzivatelske-jmeno/>
- Kašpárková, B. (n.d.). Šikana - rady dětem. *Záchranný kruh*. <https://www.zachranny-kruh.cz/pro-verejnost/kriminalita-rizikove-chovani/sikana-a-nasili/sikana-rady-detem.html>

Kika128. (n.d.). Natalia (popis Natalii). *HDP.cz*. <https://www.hryprodivky.cz/blog/jsem-happy-jako-dva-grepy/natalia-popis-natalii>

Kluci bijí spolužáka s brýlemi - chtějí jeho mobil. (n.d.). *Záchranný kruh*. <https://www.zachranny-kruh.cz/kluci-biji-spoluzaka-s-brylemi-chteji-jeho-mobil.html>

Kluk se posmívá brýlatému spolužákovi spolu z ostatními spolužáky (n.d.). *Záchranný kruh*. <https://www.zachranny-kruh.cz/kluk-se-posmiva-brylatemu-spoluzakovi-spolu-z->

Mobilní telefon kreslený. (n.d.). *Foto & fotky*. ID: 11057822. [https://fotky-foto.cz/fotobanka/mobilni-telefon-kresleny\(4-11057822\)/](https://fotky-foto.cz/fotobanka/mobilni-telefon-kresleny(4-11057822)/)

Morning cicle. (n.d.). *Shutterstock*. ID: 545262874. <https://www.shutterstock.com/es/image-vector/smiling-kindergarten-teacher-talks-children-sitting-545262874>

Na koho se můžeš obrátit? (n.d.). <https://www.liberec.cz/files/dokumenty/odbory/odbor-socialni-pece/letak-pro-deti.pdf>

Naumov, E. (n.d.). Two Boys Fist Fight Positions, Aggressive Bully In Long Sleeve Red Top Fighting Another Kid Who Is Fighting Back. *123RF*. ID: 68982828. https://cz.123rf.com/photo_68982828_stock-vector-two-boys-fist-fight-positions-aggressive-bully-in-long-sleeve-red-top-fighting-another-kid-who-is-fi.html

Nueva terapia para la familia. (2013). *Teléfono de la Esperanza de Valencia*. <http://telefonodelaesperanzadevalencia.blogspot.com/2013/08/>

Olion. (2011). Kriminál neboli vězení. *Brejle.net*. <http://www.brejle.net/svet-kolem-me/kriminal-neboli-vezeni/>

Pochvala za vzorné chování. (n.d.). *Remauh*. <https://www.remauh.cz/pochvala-za-vzorne-chovani-P/>

Pozitiva sociálních sítí. (n. d.). *Facebook (simulátor sociální sítě)*. <https://www.e-bezpeci.cz/fakebook/?akce=socialnisite>

Prasátko a mince. (n.d.). *Depositphotos*. <https://cz.depositphotos.com/vector-images/pras%C3%A1tko.html?qview=43232491>

Pravidla dobrého soužití. (2014). ZŠ Kounice. <https://prvnaci-kounice-2014.webnode.cz/pravidla-dobreho-souziti/>

Preschoolers learning English language with scannable technology. (2017). *QualityKB Blog*. <http://blog.qualitykg.com/2017/05/10/preschoolers-learning-english-language-scannable-technology/>

Ředitelské volno. (2015). *Tyršova základní škola a mateřská škola*. https://www.tyrsova.cz/reditelske-volno5?sibling_page=3

Řekněte NE kyberšikaně. (2010). *Alík.cz*. <https://www.alik.cz/a/reknete-ne-kybersikane>

Seznam.cz spouští nový Email. (2012). *Novinky.cz*. <https://www.novinky.cz/internet-a-pc/clanek/seznam-cz-spousti-novy-email-160774>

Schránka důvěry. (n.d.). *Základní škola a Mateřská škola Albrechtice*. <http://www.zsalbrechtice.cz/cs/schranka-duvery.html#.XsbsMDngq00>

Teddy Bear Clipart Mama Angry. (n.d.) <https://www.clipart1001.com/teddy-bear-clipart-mama-angry/>

Treyelise, S. (2018). People who curse are both honest and smart, study finds. *New Jersey*. <https://nj1015.com/people-who-curse-are-both-honest-and-smart-study-finds/>

Two Cartoon Boys Talking. (n.d.). *Megapixl.com*. ID: 48306650. <https://www.megapixl.com/two-cartoon-boys-talking-illustration-48306650>

Ve škole kluci zamkli spolužáka na WC. (n.d.). *Záchranný kruh*. <http://www.zachranny-kruh.cz/ve-skole-kluci-zamkli-spoluzaka-na-wc.html>

Vysvědčení z jedenáctiletky, 1959. (2017). *Wikipedie*. https://cs.wikipedia.org/wiki/Jeden%C3%A1ctilet%C3%A1_st%C5%99edn%C3%AD_%C5%A1kola

What rules should parents put in place when they allow children to have tech devices? (n.d.). *Meghan Leahy Parent Coach*. <https://www.mlparentcoach.com/washington-post/what-rules-should-parents-put-in-place-when-they-allow-children-to-have-tech-devices/>

Základem správné léčby je dítěti vysvětlit pravidla stravování v závislosti na hladině glykémie. (2017). *Moje dítě má cukrovku: Rady pro rodiče diabetiků. Moje zdraví.* <https://www.mojezdravi.cz/zdravi-deti/moje-dite-ma-cukrovku-rady-pro-rodice-diabetiku-983>.

Zápis do první třídy už klepe na dveře. Nejste si jisti, zda vaše dítě umí všechno, co bude potřebovat? Pejsek Baf vám pomůže. (2017). *Krajské listy.* <https://www.krajskelisty.cz/kultura/16164-zapis-do-prvni-tridy-uz-klepe-na-dvere-nejste-si-jisti-zda-vase-dite-umi-vsechno-co-bude-potrebovat-pejsek-baf-vam-pomuze.htm>

Zetwe. (n.d.). Strangling other. *123RF*. ID: 26024324.

https://cz.123rf.com/photo_26024324_strangling-other.html

Příloha č. 4

Anketní šetření pro pedagogy ze speciální základní školy.

Vážení pedagogové,

dovolte mi požádat Vás o spolupráci v rámci výzkumu zabývajícího se prevencí šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením z pohledu pedagogů. Vámi poskytnuté údaje budou zpracované anonymně a budou sloužit pouze pro tuto závěrečnou práci. Anketní šetření obsahuje pět částí s celkovým počtem dvaceti tří otázek.

Děkuji za Vaši vstřícnost a vynaložený čas.

Sociodemografické údaje

1) Jste žena či muž?

2) Jakou pedagogickou pozici zastáváte ve v základní škole speciální?

Ředitel/ka školy	Metodik prevence
Výchovný poradce	Školní psycholog
Speciální pedagog	Třídní učitel
Učitel jednotlivých předmětů	Asistent pedagoga

3) Kolik let pracujete ve školství se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami?

0 – 5 let	6 – 10 let
11 - 15 let	20 – 25 let
26 a více let	

Dovednosti žáků s mentálním postižením s mobilním telefonem a internetem z pohledu pedagoga

- 4) Myslíte si, že umí žáci s mentálním postižením zacházet s mobilním telefonem (volat, psát sms, fotit, filmovat)?**

Ano. Napište, co, umí s mobilním telefonem.

Ne

- 5) Myslíte si, že žáci s mentálním postižením umí zacházet s internetem (posílat fotografie, chatovat, nahrávat videa, posílat e-maily)?**

Ano. Napište, co umí s internetem.

Ne

Preventivní opatření k šikaně a kyberšikaně na základní škole speciální

- 6) Jaká máte ve škole preventivní opatření proti šikaně a kyberšikaně u žáků s mentálním postižením?**

- 7) Jaká preventivní opatření navrhujete k prevenci kyberšikany pro žáky s mentálním postižením?**

8) Jak se dá dle vašeho názoru předcházet šikaně a kyberšikaně u žáků s mentálním postižením?

9) Jaká preventivní opatření z pohledu pedagoga považujete při řešení šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením za účinná?

10) Jaká preventivní opatření z pohledu pedagoga považujete při řešení šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením za neúčinná?

Vzdělávání žáků s mentálním postižením o šikaně a kyberšikaně

11) Jakým způsobem vzděláváte žáky s mentálním postižením o šikaně a kyberšikaně?

12) Jaký didaktický materiál používáte při prevenci šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením?

13) Schází Vám něco k realizaci prevence šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením?

14) Jaký didaktický materiál Vám schází k realizaci prevence šikany a kyberšikany u žáků s mentálním postižením?

Hodnocení vytvořených preventivních materiálů k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením

15) Napište, v jakém věkovém rozmezí byli žáci, se kterými jste pracoval/a s vytvořenými materiály k prevenci šikany a kyberšikany.

16) Pro jakou věkovou kategorii dle Vašeho názoru je vytvořený materiál k prevenci šikany a kyberšikany pro žáky s mentálním postižením vhodný?

6 - 10 let

11 - 15 let

Je to individuální

17) Pro jaké žáky dle Vašeho názoru je vytvořený materiál k prevenci vhodný?

Pro žáky s lehkým mentálním postižením

Pro žáky se středně těžkým mentálním postižením

Pro žáky s hyperkinetickou poruchou chování ADD, ADHD

Pro žáky s poruchou autistického spektra.

Pro žáky s poruchou učení

Pro žáky se sluchovým postižením

Pro první stupeň běžné základní školy

Je to individuální

18) Je podle Vás materiál k prevenci s názvem: Stop šikaně a kyberšikaně srozumitelný pro žáky s mentálním postižením?

Ano

Ano, ale s dopomocí pedagogického pracovníka

Ne

19) Jsou podle Vás vytvořené Pracovní listy k prevenci šikany a kyberšikany srozumitelné pro žáky s mentálním postižením?

Ano

Ano, ale s dopomocí pedagogického pracovníka

Ne

20) Vyskytovaly se ve vytvořených materiálech k prevenci šikany a kyberšikany s názvy Stop šikaně a kyberšikaně a v Pracovních listech k prevenci šikany a kyberšikany slova, kterým žáci s mentálním postižením nerozuměli?

Žáci rozuměli všem slovům.

Žáci nerozuměli slovům (uved'te):

21) Jsou podle Vás, použité obrázky ve vytvořených materiálech k prevenci šikany a kyberšikany s názvy: Stop šikaně a kyberšikaně a v Pracovních listech k prevenci šikany a kyberšikany. vhodné pro žáky s mentálním postižením?

Ano, všechny obrázky jsou vhodné.

Ne, mezi nevhodné považuji (uved'te které a proč):

22) Myslíte si, že žákům s mentálním postižením obrázky ve vytvořených materiálech k prevenci šikany a kyberšikany pomohly k vysvětlení situace?

Ano

Částečně, musel/a jsem jim otázku dovysvětlit.

Ne

23) Chyběla Vám ve vytvořených materiálech k prevenci šikany a kyberšikany nějaká informace, kterou by žáci s mentálním postižením měli znát o šikaně a kyberšikaně?

Ne, nechybělo mi nic

Ano, měli by znát (uved'te):